

Кулги дарғалари

Аскиячи ва қизиқчилар ҳақида

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 2005

Қизиқчи ва аскиячилар ҳаёти, ижоди ҳақидаги маълумотлар матни муаллифи ҳамда тўпловчи
Олим ҚУЧҚОРБЕКОВ.

Кулги дарғалари: (Аскиячи ва қизиқчилар ҳақида).—
Т.: «Шарқ», 2005. — 128 б.

Юртимиздаги барча катта-ю кичик шаҳар ва қишлоқларда кулгисеварлар жуда ҳам кўп. Айниқса, Фарғона водийсида кулгининг аския, латифа каби турлари ҳар бир хонадонда бўлиб туради, десак хато қилмаймиз.

Қўлингиздаги ушбу тўпламда Худоёрхон давридан то шу кунгача бўлган қизиқчи ва аскиячилар вакилларининг ҳаёти ҳамда ижоди ҳақида маълумотлар, улар яратган асарлардан намуналар тўпланган. Марҳамат, ўқинг, кулинг — ташвиш-ғамларингиз, дардларингиз арийди.

Китобча кенг китобхонлар оmmasига мўлжалланган.

ББК. 85.36(5Ў)-8

© «Шарқ» нашриёт-матбая акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти, 2005 й.

КУЛГИ ХАЗИНАСИ

Энг олий бахт — инсон саломатлиги. Инсон саломатлигининг таянчларидан бири — самимий кулгидир. Бошқа мавжудотларнинг ҳаммасидан одам ўзининг кулиш фазилати билангина ажралиб туради. Яхши, беғубор кулгидан руҳий соғлиқ, тетиклик пайдо бўлади. Шуниси ҳам борки, хушчақчақ одамнинг бугуни ҳам, эртаси ҳам қувноқлик билан ўтаверади. Шифокорлар кўпинча кулгини умр узайтириш дориси, дея таърифлайди. Ҳақиқатдан, кулиб, қувнаб юрган одам узоқ умр кўради, бу фикр ҳаётда ўз исботини топган.

Кулги кирган ҳар бир хонадондан ғам-ташвиш, уриш-жанжал, гийбат-бўҳтон, дарду алам қочади. Чеҳралар ёришиб, хушмуомалалик ва аҳиллик кучаяди. Аммо фақат кулги билан ҳаёт кечириб бўлмайди. Кулишнинг ҳам вақти-соати, меъёри бор. Шунингдек, кулги одоби ҳам мавжуд. Ана шуларга амал қилиб кулган кишигина кулгининг қадрига етади.

Қўлингиздаги тўпلامни тайёрлашда қадимий кулги даргалари ҳаёти ва улар яратган ашъорларнинг оғиздан-оғизга кўчиб юрганларидан бир амаллаб фойдаландик. Нега деганда ёзма адабиётда улар тўғрисида маълумот жуда кам учрайди. 1960 йили нашр этилган Тўлқин Обидовнинг «Юсуфжон қизиқ», Расул Муҳаммадийнинг 1970 йили тўплаб, нашрга тайёрлаган «Аския» китобларидан бўлак адабиётлар йўқ ҳисоби. Кулгимиз хазинасининг кичик бир бўлаги бўлган бу китобчада асосан, Юсуфжон қизиқнинг устозлари, ўзи ва шогирдлари, шунга ўхшаш Кўкон ҳамда Марғилондан бўлак юртимиздаги айрим шаҳару қишлоқларда яшаган қизиқчилар, аскиячилар тўғрисида маълумотлар тўпладик.

Ўйлаймизки, орангизда кулгини ёқтирмайдиган одам бўлмаса керак. Бу китобча қайси бир хонадонга кирса, ўша ерда файзу барака, хушчақчақлик, саломатлик бўлишига кафилмиз. Хонадонингиздан ҳаммиша кулги аримасин, азизлар!

Муаллиф.

Зокир эшон

Она диёримиз тарихидан маълумки, Кўқон шаҳри қадимдан қизиқчи ва аскиячилар макони бўлиб келган. Кўқонлик кулги усталарининг отаси ҳисобланган Зокир эшон тўғрисида оғзаки гаплар кўпу, ёзма маълумотлар жуда кам. Бу етакчи қизиқчи ва аскиячининг асл исм-шарифи Рустам Мехтар ўғли бўлиб, мучали сигир бўлгани учун Зокиргов ҳам дейишган. У 1824 йили шаҳардаги майда косиб оиласида таваллуд топган. Ёшлигидан ҳаётдаги қизиқ-қизиқ кулгили воқеа ва ҳодисаларни ўрганиб, юздан ортиқ имо-ишора ҳамда оғзаки, бир пардали ичакузди комедиялар яратган. Уни Кўқон хони саройнинг бош қизиқчиси этиб олгани боис, у ўз атрофига тенгқур комик актёрларни тўплаб «Мозор», «Зарколар», «Хон», «Авлиё», «Сиркатароқ азизлар», «Ҳожи кампир», «Невара дуоси», «Қаландарлар», «Дорбозлик», «Келин тушди», «Мардикор ва нонвой», «Атторлик», кабиларни сайрибоғ ва Худоёрхон саройи томошагоҳларида намойиш этган. Зокирговнинг шогирдлари Кўқон атроф ҳудудлари ҳамда Марғилон, Фарғона ва Андижон шаҳарларидан бўлиб, ҳафта сайин йиғилишиб, томоша олди машқларини ўтказишарди. Шогирдлари орасида Саъди маҳсум, Дехқонбой қизиқ Шерназар ўғли (лақаби Юзбоши), Юсуф қизиқ Шакаржонов, Мирзараҳимқулоқ, Комил қори Қулижонов, Нормат ва унинг ўғли Пўлат қизиқ, Ака Бухор, Бердиёршумлар асосий ролларни ижро этишарди. Шунингдек, Зокиргов олис чекка шаҳар ва қишлоқларда ҳам қизиқчилик кечалари ўтказиб, тўй ва зиёфат йиғинларида одамларни кулдирар, шу билан бирга халқ орасидаги истеъдодли қизиқчи ва аскиячиларни танлаб, ўзининг саройдаги гуруҳига таклиф этарди. У 1898 йили Кўқон шаҳрида вафот этган.

Куйида Зокиргов яратган оғзаки театр томошаларининг оғиздан-оғизга кўчиб келган намуналарининг айримлари билан танишасиз.

НЕВАРА ДУОСИ

Саҳнада эшак минган Зокиргов пайдо бўлади. У гўё ҳовлиқиб, эшагидан тушиб, ариқ ёқасига боради. Сувда «Мени ушланглар, вой-дод!» деб оқиб келаётган бола (бола ролида пакана Маҳкам)ни ариқдан тортиб олиб, унинг оёғини осмонга қилиб, силкитиб, кийимларини ечиб, жим турган эшаги устига ёяди. Кейин белидан белбоғини ечиб, боланинг юз-кўзларини артиб, унинг оёқ-қўлини уқалайди:

— Кимнинг ўғлисиз, бўтам? — сўрайди аранг кўзини очган боладан.

— Мамарайим эшоннинг неварасиман, Азимхўжа қорининг ўғлиман.

— Буни қаранг, омадим бор экан, табаррук зотлар зурриёти экансиз. Мана, кийимларингиз ҳам қуриди. Марҳамат, қилиб кийиб олинг! — У болани кийинтириб бўлиб, пешанасидан ўпиб, рўбарўсига тиз чўкиб, илтижо қилади:

— Энди бўтам, илтимос, табаррук одамлар зурриёти бўлганингиз учун мени бир дуо қилинг, шояд дуонингиз ижобатга ўтиб, ишларим юришиб кетса. Мен Қўқоннинг энг таниқли носфуруши Абдумансур мижгов бўламан. Қани, бўтам, бошланг.

— Ундай бўлса қўлингизни дуога очинг, — дейди бола. — Сиз мени оқиб кетаётганимда қутқариб олиб, кийимларимни офтобга ёйиб, қуритдингиз. Илойим, бошингизга мендек фалокат тушганида Сизни ҳам Худойим қуритсин, омин Оллоҳу акбар! Хайр, мен кетдим!

— Баракалла, бўтам, хайр!

Бола кетади, носфуруш эшагига минаётиб, ерга оёғини тираб, ўйлаб қолади: «Тавба, бу зинғарча қанақа дуо ўқиди ўзи! «Сизни Худо қуритсин!» — дейди-я!

Табаррук зот бўлмай кет-е! Омадим юришиш ўрнига тескарисига қия бўладиганга ўхшайди, э вой, пешанам шўр экан!

АТТОРЛИК

Олисдан «Аттор келди-ё, аттор келди!» деган овоз эшитилиб, томошахона тўрида эшак минган Зокиргов пайдо бўлади. Эшакнинг бўйнига ҳар хил рангдаги ип ва лента — жияклар осиб қўйилган, хуржуннинг икки

кўзи тўла ойна, тароқ, упа-элик ва узук, зирақлар. Шунингдек, эшакнинг бўйнига осилган кичик тўрва-чада игна, сақич, ип, совунлар тўла.

Бир зумда Зокирговнинг атрофини аёллар (у пайтлари актёр аёллар бўлмаганидан эркаклар аёл кийимида паранжи ёпинган ҳолда) ўраб олишади. Улар хуржун ва тўрвадаги атторлик молларини танларкан, аттор улар юзидаги чимматларини бир-бир кўтариб, ўзичалик валақлайди:

— Оҳ-оҳ, аканг ўргулгур, паранжи-ю чимматни чиритмай, очилиб юраверсанг бўлмайдами! О, манависини қаранг аттор, унисидан ҳам буниси ҳаддан ташқари чиройли экан. Яхшиям атторман, бўлмаса бунақанги гўзалларни кўриш қаёқда! Қани, тўрва ковлаётганида наригисининг чимматини очай-чи. Ия, бақ-бақа бўқоғи бўлмаса хусн бобида унинг олдига тушадигани йўғ-а!..

Шу пайт қўлида қути кўтарган иккинчи аттор пайдо бўлади. У Зокирговнинг эшагини қутиси билан туртиб, ҳайламоқчи бўлади. Кейин қўлидаги қутисини бир чеккада очиб, аёлларга «манавилардан олинглар, асл буюмлар!» деб қўяди. Шунда унинг қутисини Зокирговнинг эшаги тепиб, ағдариб юборади. Кулги кўтарилади. Жаҳди чиққан Зокиргов иккинчи атторга ўшқиради:

— Ҳой, ўйин бузуқи, орага кесакдек суқилиб, савдони бузаяпсан! Қани, жўна бу ердан! Сенга бошқа жой қуриб қолибдими, нариги маҳаллага бор!

Иккинчи аттор сочилган буюмларини ердан териб, қутисига жойлаб, келган томонга кетаркан, Зокиргов ҳайқиради: — Чиллаки аттор, кетди-ё кетди! Менинг асл атторлик молларимга келинглар, арзонгина! — деб хуржуннинг бошқа бир кўзини очади. Бир аёл хуржундан кўзмунчоқ оларкан, аттор унга қараб: «Оҳ, жонидан, сенга мендан бошқанинг кўзи тегмасин-а!» дейди. Унинг бу гапини дарахт панасида эшитиб турган бир барзанги йигит атторнинг олдига келиб дўқ уради:

— Ҳўв аттор, бу аёлга нима деяпсан, биқинингдан дарча очиб қўяйми!

— Йўқ, йўқ! Биродар, мен унга эмас, сизга айтаётгандим кўз тегмасин, деб. Манави кўзмунчоқни билангингизга тақиб олинг, муштингизга кўз тегмайди! — деб Зокиргов эшагини ҳайдаб жўнаб қолади!

Саъди маҳсум

(1809—1889)

Фарғона водийсидаги қизиқчилар марказларидан иккинчиси — Марғилон ҳисобланган. Бу шаҳарда қадим этакчи қизиқчи Саъди маҳсумдир. У камбағал касиб оиласида дунёга келган бўлиб, ёшлик чоғлариданоқ қизиқчиликка ҳаддан ташқари берилади. Қўқонга бориб, Зокиргов труппасида қатнаша бошлайди. Бу труппадаги катта, кичик қизиқчиларнинг машқларини ҳамда уларнинг томошабинлар олдидаги ижросини синчиклаб ўрганади. Ҳатто, «Атторлик», «Бола ўқитиш», «Бедана ўйини», «Келин тушди» каби бир пардали комедияларда бош ролларни ижро этиб, томошабинлар олқишларига сазовор бўлади. Қизиқчилик сирларини ипидан игнасигача ўзлаштириб олгандан кейин эса она шаҳри Марғилонга келиб, шогирдлари билан бирга тамошалар кўрсата бошлайди. Шогирдларидан Юсуф қизиқ, Абдуазиз қизиқ, Охунжон қизиқларни мустақил тамошалар қўйғунига қадар Қўқонга олиб бориб, бир неча бор тажриба орттириш мақсадида саҳнага олиб чиқиб, роллар ижро эттиради. Кейин эса, Марғилонда Абдуазиз қизиқ билан Юсуф қизиқлар иштирокида энг аввал «Обжувоз» комедияси томошасини одамларга кўрсатиб, кулги улашади. У доимо томошаларни саҳналаштиришда иш боши — режиссёр вазифасини бажаради. Юсуф қизиқ кўпинча уни одамларга «Менинг биринчи устозим», деб таништирарди.

Энди Саъди маҳсум билан Юсуф қизиқ иштирокида бўлган ҳангомалар билан танишинг.

ТУЛПОР ОТ УСТИДА

Кунлардан бир куни Юсуф қизиқ Тошлоқ томондан яёв келаётганида отда устози Саъди маҳсум келиб қолиб, шогирдини мингаштириб олади. Саъди маҳсум-

нинг лақаби «Сассиқ» эди. Ўшанда отга мингашган Юсуф қизиқ устозининг орқасида ўтириб, кўчада кўринган одамларга бурнини рўмолчаси билан елптиб, устозини кўрсатиб, башарасини буриштирарди. Бу ҳолни кўрган одамлар ўзларини кулгидан тўхтата олмасди. Устози одамларнинг кулишидан ҳайрон бўлиб, Юсуф қизиқдан сўради:

— Юсуфжон, нима бўлаяпти ўзи, кўчада ким кўринса бизга куляпти.

— Уста, одамлар менга эмас, сизга кулишяпти, шекилли.

— Нега ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ кулишади, ҳайронман.

— Ҳайрон бўлманг, кечаги «Обжувоз» томошасида Абдуазиз сиз кунжарани ялаб кўраётганингизда бурнини жийриб, «уфф!» деганини эслашяпти-да!

— Бўпти, тушунарли, демак, ўша Абдуазизнинг қилиғини сиз ҳам такрорляяпсиз!

УСТА ТАБИБ МАСЛАҲАТЛАРИ

(Устозу шогирд Саъди маҳсум билан Юсуфжон қизиқ савол-жавоблари)

Юсуфжон қизиқ — Уста, табиблик қилиш қийин экан. Шу боис, маслаҳатларингизни олиб турсам, дегандим. Айтинг-чи, жин чалиб кетганга даво нима?

Саъди маҳсум — Семиз қора хўрозни сўйиб, қон чиқариш.

Юсуфжон қизиқ — Дев-пев урганга-чи?

Саъди маҳсум — Давангирдек кўчқор сўйиш лозим, хўроз сўйса девга унчалик таъсир этмайди.

Юсуфжон қизиқ — Бирор нафси бузуқ тўйда бўкиб қолса-чи?

Саъди маҳсум — Бунинг давоси йўқ, гўрковга хабар бериш керак.

Юсуфжон қизиқ — Борди-ю қўли эгрининг бир қўли синиб қолса-чи?

Саъди маҳсум — Дарров қозига олиб бориш лозим, у синган қўлни тахтакачлаб қўяди.

Юсуфжон қизиқ — Агар еб тўймаста кинна-пинна кирса-чи?

Саъди маҳсум — Ўткир киннакашнинг косасидаги кулдан уч марта ялатилади.

Юсуфжон қизик — Агарда фолбинлардан бири тўсатдан оғриб қолса-чи?

Саъди маҳсум — Оғзинг қани деса қулоғини кўрсатадиган оми беморлардан бирини топиб, ўша фолбинга рўбарў қилинса бас, тузалади-қўяди.

Юсуфжон қизик — Бозорда тош-торозудан уриб қолувчининг қорни оғриб, дод-войласа-чи?

Саъди маҳсум — Дарров қадоқ тош билан қорнини майдалаб эзиб силаш керак, бемор терлайди. Агар терламаса, тошбақанинг косасини топиб, бошига уч кун кийгазиб қўйиш ҳам унга шифо бўлади.

Юсуфжон қизик — Кўпинча қози-ю амалдорлардан айримлари пора оладиган қўлларини оғрияпти, дея кўрсатишади, буларга қандай даво излаш керак?

Саъди маҳсум — Аввал ўша оғрик қўлни орқасига буриб, пул қистириб кўриш керак. Унда ҳам бўлмаса уч-тўрт кишини ёрдамга чақириб, қўлни маҳкам ушлаб туриб, оташкуракни оловга қиздириб босса татом, сан кўр, ман кўр бўлиб тузалади-кетеди.

Юсуфжон қизик — Уста, табобатдан анчагина ўргандим. Буларни, албатта, қўллайман. Маслаҳатларингиз учун офарин, раҳмат!

БИР ЛАҲЗАЛИК АСКИЯ

Кунлардан бир куни нотаниш одам Юсуфжон қизикнинг эшигини тақиллатиб, унга нохуш ҳолда деди:

— Устозингиз Саъди маҳсум оғир аҳволда ётибдилар.

— Албатта, бораман, — дея Юсуфжон қизик апилтапил кийиниб чиқиб, устозиникига боради, ундан ҳол-аҳвол сўрайди:

Юсуфжон қизик: — Уста, айттириб юборган экансиз, чивин чақиб, тобингиз қочибди, деб эшитдим, яхшимисиз?

Саъди маҳсум: — Мени чаққан ЧИВИН бу дунёники эмас, рози-ризолик сўрашай, дедим-да!

Юсуфжон қизик: — ЮРАГИМИЗНИ АЛАМЗАДА қилиб кетгандан кўра, бошида бу дунёга келмасангиз ҳам бўлармиди?

Саъди маҳсум: — Ўшанда ўзимнинг ҳам оёғим тортмаганди-ю, ҳол-жонимга қўймасдан дадамлар ОЛИБ КЕЛГАНдилар-да!

Юсуфжон қизик: — Тўшакда УЗОҚ ЁТДИНГИЗ,

Ўлим ҳақ, ҳаммамизнинг бошимизда ҳам ўлим бор. Биров олдин, биров кейин. СИЗ КЕТИБ, БИЗ ҚОЛМАЙМИЗ. Биз ҳам бир куни борамиз, агар вақтлироқ борсангиз, биздан олдин кетган қизиқчилар: Зокиргов, Матҳолиқ қизиқ, Сиддиқ ҳожиларга салом айтинг.

Саъди маҳсум: — Қани, аввал бориб кўрай-чи, мабодо каттароқ тўй-пўй бўлса хат юбораман, кечикмай тезроқ боринглар. Томоғим қақраб кетди, бир пиёла сув!

Юсуфжон қизиқ: — Сабр қилинг уста, ҳозир бир зумда олиб келаман! — деб Юсуфжон қизиқ ташқарига чиқиб, совуқ чой келтирса, устоз оламдан ўтган экан.

Қизиғи шундаки, бундан илгари Зокиргов, Матҳолиқ қизиқ, Сиддиқ ҳожилар ҳам бир лаҳзалик аския айтиб, кулиб туриб, жон таслим этган эканлар!

ТОШКЕНТНИНГ ЎТМИШИДАГИ МАШХУР ҚИЗИҚЧИЛАРИ

Жўра қизик

Тарихда Кўқон, Марғилон шаҳарлари сингари пойтахт Тошкентнинг ҳам қизиқчилари ва аскиячилари бўлган. Исахон қизик (1806—1896), Саидахмад аския (1860—1932), Абдулла фонусчи (1828—1914), Жўра қизик (1881—1935) кабилар Чорсудаги Илҳом самоварчи чойхонасида ва тую йиғинларда кишиларга кулги улашардилар. Бу галги гапимиз Жўра қизик ҳақида.

Ҳамма ҳам қизиқчилик кўчасига киравермайди. Ҳаётдаги икир-чикирларни кузатган, кулгили воқеаларни бошидан кечирган, эшитган ва буларни қотириб айта олган кишигина қизиқчи бўлиши мумкин. Жўра қизик мана шундай қизиқчилардан эди. У Тошкент шаҳрининг Кўкча даҳасидаги Чигатой маҳалласида камбағал деҳқон оиласида дунёга келган. Кўл учида кун кечирган отаси Жўра ёш чоғидаёқ оламдан ўтганди. У аввалига отаси касбини давом эттириб, маҳалладошларининг ер чопиш, экин экиш каби ишларини бажариб, улушини олиб юради, кейинчалик турмушдаги қизик-қизик воқеа ва ҳодисаларни кўриб, ўзича латифалар тўкиб, чойхоналарда, тўй ва гурунглarda одамларни кулдира бошлайди. У тўқиган ҳикоялар ўзига хослиги билан ажралиб туради. Барча ҳикоялари қахрамонлари қизиқчининг ўзи бўлади.

ҲАЛОЛ ЙИГИТ

Баҳор ойлари бўлгани учун ҳамма экин экиш ишлари билан овора — биров ҳовлисида, биров даладаги боғида деҳқончилик билан банд. Бизга ўхшаган қизиқчиларга ҳеч кимнинг тоби йўқ. Хуллас, менинг ҳам бозорим касодга учраган. Энди нима қиламан, деб бошни қашлаб, чўнтакни ковласам, атиги йигирма тийин танга чикди. Бу онам билан бир маротаба нонушта қилишимга зўрға етарди. Эртадан бошлаб мардикор бо-

зорига чиқаман шекилли, дея хаёл суриб, чойхона-нинг кўча эшиги олдида чўнқайиб ўтиргандим, шу пайт кўчадан башанг кийинган бир бойвачча ўтиб қолди. Ўрнимдан туриб, унга ҳайқирдим:

— Ҳа, бойвачча! Танимай қолдингизми? — дедим ачитиб. Бойвачча таажжубга тушиб, ҳангу манг бўлди.— Ўн сўм қарз олганингизга мана икки ойдан ошди, қайтариб беришни сира ўйламайсиз-а?!

Овозимни баландлатиб гапирганимдан бойвачча довлдираб қолди. Нима гап экан, деб чойхона ичкарасида ўтирганлар бирин-сирин ташқарига чиқишди. Мен бўлсам, гапни келган жойидан давом эттирдим:

— Ана, шунақа-да! Оларда кирар жоним, берарда чиқар жоним, экан-да!

Атрофга йиғилган одамлар ҳам менинг ёнимни олиб, гапга аралашиб, бойваччага луқма ташлашди:

— Ҳў, бойвачча, олганингиздан кейин қарзни беринг-да! Ким айтади сизни фалончи бойнинг ўғли, деб?!

— Тагинам, қарз берган бу йигит анча андишалик экан. Агар унинг ўрнида мен бўлганимда эгнингиздаги манави хитой камзулини, оёғингиздаги амиркон ковушни ечиб олган бўлардим!

Бу гаплардан ранги докадек оқарган, пешанасидан совуқ тер чиққан бойвачча шарманда бўлишидан чўчиб, чўнтагидан ўн сўмликни чиқариб, менга узатди-ю, лом-мим демай йўлига равона бўлганди, унинг кетидан яна чақирдим:

— Ҳой, бойвачча! Тўхтанг!

Бечора йигит тагин нима бўлди экан, деган ўйда тўхтади. Унинг ёнига келиб атайлаб, ҳаммага эшиттириб дедим:

— Мен сизга қарз берганимда пулим майда бўлиб, сиз қайтаргандек битта яхлит ўн сўмлик червон эмасди. Узр, ўшанда, ҳатто, ўн сўмга йигирма тийин етмаганди. Мана ўша йигирма тийинингизни олиб қўйинг,— деб чўнтагимдаги тангани олиб, унинг қўлига тутқаздим-да, қулоғига шивирладим:

— Олаверинг, бу пулим ҳалол.

Бойвачча қизариб-бўзариб, кафтида тангани ушлаганича жўнаб қолди. Йиғилган одамлар эса мени мақтаб: «Жуда ҳалол йигит экан!» дейишди.

Абдулла фонусчи

Асли унинг исмини мухлислари аввалига «Абдулла фонусчи», кейинроқ эса «Абдулла фонус», дея атай бошлаганлар. Бу антиқа қизиқчи Тошкент шаҳрининг Чорсу бозори атрофидаги маҳаллалардан бирида темирчи-тунукасоз оиласида 1828 йили таваллуд топган. У ота касбини давом эттириб, фонус, яъни кўлда кўтариб юрадиган чироқлар ясаб сотиш билан кун кечирган. Академик адибимиз Ғафур Фуломнинг эсдаликларида ёзилишича, Абдулла фонусчи қизиқчилик ва аския айтишиш билан бирга овозлар тақлиди соҳасида ҳам ўхшаши йўқ экан. У ёш қизлар, шўх болалар, овози дўриллаган йигитлар, шунингдек, эзма кампирлар, мадорсиз чоллар товушларини худди ўзларига ўхшатиб сўзлар, ҳатто, қушлар сайраши-ю тойчоқлар кишнашигача ўрнига кўяркан. Паст бўйли, қорачадан келган бу қизиқчи кўпроқ оғзаки кулгили ҳикояларни тўқиб, образларга кириб, турли овозларда ижро этганида одамлар кулавериб, кўзларидан ёш чиқиш даражасигача етаркан. Абдулла фонуснинг «Ковуш ўғриси», «Аёл ювгувчи», «Шилар даллол» каби ичакузди ҳикоялари ва бошқа латифанамо юморлари ҳалигача мухлислари томонидан оғиздан-оғизга кўчиб келади.

1912—1914 йилларда Чорсудаги Илҳом самоварчи чойхонасида Россиянинг Ногинск пластинка заводидан вакиллар келишиб, Тўйчи ҳофиз, ака-ука ҳофизлар: Шоқосим, Шоолим, Шоакбар Шожалиловлар, шунингдек, бошқа санъаткорлар ва қизиқчилар овозини пластинкаларга туширадилар. Бундай эзгу ишга Мулла Тўйчи ҳофиз ва Илҳом самоварчи билан бирга Абдулла фонусчилар бош-қош бўладилар.

Ардоқли қизиқчи 1914 йили қишда 86 ёшида вафот этади. Унинг овози ёзилган фақат биттагина «Чорбозорчи хасис» деган пластинкадаги ҳикояни сал қисқартирилган ҳолда ўқийсиз.

ЧОРБОЗОРЧИ ХАСИС

Кўшнимиз Миркамол чорбозорчини Тошкентдай шаҳри азимда танимайдиганлар жуда кам топилди. Қадимги бир китобда Хотамтой деган киши сахийлик ва мардлик бобида шуҳрат топгани ёзилган. Аммо бизнинг Миркамол ўта бахилликда ном қозонган. Хотини Замира ҳам ўзига яраша аҳволда. Эр-хотин подачидан ош, гадойдан нон сўраб кун ўтказардилар. Фарзандлари йўқ. Ҳамсоялардан чиқадиган кўшни оши таъмасида ҳовлиси деворининг уч томонидан туйнук очиб қўйган.

Кунлардан бир куни хотини Замира Миркамолнинг атрофдаги қишлоқлар бозорларида санғиб юришидан шикоят қилиб, унга йиғлаб деди:

— Ҳой эр, сиз қаро ермисиз. Бу қуриган, қақшаган уйда ёлғиз ўзим қолавериб, жинни бўлай деяпман. Нима қилади, менга раҳим қилиб, бир қўйми ё тана олиб берсангиз. Ёлғизлигимда ўшани боқиб, бундоқ овуниб, йўқлигингизни оз бўлса ҳам унутиб юрардим...

Миркамол ҳафтанинг олти куни қишлоқ бозорларида дайдиб, «ўсма кет», «сурма кет» қилиб юрарди: шанба куни Кўктерақда, якшанба Турбатда, душанбада Тўйтепада, сешанбада Ўртасаройда бўлса фақат, чоршанбада Тошкентда, жума куни эса Жумабозорга йўртиб қоларди. Унинг бисотида ҳамма нарса бор: лампа пилик, ўлдирилган симоб, ошиқни маъшуққа, маъшуқни ошиққа иссиқ-совуқ дуоси, игна, сақич, маккаи сано, ҳар хил тумор, эзиб ички, хун дори, тиш ковлағич, бурга дорилар ва ҳоказолар. Деҳқонлар орасида ўз ҳолича табибгарчилик ҳам қиларди: зулук соларди, қон оларди, сурги ичирарди, симоб ютқазарди. Хуллас, у боққан касаллар ё ўларди, ё қоларди...

Шундай қилиб у ҳафтада бир кун — атиги чоршанбада кечқурундан то эрталабгача уйда бўларди. Хотин жонивор олти кун тор уйда ёлғиз ўтирарди.

Замиранинг ҳалиги гаплари Миркамолга маъқул тушиб, мол бозоридан танлаб-танлаб, зўрға тик тура оладиган ориқ дирдов қўйни арзон гаровга олиб келди-да, яна бозор овлаб кетади. Шўрлик Замиранинг бахтига оч қолган ориқ қўй тинимсиз маъраб, жигига тега бошлади. Қўни-қўшидан чиқадиган нишхўрдалар етмасди бу дирдовга. Кейинги чоршанбада эри келганда Замира зор қақшаб, қовжираб арз қила кетди:

— Ҳой эр! Сиз бу ҳайвонни мени ўлимимдан беш кун бурун гўрга тиқиш учун олиб келганмисиз? Ҳозироқ йўқотинг, бўлмаса отамникига кетаман!

Ўша кунни Миркамол нариги даҳадаги маҳалла қабристонини чеккаларида ўсиб ётган барра ўтларга дирдовини етаклаб бориб ўтлатаркан, гўрковни кўриб қолади:

— Укажон, — деди у гўрковга, — биласанми-йўқми, мен бефарзандман. Қариб қолдим, ҳеч кимим йўқ. Агар савоб учун хўп, десанг мени ўзинг кўмарсан, мана шу қўйни гўр қазिश ва дафн харажатлари ҳаққи учун олиб кўйсанг, илтимос!

Миркамолнинг гапларига гўрков рози бўлиб, қўйни олиб қолганди. Орадан икки-уч ҳафта ўтганида Миркамол қуруқ қабристон ёнидаги кўчадан ўтаётиб, ўз қўйини кўриб қолди. Қўй жуда семириб, думбаси тирсиллаб турарди.

— Ия, — деди у ўзига ўзи, — текиндан-текин шундоқ тирсиллаб семирган қўйни бериб қўяманми, йўлини топиб оламан!..

У ана шу ҳаёлда бориб, гўрковнинг эшигини тақиллатди. Гўрков уйда экан, чиқиб, салом-аликдан кейин сўради:

— Келинг, тинчликми Миркамол ака?

— Бе, қаёқда тинчлик, ука! Қоплонбек қишлоғидаги қизамиқ чиққан бир қизчани даволаётиб, ярим қошиқ симоб ичиргандим, ўлиб қолди. Шунга оқпош-шонинг ҳокими мени Ўратепага бадарға — сургун қилди. Мазам йўқ, у ёқда кўзим юмилиб қолса, мени кўмадиган одам топилмайди. Шу боис олдинга келдим, қани ука, кийиниб чиқ, бирга кетамиз!

— Мен нега борарканман? — ҳайрон бўлди гўрков.

— Ахир сен мени кўмишинг керак, кафилини, яъни хизмат ҳаққини олгансан! Агар бормасанг, қўйни қайтар, ўша ёқдаги гўрковга олиб бориб бераман!

Ноилож гўрков семириб кетган қўйни етаклаб келиб, Миркамолнинг қўлига тутқазди. Шундан кейин Миркамол қуруқ кўнгли таскин топиб, қўйни олиб кетди. Уни сотдими ё сўйиб едими, буёғи маълум эмас.

«Ҳасис ҳаёсиз бўлар, ери гиёҳсиз бўлар», — деб шундайларга айтсалар керак-да!

Саидахмад аския

Агарда пойтахтимиздаги маҳаллардан бирида аския бўлиб қолса, кулгили пайровлардан кейин тошкентлик қариялар дарров Саидахмад аскияни эслашади. Унинг нозик, кишини ўйлантириб қўядиган сўз ўйинлари, ичакузди пайровларини айтишиб, мийиғларида кулиб қўйишади.

Саидахмад аския 1860 йил кузида Бешёғоч даҳасининг Сирли масжид маҳалласида муҳр ўювчи, яъни муҳр ясовчи хунарманд, зиёли оиласида дунёга келади. Отаси Исахон домла муҳр ўювчи косиб бўлиши билан бирга маҳалла болаларини ўқитар, шунингдек, тўю зиёфатларда, сайлларда қизиқчиликларга қўшилиб, пайровларда ҳам қатнашарди. Ёигирманчи асрнинг ўттизинчи йилларигача Чорсу атрофидаги чойхоналарда навбати билан аския ва қизиқчилик гурунглари бўлиб турарди. Машҳур аскиячилар — Абдулла фонус, Жўра қизиқ, машҳур ҳофиз Шоқосим Шожалиловлар билан бирга пайровда Саидахмад аския ҳам гурра-гурра портлайдиган кулгилар улашарди.

Сирли масжид маҳалласи Чорсуга яқин бўлганлигидан Саидахмад аскияни аскиячилар тез-тез тўпланадиган жойларга таклиф этиб туришарди. Айниқса, Қўқондан Муқимий, Фурқатлар меҳмон бўлиб келишса, улар Саидахмадни йўқлатишар эканлар. Отаси вафотидан кейин Саидахмад маҳаллада домлачиликни давом эттириб, болалар тарбиясига жиддий эътибор бера бошлади. Ўша пайтлари Чорсу билан Хадра оралиғидан ўтган Изза (булоқлардан пайдо бўлган оқар сув) ариғи қирғоғида «Толзор» чойхонаси бўларди, уни гоҳо «Қаландархона» деб ҳам аташарди. Боиси, кўпинча олисдан келган мусофир — қаландарлар шу ерда тунашарди. Бу жойда ажойиб аския кечалари, санъ-

аткорларнинг чиқишлари ҳафта сайин бўлар, ҳатто, давлат арбоблари ҳам келиб туришарди. Аскиячилар икки сўрига бўлиниб ўтиришиб, бир-бирларини мот қилишга уринардилар. Булар орасида Саидахмадга тенг келадигани топилмасди. Шу сабабли одамлар унинг исмига «аския» сўзини қўшиб айтардилар. Таълим-тарбия билан шуғулланганлиги туфайли Саидахмад аския кўплаб бадиий асарларни ўқиб, ўзининг билим савиясини оширишга ҳам интиларди. 30-йилларда кун кечириниш анча қийин эди. Тирикчилик аравасини тортишда Саидахмад ҳам кўплар қатори азият чекарди, шу афозда у очарчилик ҳукм сурган 1932 йилда вафот этади.

Куйида Саидахмад аския гурунгларида айримлари билан танишинг.

МУХРГА ГАП СИҒДИРИШ

Кунлардан бир куни Оққўрғонга янги сайланган қози Аннақулибек муҳр ўйдиргани келиб, Исахонга дебди:

— Муҳрга қайнотамнинг отини ўясан, исмлари Хуш Муборак, менинг исмим эса Аннақулибек. Азрўйи шарият Қуръондан икки сурани ҳам шу муҳрга қўшиб ўясан! Муҳрнинг катталиги бир мири тангадек бўлсин!

— Ия, муҳр сопол лаган эмас-ку, — деб отаси хайрон бўлиб турганида Саидахмад ёрдамга келибди:

— Дадажон сира ташвишланманг, мен бу киши айтган узундан-узун гапни муҳрга сиғдириш йўлини топдим.

— Қани айт-чи, ўғлим, буюртмачининг ўзи ҳам эшитсин.

— У гап — икки мисра шеър:

«Қуръондан икки сура: «Ёсин» билан «Таборак»,
Қози Аннақулибек, қайнота Хуш Муборак!»

Бу шеър ўйилган муҳр қозига ёқиб, эртасига хурсанд бўлиб, олиб кетганмиш.

ЖИЯКЛИ ЛОЗИМ

Отаси вафотидан сўнг Саидахмад унинг муаллимлик ишини давом эттирди. Уша пайтларда қийинчилик туфайли дўконларда бўз матоларни кўп сотиш авж олганди. Саидахмад ҳам оқ бўз қийимда юрарди. У бир

куни дарсга сал кечроқ келибди. Дарс бошланган пайтда олдинги қатордаги болалар пиқир-пиқир кула бош-лабдилар.

— Намунча пиқирламасаларинг, нима мен маймун ўйнатяпманми! — деб ўшқирса ҳам пиқирлаш давом этаверибди. Шунда Саидахмад бир болани ўрндан тургазиб, қулоқ чўзма қилмоқчи бўлганида у гапиришга мажбур бўлибди: «Домла, лозимингизнинг жияги узилиб, судралиб юрибди, шунга».

Саидахмад қай кўз билан кўрсинки, эрта билан шошилишда хотинининг лозимини кийганини англабди. Хижолатдан қутулиш учун дебди:

— Жим бўлинглар, ҳозир эркакларга ҳам жиякли лозим кийиш удум бўлган, буни биринчи бўлиб, мен бошладим, — деб қўя қолган экан.

НАҲОР ОШИГА БОРАЁТГАНДА

1910 йил эди, уруш туфайли бозорлар касодга учраб, ман-ман деган бойларнинг ҳам қўли калта бўлиб, тинкаси қуриб қолганди.

— Бир куни Ўрданинг Қаймоқ бозор маҳалласидаги таниқли амалдорникига наҳор ошига борардик, — дея ҳикоя қилганди Саидахмад аския чойхонада, — бизнинг тўдамизга бир гуруҳ бойлар ҳам келиб қўшилишди. Тўда боши — Тошкентнинг машҳур бойи Саид Мирзакаримбой кўчада дайдиб юрган кўппакка ишора қилиб, менга луқма ташлади:

— Саидахмад эшон, кўряпсанми, ошнинг исини билиб, анави ҳам қаторингга келяпти-я!

У пайтлари бойларнинг касодга учраб қолганини мўлжалга олиб, зум ўтмай жавоб қилдим:

— Йўқ, тўрам! У ошга эмас, унинг ҳам вексели касодга учраган кўринади, — пул ахтаргани кетяпти. Пул топса кутарага бир арава сўнгак олиб, майдалаб сотиб, ўзини ўнглаб олмоқчига ўхшайди!

Менинг бу гапимга тўдадагилар гурра кулишди, аммо бойлар сал жилмайишди, холос.

Эрка қори

Эрка қори 1877 йили Қуқон шаҳрига туташ Тумор қишлоғида деҳқон хонадонида таваллуд топган. Бир ярим яшарлигида чечак касаллигига чалиниб, икки кўзи ожиз бўлиб қолган. Хотираси кучли, зеҳни ўткир Эрка қоридан ашуллага, санъатга ишқибозлик эрта уйғонганди. У бир марта эшитган қўшиқ сўзларини дарров ёдлаб оларди. 30-йиллари ҳозирги Ўзбекистон туманининг Қораюзбува қишлоғидаги тенгдоши Мамаюнус Тиллабоев билан танишади. Ўша-ўша икки истеъдод эгаси ўртасида ижодий ҳамкорлик бошланади, улар секин-аста Фарғонадаги аскиячиларга устоз сифатида танила бошлайдилар. Бу икки дўст ўртасида ҳазил-ҳузил ва аския пайровлари деярли ҳар куни бўлиб турган. Кўзи ожиз бўлишига қарамай, Эрка қоридан кўзи очик Мамаюнус кўпинча пайровларда енгиларди. Ҳатто, бир куни автомашина эҳтиёт қисмлари номлари пайровида аския бўлиб ўтади. Пайров охирида «Энди қўяқолинг, Мамаюнус, сиздан шофёр чиқмайди, Калберитур (карбюратор) тутаб кетаяпти», дея рақибининг лақабига ишора қилиб, уни Эрка қори мот қилган.

1937 йили ўзбек адабиёти ва санъати декадасига Москвага поездда кетаётганида вагон деразасидан атрофни томоша қилаётган Мамаюнус мудраб ўтирган шеригини туртиб дебди:

— Туринг, қори ака! Кўр отга (курортга) етиб келдингиз, ана қаранг!

Шунда Эрка қори деразага қараб, жавоб қилибди:

— Ҳовлиқмай қолинг, Мамаюнус! Бу ер Шўртепаку! — дея унинг «Кал» лақабига ишора қилган экан.

Москвага борганларида эса улкан театр саҳнасида Эрка қори қўлига ликопча олиб, «Боғ аро» катта ашуласини мусиқасиз, микрофонсиз ижро этиб, томошабинларни ҳайратда қолдиради. Юсуфжон қизиқ бош-

чилигидаги аския пайровлари ва қизиқчиликларга қушилиб, ҳаммага кулги улашади.

Ана шундай ўткир зеҳли ҳофиз ва аскиячи, Ўзбекистон халқ артисти Эрка қори Каримов 1957 йили 80 ёшида она қишлоғида вафот этади.

Қуйида Эрка қори билан Мамаюнус ўртасида бўлиб ўтган пайровлардан айримларини ўқиб кўринг.

БЕДАНА ПАЙРОВИ

Эрка қори. Мамаюнус ака, ҳали ҳам ЖЎЖАлигингизча юрибсизми, дейман. ДОН олишингизнинг маза-си йўқ.

Мамаюнус. Э, қори ака, ҳозир об-тобидаман, келавринг, ҚЎНОҚЛАШАмиз.

Эрка қори. Биров қанотларингизнинг тагига СУВ ПУРКАБ қўйган шекилли, даврага тушолмай, мингайиб турибсиз!

Мамаюнус. Ҳа деб, ПАШШАлашавериб, бизнинг ЖЎЖАни ҳам ишдан чиқариб қўйдингиз, энди сизнинг эски ТУЛЛАГИНГИЗга ярармикан?

Эрка қори. Қочоққа тобим йўқ, яхшиси МАЛЛАни олиб келинг.

Мамаюнус. Уришсангиз ҳалол уришинг-да, узоқдан ЗАРБ билан келганимда елкангиздан ошириб юборманг!

Эрка қори. ОСИЛГАНИНГИЗча тураверасизми, ё тўрқовоқни аққа-баққа ҚИМИРЛАТИБ қўяйинми?

Эрка қори. Шамолда қолдингизми, дейман, «ВИҚ-ВИҚ, ВИҚ-ВИҚ»лаб қолдингиз.

Мамаюнус. Совуқ уриб кетдимми, дейман, «УСТИМ ЯП-ЯЛАНГ, УСТИМ ЯП-ЯЛАНГ», деб сайраганингиз сайраган.

Эрка қори. Калтакнинг зарбиданми, бошингизни тўрга ишқаб, «ТАТАЛАНГ-ТАТАЛАНГ!» дейсиз-а?!

Мамаюнус. Сайрашда адашиб қолиб, баҳона қиялпсиз, «ОФЗМ ТИРТИҚ-ОФЗМ ТИРТИҚ!» — деб.

Эрка қори. Тавба! Худди ем-хашакка ўчдай «ТЕР-ТИРИТ, ТЕР-ТИРИТ!» деб дудуғланиб қолялпсиз-а!

Мамаюнус. Қори ака, мана бедана пайрови ҳам «СИП-СИЛЛИҚ» чиқди.

Эрка қори. Агар шу касб сизга маъқул тушган бўлса,

қиш келганида САЙРОҚИнгизга товламачиликни қилиб ўтираверинг!

АВТОМОБИЛЬ ПАЙРОВИ

(Қўқон шахри сайилбоғида бўлган аскиядан)

Мамаюнус. Қори ака, маданийлашиб «Москвич» машинаси сотиб олибсизу, баъзи чапани шофёрларга ўхшаб дарахтга уриб. ЧИРОҒИНИ ЎЧИРИБ қўйибсиз-а?!

Эрка қори. Ҳой Мамаюнус, сиз ёнимда бўлсангиз, чироқсиз ҳам ҳайдайвераман. Одамзоднинг маданийлашгани яхши-да, бўлмаса қачонгача сизга ўхшаб КАЛ ЯСКАНИ минаман!

Мамаюнус. Чироғининг ўчиб-ёниб, ўчиб-ёниб туришидан моторига бир гап бўлгандир, АКА МУЛЛА ТУРИНГ (аккумулятор), тузатамиз.

Эрка қори. Тузатиш ўзимнинг ҳам қўлимдан келади, менга халақит берманг, сиздан шофёр чиқмайди, қўйинг. Агар жаҳлим чиқса КАЛ БЕРИ ТУР (карбюратор) машинадан дейман!

Ака Бухор

Кўқондан чиққан қизиқчилар орасида Ака Бухор, яъни Бухоржон Зокир ўғли алоҳида ўринни эгаллайди. У 1894 йили зиёли касиб оиласида туғилган бўлиб, қизиқчи бўлишга интилади, аввалига Зокиргов театрига қатнаб, кейин эса 1916 йилдан кўқонлик Маҳкам Ҳофиз труппасида Тошкентга келади, труппа иштирокчилари билан бирга «Нон гаровни», «Юрак оғриғи», «Рўмолча ўйнатиш» каби кулгили томошаларни кўрсатади. Кейинчалик Ака Бухор ўзича созанда ва хонандалардан иборат мустақил труппа тузиб, «Ҳасан ва Хусан», «Олтинчи бола», «Мироб боши», «Чаққон бола», «Дор тагида» каби оғзаки кулгили томошаларни намойиш этади. У 30-йиллардан бошлаб, замонавий мавзуларда «Прогулчи», «Қиморбоз», «Дилҳирож», «Чайқовчи» каби кичик миниатюрага ўхшаш комик томошалар кўрсатиб, кўпчиликнинг олқишига сазовор бўлади. Қирқинчи йиллар давомида эса Ака Бухор дорбозлар гуруҳларига қўшилиб, дор тагида қизиқчиликлар қила бошлайди. Шокиржон Тошкенбоев, Усмонжон Нишонбоев, Ҳакимжон Парпиев сингари дорбозлар гуруҳларига қўшилиб, гастролларга боради. Ака Бухор мимикали ва кулгили ҳаракатлар ўйини устаси эди. Айниқса, унинг «Дўппи мақташ», «Илмли ака ва илмсиз ука» каби митти ичакузди томошаларини шогирдлари Теша қизиқ Комилов, Тўйчиқори Раҳимов Фафуржон Мамаюновлар иштирокида кўрган томошабинлар дор ўйинлари орасида гурра-гурра кулишиб, олқишлашардилар. 1962 йили бетоблиги туфайли Кўқонга қайтиб бориб, ўша ерда вафот этади.

ДОР ТАГИДА

Дор тагидаги майдончага Ака Бухор ингичка ар-гамчини олиб чиқиб, ёйиб қўяди-да, унинг устидан худди дорбозлардек лангарчўп ушлаб юриб, атрофдаги томошабинларга мақтана бошлайди.

— Билмасанглар, билиб олинглар! Мен етти иқлимга донғи кетган энг уста дорбоз Ака Бухор бўламан. Ана-ви тепадаги дорбозлар ҳаридек йўғон арқон устида қўрқа-писа юришса, аканг қарағай манави ингичка чилвирда бамисоли маймундай уёқдан буёққа сакраб, бориб келаверади. Аммо аканг қарағайга Худо юракдан берган. Бир уришда етти ҳўкизни учириб юборадиган важоҳатим бору, дор устида лангар чўп ушлаб турсам олис-олисдан учиб келаётган пашшани кўриб, мени тепиб, ағдариб кетмаса гўргайди, деб юрагим така-пука бўлади. (Шу пайт дор тагида тош кўтармоқчи бўлиб турган полвон йигитга қараб гапиради.) Ҳўв ука! Ҳақиқий полвон бўлсанг, менга учиб келмоқчи бўлган чивинни-пашшаларни ҳайдаб тур, бўлмаса улардан бири бошимга қўниб, мени дордан ағдариб юборади-я! Ўзинг биласан, мен сендек полвонларнинг йигирматасини бир қўлим билан орқа курагини ерга тек-казаман. Чиранма ғоз, ҳунаринг оз, деб бежиз айтиш-маганлар. Кеча мана шу ерда бир пудлик тошни у елкамдан, бу елкамга олиб турсам, беш яшар бир зингарча тўсатдан пайдо бўлиб, ёнимга келди-да, ўша тошни бир қўлида елкамдан олиб қочса бўладими! Аввалига уялдим, кейинига мен ҳам бола вақтимда шунақа шўх эдим, деб қўя қолдим. Ана ўша бола яна пайдо бўлди. Ҳозир ўша боланинг қўлига бир пудлик тошни бериб, елкамга миндириб дор арқони устида лангар чўпсиз югураман. Ҳой бола, бу ёққа кел, қани елкамга чиқ! (Бола тошсиз кела солиб, Ака Бухор елкасига минмоқчи бўлганида, у белини ушлаб ерга ағанайди. Бола елкадан тушганида эса, дорбозлардек чилвир арқон устидан юра бошлайди.) Умбир бака банг, бангу банг!

ПРОГУЛЧИ

— Огайнилар, ўзим қўлқоп тикиш артелида ҳаддан ташқари илғор бўлиб ишлайману фақат бир айбим бор, у ҳам бўлса прогулчиман. Аксига олиб, раисимиз ҳар куни эрта билан атайлаб йўлимни пойлаб туради:

— Хўш, Бухорвой, нега бугун кеч келяпсан?

— Узр раис! Келаётсам, толга боғлоқлиқ турган қўшнимнинг эшаги арқонига ўралиб ҳаром ўлиб қолса бўладими? Бечора қўшним, шошганидан ошхонадаги бир неча йилдан буён занг босиб ётган пичоғини олиб чиқиб берди. Қани, пичоқ жонивор эшакнинг терисига ўтса, аррадак роса ишқаласам ҳам бўлмади. Икки соат уришиб, бир амаллаб томчи қон чиқардим-да!

— Унда кеча нега кеч қолгандинг?

— Кечами? Кеча этигимни кияётсам, бир кумурсқа оёғимни тишлаб олса бўладими! Додлаб, дўхтирга бордим. Дўхтир кумурсқани олиб, қўлимга тутқазди, сизга кўрсатаман, деб олиб келаётсам, қўлимдан тушди-ю қочди-кетди.

— Ўтган куни-чи?

— Ўтган куними? Ҳа, айтгандай кенжатоё ўғлим жуда юракли-да, у бир илоннинг боласини тутиб олиб келиб, дада ушлаб туриш, папкамни олиб чиқиб, унга солиб, мактабга кетаман, дейди-я! Ҳой ўғлим, бундан сен кўрқмасанг ҳам мен кўрқаман, дедим. У бўлса кўрқманг, чувалчанг, дейди-я?

— Баракалла, баҳонанинг кони прогулчи, — деб раис қўлимга паттамни тутқазди. Ана шунақа гап!

Юсуфжон қизик

(1869—1959)

Умрини кишиларни кулдиришга бағишлаган Юсуфжон қизик Шакаржонов «Кулинг дўстлар, умрингиз узоқ бўлади», деб айтгани айтганди. Академик Фафур Фулом «Юсуфжон қизик ўзбек халқининг азиз фарзандларидан биридир. У ўз кулгилари билан минг-минглаб кишилар умрини узайтиришга сабабчи бўлган», деб бежиз айтмаганди.

Ҳажв, ҳазил, муқаллиду аския санъатини мукамал эгаллаган атоқли қизикчи Юсуфжон Шакаржонов 1869 йили Марғилон шаҳрида Шокир тандирчи оиласида таваллуд топган. У 90 йил яшаган бўлса, умрининг 80 йилини халқни кулдиришга бахшида этди. У устоз кўрган санъаткор, етти яшарлигиданоқ Зокир эшон бошчилигидаги қизикчи ва аскиячилар гуруҳига қўшилади. Кун сайин маҳорати оша борган қизикчи асримиз бошларидаёқ нафақат Марказий Осиё — Эрон, Афғонистон, Покистон, ҳатто, Россия пойтахти Петроград аҳлига ҳам ўз қизикчиликлари билан манзур ва машҳур бўлади.

Юсуфжон қизик шогирдлар тайёрлашга ҳам жиддий эътибор берган. Унинг шогирдлари шу қадар кўпки, санаб адоғига етолмайсиз: Охунжон қизик, Муҳиддин Қориёқубов, Тамарахоним, Теша қизик, Миршоҳид Мироқилов, Фанижон Тошматов, Муҳиддин Дарвишев ва бошқалар. Юсуфжон қизикқа 1941 йили «Ўзбекистон халқ артисти» унвони берилган. Наманган ва Марғилон шаҳарларида унинг номидаги халқ театрлари ташкил топган. Кўқон шаҳрида эса Юсуфжон қизик номидаги қизикчи ва аскиячилар музейи барпо этилган.

ГҶШТИ СИЗНИКИ

Шокир ота беш яшар ўғли Юсуфжонни домлага олиб бориб дебди:

— Тақсир, шу гўдакни одам қилиб берсангиз, гўшти сизники, суяги бизники!

Ўшанда ёш Юсуфжон домлага қараб туриб, дадасига гапирган экан:

— Дада, бу киши кабобпазмилар?

АФАНДИ ШУ БЎЛСА КЕРАК

Юсуфжон қизиқ илк бор 1909 йили Петроградга борганида қизиқчилик қилиб, кўпчиликни кулдира олмабди. Бойси, татар таржимон томошабинларга у айтган қизиқ гапларнинг кулгисини йўқотиб таржима қилган экан. Бундан жаҳли чиққан қизиқчи имо-ишора йўли билан одамларни кулдириш йўлига ўтибди. У қўлига каптарнинг тухумини олиб, икки кўзининг қорачигини икки ёққа қилиб, фокус кўрсата бошлабди. Уни шарманда қилиш мақсадида петроградлик бир киши учта қизчага учта товуқ тухуми бериб, «Мана шуни ҳам оғзингизга солиб, кўзингиздан чиқаринг-чи?» дейишларини буюрибди. Қизлардан учта катта тухумни олган Юсуфжон қизиқ дарров чопонини ечиб, саҳна ўртасига қўйибди-да, унинг устига ҳалиги учта катта тухумни териб, қизлардан бирига манавини мана бундай босиб ўтир, деб кўрсатибди. Кейин ўзи саҳна чеккасига бориб, тухум босиб турган қизга қараб икки тиззасига икки қўлини шапиллатиб уриб, хўроз бўлиб қичқирибди. Буни кўрган оломон гумбирлаб кулган экан. Уша томошани кўрган петроградликлар «Афанди шу бўлса керак», деб хоришаркан.

ПОЛВОН БИЛАН КУРАШДА

Бир пайтлар Юсуфжон қизиқ Бухоро амирининг ҳам қизиқчиси бўлган экан. Кунлардан бир куни курашда даврага амирнинг мана мен деган полвони тушиб, унга талабгор топилмабди. Шунда амир сен билан манави полвон кураш тушади, деб Юсуфжон қизиқни кўрсатибди. Ҳамма кулибди. Ноилож Юсуфжон қизиқ чопонини ечиб, яқтак билан ўртага тушибди. У полвоннинг белбоғидан ушлаб, қулоғига шивир-

лабди: «Агар мени йиқитсанг, аспаласофинга кетдим, деявер! Амир атайлаб шундай қияпти, унга ёқмай қолганга ўхшайсан. Бундан қутулиш йўли битта: бир оз айлангандан кейин: «Ё пирим Али!» деб наъра тортман. Шунда сен йиқилиб, елкангни ерга теккизасан. Ушанда амир кулиб, гина-кудуратни унутади...»

Бу гапдан полвоннинг оёғи қалтирай бошлабди, ҳар хил хаёлларга бориб, қизиқчи наъра тортиши билан осонгина йиқилиб, кураги ерга тегибди. Шундай қилиб, Юсуфжон қизиқ амирнинг полвонларга берадиган совринини олган экан.

«БЕМАҲАЛ ТУҒИЛИБМАН...»

Даврадаги ўйин-кулгини томоша қилиб турганида амирнинг қулоғига Юсуфжон қизиқнинг «Уфф, бемаҳал туғилган эканман!» дегани эшитилибди. Бундан даргазаб бўлган амир ўшқирибди:

— Нега бемаҳал туғиласан, ё менинг салтанатим ёқмай қолдим, айт!?

Амирнинг вазоҳатидан кўрқиб кетган қизиқчи ўзини қўлга олиб, маънос ҳолда дебди:

— Амирим, бир қошиқ қонимдан кечсангиз, гапирман.

— Кечдим, гапир!

— Унда эшитинг. Мен бемаҳал туғилмоқчи эмасдим, ойим билан дадам келишиб олиб, мажбур қилишди-да!

МАҲЛИЁЛИК

Бир куни Мадаминбек кўрбоши йигитлари билан тоғда зерикканидан Юсуфжон қизиққа тўрт кишисини юборибди. Борган йигитлар Мадаминбекнинг топшириғига биноан Юсуфжон қизиқни қора байталга тескари миндириб, олиб келишибди.

— Ҳа, қизиқ! — дебди кулимсираб Мадаминбек, — Йигитларни юбормасам, келмас экансиз-да, оқибат шуми?

— Йигитларингизга бўй бермасдим, аммо аммангизни ҳам юборган экансиз, юзларидан ўтолмай, узун сочларига маҳлиё бўлиб келаверибман.

Юсуфжон қизиқ Шакаржонов билан Усмон қори Раҳимбековлар
ўзлари тўқиган «Ажина» кулгили оғзаки спектаклини ижро
этишяпти (1936 йил).

ЙИГИТ ҲАЙРОН

Юсуфжон қизиқни танимайдиган бир йигит тор кўча бошида унинг ўзини учратиб сўрабди:

— Юсуфжон қизиқнинг ҳовлиси қайси, билмай-сизми?

— Ҳўв анови қизил дарвоза!

Йигит бориб, қизил дарвозани тақиллатибди: — Юсуфжон ака! Ҳой Юсуфжон ака!

Сал орқароқда уни кузатиб келаётган Юсуфжон қизиқ овоз берибди:

— Ҳўв, лаббай!

Йигит ҳайрон бўлиб, қайтиб келиб сўрабди:

— Юсуфжон қизиқ сизмисиз?

— Ҳа бизмиз.

— Унда нега ҳали сўраганимда менман, демандингиз?

— Унда мени эмас, ҳовлимни сўрагандингиз, йигитча!

МУСАЛЛАС ЯСАШ

Ичмаса чидолмайдиган Тўймурод Юсуфжон қизиқни учратиб, кўярда қўймай ароқ олиб берасиз, деб туриб олибди. Иложи бўлмай қизиқчи ҳам рози бўлибди. Аммо ўша куни дўкон ёпиқ экан. Тўймурод шундай уйингиздан мусаллас олиб чиқиб берасиз, деб қистовга олибди.

— Тўймуроджон уйда мусаллас алақачон тугаган. Укам, ҳаммага мусаллас олиб бер, деб осилиб юргунча уйда ўзингиз яасангиз бўлмайдими?

— Билмайман, қандай тайёрлаш йўлини ўргатинг.

— Бўлмаса иним уқиб олинг: бозорга бориб, қора кишишидан тўйгунча ейсиз. Устидан икки коса совуқ сув ичасиз, кейин тўрт чақмоқ оқ қандни ҳам чайнаб, ютиб юборасиз. Ундан сўнг тунука томга чиқиб, қоринни осмонга қилиб ётсангиз ичингизда бақир-буқур мусаллас қайнай бошлайди. Агар тезроқ қайнасин десангиз беш-олти жийдани каппалаб, ямламай ютинг, қўлбола мусаллас тайёр бўлади-қўяди. Ўргандингизми?

— Ўргандим, раҳмат, — деб жўнаб қолибди Тўймурод.

ТУШ ТАЪБИРИ

Ўша ароқхўр Тўймурод бир куни нонушта пайтида Юсуфжон қизиқниқига келиб, унга кўрган тушини айтибди:

— Юсуф ака, бугун тушимда Эрмат сўфи менга яп-янги тун кийгизди. Бунинг таъбири қанақа бўлади?

— Сўфидан қарзингиз йўқмиди? — сўрабди қизиқчи.

— Бор.

— Унда бугун ётиб ухланг, — тушунтирибди қизиқчи. — Навбатдаги тушингизда сўфи кийдирган тўнани ечиб олади-да, кейин сизга қарздан қутилдинг, Тўймурод, дейди.

— Ёпирай-а?

МЕҲМОНХОНАДА

Ўзбекистон кунларини ўтказиш учун кўпчилик санъаткорлар қатори Юсуфжон қизиқ билан Охунжон қизиқлар ҳам Москвага боришганди. Улар «Москва» меҳмонхонасининг еттинчи қаватидаги бир хонага жойлашишди. Жўраҳон Султонов билан Фанижон Тошматовлар қизиқчилардан хабар олайлик, деб келишганди, устоз уларни кўриб қойий бошлади:

— Келганимизга уч кун бўлди. Охунжон иккимиз уч кундан бери тўрқовоқда сайраб ётибмиз. Сув, дон берадиган бир муслмон йўқ. Охири ресторанга тушдик. Суяқ-қуюқ овқат олиб, юз-юз кўтардик. Официантга ҳисобла, десам, «Тўқсон беш сўм», деганини биламан, Охун томонга ёнбошлаб қолибман. У официантга касали тутиб қолди, деб сир бой бермасликка уринибди. Тепамизга одамлар йиғилиб, роса томоша бўлибмиз. Шу орада бир ўзбек йигити келиб қолиб, Охундан аҳволни сўраб билибди.

— Бу беморнинг дардини мен биламан, дориси бор, — деб официантни рози қилибди. Кейин барака топкур, менинг ва Охуннинг чеккасига йигирма бешталикдан қистириб кетибди. Шундан кейингина баданимизга қон югуриб, ўрнимиздан турибмиз. Бизга дон, сувни ким беради ўзи?!

ҚИЗИҚЧИНИНГ ХОТИРА ДАФТАРИДАН

Махорка

Махорканинг учта хосияти бор. Биринчи хосияти — уни чекадиган одамнинг уйига ўғри тушмайди, чунки у кечаси билан йўталиб чиқади.

Иккинчи хосияти — махорка чекканни ит таламайди, чунки у ҳасса билан юради.

Учинчи хосияти — махорка чеккан одам Азроилни кутиб ўтирмайди, тезроқ ўлиб кетади.

Каромат

Каромат ноғорачиларда бўлади. Агар қўшнининг хотини туғса, эрталаб ноғора овозидан билаверасан.

Каромат киссавурларда бўлади. Пулинг йўқ бўлса, кўчада тонггача ётиб қолсанг ҳам ҳеч ким сенга қарамайди. Пулинг борлигини билса орқангдан эргашади.

Каромат кондукторларда бўлади. Чипта олиб транспортнинг охиригача боришинг мумкин. Чипта бўлмаса иккинчи бекатдаёқ тўппа-тўғри рўбарў туриб, жарима ундириш пайига тушади.

Сичқон ҳақида

Бир куни сичқонлар мажлисга йиғилишди. Кун тартибида битта масала: мушук билан алоқа боғлаш, сичқонлар учун тинчлик ўрнатиш. Музокаралар кўп бўлди. Хуллас, охири бир тўхтамга келишди. Мушук келаётганини пайқаш учун унинг бўйнига қўнғироқ осиб қўйишга қарор қилишди. Қарор қабул қилинганидан кейин бир тешикдан кичкина сичқон бўйнини чўзиб:

— Бу ерга нимага тўпландинглар? — деб сўради.

Йиғинга тўпланган амалдорлар унга ҳамма гапни бир чеккадан айтиб беришди.

— Тўғри қарор қабул қилибсизлар, — деди ўша сичқон, — бироқ орангизда мушукнинг бўйнига қўнғироқ иладиган мард топилармикин?

Унинг бу саволига жавоб бера олмадилар.

Бизда ҳам сергап, қуруқ маслаҳат берадиганлар жуда кўпу, аммо амалда ҳеч балода йўқ...

Охунжон қизиқ Ўзуржонов

Кулги дарғаларидан машҳури ҳисобланган Охунжон қизиқ кишиларнинг умрига умр кўшиб, яхшиларни кулдириб, ёмонларни куйдириб ўтди. У отахон қизиқчи, устози Юсуфжон қизиқ Шакаржонов билан талай ерларда томошалар кўрсатди.

Охунжон қизиқ 1903 йилда Марғилон шаҳри яқинидаги Акбаробод қишлоғида туғилади. Ота-онадан барвақт ажралган Охунжон бировларнинг сигирини боқиб юрганида Юсуфжон қизиққа дуч келади. Унинг қизиқчиликка қизиқишини сезган устоз олти ёшли болани Марғилонга етаклаб келиб, тарбиялай бошлайди. Қизиқчилик санъатини эгаллаган Охунжон энди мустақил ижод қила бошлайди. Унинг «Кинначи кампир», «Грамофон», «Сартарош», «Сумалак», «Самолётда», «Шафтоли ўғриси», «Уч кўкнори» каби ичакузди ҳикоялари ўз даврида машҳур бўлган. Кўпчилик қатори Охунжон қизиқ ҳам қатагон йиллар азобига дучор бўлганлардан. Сабаби унинг ҳажвлари нишонга тегиб, нопокларни фош этганлиги учун ҳам қизиқчи таъқиб остига олинганди.

У 1967 йили Марғилонда вафот этди.

ЭРКА КАМПИР

Сешанба куни Тошкент шаҳрига кетаётган эдим. Марғилон темир йўли бекатида бир ажойиб зебо кампир ўзларига шундоқ оро бериб ўтирибдилар-ки, аста кўяберасиз. Ёнларида патефон, ҳар хил пластинкалар: «Боғаро», «Бир келиб кетсин»дан тортиб, «Илилла ёрим уйғонсин-у» «Дўмбоғим»гача бор. Улар орасида менинг «Сумалак» пластинкам ҳам турибди. Кампир ўзидан-ўзи гапиряпти:

— Анави қаторлашмай ўлгурлар, менга чипта олиб беришса ўлармикин?

Шунда мен онахон кампир билана танишай деб, гап қотдим:

— Ассалому алайкум, онахон! Ўзлари қаерга борадилар?

— Конибодомга, қизим Хатичаникига, эри колхозга майиз (раис демоқчилар) бўлиб ишлайди.

Бу кампир нимага шунчалик эрка десам, бир ўгли учувчи, яна бир ўгли муҳандис, кичик ўгли агроном экан. Уч ўглининг топгани бир рўзгорга тушиб, кампирвойни жуда пўкакдек шишириб юборган экан. Кампир билан гаплашиб, «Хўп, онажон, червондан чўзинг, мен чиптани сизга дўндираман», дедим. Ўшанда кампир сатта қарсиллама ўнталикларни, йигирма бешталикларни ҳошияли дока рўмолининг бурчагидан ечиб олиб бериб, «Ма, олиб чиқақол!» дедилар. Ўша пайтдаги 8 сўму 84 тийин пулга чиптани олиб, қолган қайтимини кампиршога топширдим.

— Мана, онахон, мана бу чиптангиз, мана буниси ортган пулингиз, эҳтиёт қилинг, — дедим. Гапим унга эришроқ туюлди шекилли, менга деди:

— Мени ёш гўдакка ўхшатмай ўл, кўзинг ола бўлса ҳам яхши бола экансан, — деб чиптани рўмолларининг учига тутиб қўйдилар. Ўшанда мен:

— Қани, онахон, Тошкентга кетяпман, бир дуо қилинг, — десам, кампир нима дейди денг:

— Икки энлик қоғоз олиб бердим, деб миннат қилмай ўл!

Шу вақт паровознинг акс-садоси эшитилди. Кампир унга қараб нима дейди:

— Анавини қара, Шерали мешқоринга ўхшаб, хўп семирибдими, пишиллагани пишиллаган-а! Жонивор, ўрнидан жилолмай, ер тепиняпти-я!

— Э онажон, бу жонивор эмас, ўтхона.

— Биламанми, шерикларини ҳадеб қичқириб, ёрдамга чақиряпти-ку!

Қарасам кампир кулдириб кетадиган. Мен ҳам патефонни пластинкалари билан кўтаришиб, вагонга олиб чиқдим. Бир вақт кампиршо жойларига ўрнашиб олиб, гапга тушдилар:

— Ҳой олакўз, опоқ даданг раҳматлик бўлганида, хўп гаплашиб кетадиган жой экан-да. Буни қара, қара-

вотларига тўшак солиб, қавитиб қўйибди-я. Агар Хатича кўнса шу уйга кўчиб келардик!

Шу орада текширувчи келиб, ҳамманинг чиптасини кўздан кечира бошлади. Навбат кампирга келганида у менга қаради:

— Чиптани мен олиб берганман десанг, ўлиб қола-санми, олакўз!

— Ҳа, мен олиб берганман, тузукроқ қаранг, рўмо-лингизнинг учига тугиб қўювдингиз-ку!

Кампир рўмолининг учини қарайдики, чипта йўқ.

— Манави олакўз бола олиб берганди, чипта йўқ! — деди текширувчига.

— Бўлмаса жарима тўлайсиз!

Кампир текширувчига ёлбора кетди:

— Бўйгинангдан айланай, болам, Конибодомдаги Хатичанинг эрини танирсан, колхозга майиз...

Текширувчининг аччиги келиб:

— «Хатича-патичани билмайман, чиптани кўрса-тинг!» — деди.

— Ҳа, шоли экишган, сенга капсан олиб бераман, айланай!

— Капсан-папсан кетмайди, жарима тўлайсиз!

— Ҳой, болам, унақа дема, ана бу тугунда қовоқ сомса бор, иссиғида е!

Текширувчи кампирнинг сўнги гапига кулиб юбор-ди. Поезд хаш-паш дегунча Конибодомга етиб келди.

— Қани, онахон! Конибодомга етиб келдик, юкларингизни туширишиб берай, десам, кампир:

— Ҳой, олакўз, шунча яхшиликлар қилдинг, яна бир яхшилиқ қил, — деди.

— Майли, нима қилай, — десам кампир:

— Ҳалиги ковушимни олиб келиб бер? — дедилар.

— Ковушингиз қаерда эди?

— Шу уйга кираётганимда остонага ечиб кирган-дим-да!

ҒИЙБАТЧИЛАР ЖАЗОСИ

Башанг кийиниб олган Афанди кўчада кетаётган эди, чинор тагида ўтирган икки ифвогарга жон кирди:

— Райимқул фаранг, анавига қаранг, — деди Қосим бекорчи Афандини кўрсатиб, — оладиғон маоши етмиш сўму эғнидаги пальтосини кўринг, камида юз ўн сўм турар. Бир балоси бўлмаса бунақа пальтони қаёқдан оларди, лаббай!?

— Балли, бекорчим, ўғирлик қилса керагов, — деб минғирлади фаранг, — уни суриштириб кўриш лозим.

Панада ўтириб, иғво тоши отаётганларнинг минғир-минғирини эшитиб, Афандининг жаҳли чиқибди. Эртасига нима дейишаркин, деб атайлаб эски жулдур кийимларини кийиб чиқибди.

— Райимқул фаранг, анавиға қаранг, — дебди Қосим бекорчи носқовоғи билан Афандини кўрсатиб, — роса расво бўлибди-ку!

— Ҳа-я! Бу аҳволда юрганидан кўра без тергани ё ўлгани яхши!

Шундан кейин Афанди бир ўлиб кўрай-чи, бу иғвогарлар яна нима деркин, дея тўртта жўрасини чақириб маслаҳатлашибди. Ҳатто, у жўраларига нимани айтиб йиғлашларигача ёзиб берибди. Эртасига жўралари тобутни кўтарган ҳолда йиғлаб, чинор тагидан ўтишаётганда Райимқул фаранг Қосим бекорчини туртибди:

— Очкўз Афанди гап-гаштакда овқатни кўп еб, бўкиб ўлганга ўхшайди.

— Яхши одам бўлса жума кунини ўлмасмиди, — деб кўйибди Қосим бекорчи.

Афанди энди буларнинг иғвосига ортиқча чидаёлмай, тобутдан шартта бошини кўтариб, бақирибди:

— Ҳов, сувюқмас куйдиргилар! Яхши кийиниб қутулмасам, ёмон кийиниб қутулмасам, ўлиб қутулмасам, яна нима қил, дейсизлар!

Ўликнинг тирилганини кўрган ғийбатчилар хушларидан кетиб, йиқилибдилар.

САРТАРОШХОНАДА

Тошкентга биринчи келганида Охунжон қизиқ Эски Жўвада сартарошхонага кириб, Исроиил сартарошга дуч келибди. Сартарош одатдагидек, «Мижозни зериктириб қўймаслик»ка уриниб, гапиравериб-гапиравериб, қизиқчининг қулоғини қоматга келтирибди.

— Ҳар дона сочимга биттадан гап айтдингиз, энди етар. Буёғига бас қилинг!

Бу гап сартарошга андак қаттиқ тегиб, мижозни боглаб туширмоқчи бўлибди. Соч-соқол олишни роса чўзиб, охири хизмат ҳақиға ўн беш сўм сўрабди.

— Намунча қиммат?

— Соч-соқолни олдим, юз-бошингизни силадим, елкангиз билан гарданингизни уқаладим, қулоғу бу-

рундаги мўйларни қирқдим, пахта ҳўллаб чеккаларингизни артдим ва ҳоказо, ва ҳоказо, акажон!

— Унда айтингни, бир гром қон учун дўнўрга қанча тўлашади?

— Билмадим.

— Билмасангиз билиб олинг, бир гром қон икки сўм бўлади. Сиз менинг ўн жойимни кесиб, пахта экдингиз. Демак, ўн гром қон кетди. Шунинг учун менга беш сўм тўласангиз, ҳисоб-китобда орамиз очик бўлади-қўяди. А, лаббай!

ЮВИБ ҚҲЙИШИБДИ

Чойхона сўрисида ўтирган ҳазилкаш оғайнилари Охунжон қизиқни ош харажатиға тушириш ниятида уни зимдан кузатишибди. Уша куни қизиқчи янги сотиб олган велосипедини миниб келиб, толға суяб қўйибди-да, у-бу сотиб олиш учун магазинга кириб кетибди. Пайт пойлаб ўтирган ҳазилкашлардан бири оёқ учида келиб, велосипеднинг ғилдираклари дамани чиқариб кетибди. Магазиндан чиқиб, Охунжон қизиқ қараса, велосипед абгор ҳолда. «Бу ишда бир сир борға ўхшайди», деб қўйибди ўзича. Кейин у велосипедини елкасида кўтариб, йўлга тушибди. Уни кўрган сўридагилар гўё ўзларини билмасликка олиб, гап қотишибди:

— Велосипед қутлуғ бўлсин, Охун ака!

— Шунчалик аяйсизми, сиз уни миниб ўрнига у сизни миниб олибди-ку!

— Зап янги велосипед экан, оғайни, ювайлик!

Сўридагилар бирин-сирин келиб, Охунжон қизиқни ўраб олишиб, «Ювайлик», деб қисташаверибди. «Сир»нинг тагига тушуниб етган Охунжон қизиқ қўл силтаб, улфатларига дебди:

— Э-э! Кўрмаяпсизларми! Сизлардан чаққонроқ бир юувчи аллақачон ювиб, кафанлаб қўйибди, энди мен буни кўмгани олиб кетяпман!

ТИЛГА БОСА ҚОЛИНГ

Тошкентга келиб, филармонияга ишга кирган Охунжон қизиқни бир куни директор ўз хонасиға чорлаб, айтибди:

— Охун ака, саҳнага чиқиб қизиқчилик қияпсиз, аммо айтаётган гапларингизнинг ёзилгани менда йўқ.

Ўшаларни ёзиб бермасангиз, бундан буён саҳнага чиқишингизга йўл қўймайман.

— Ёзиш қўлдан келмайди, мен фақат гапиришни биламан.

— Унда котиба қизимиз ёнига боринг, машинкада ёзади.

— Унда ҳам бўлмайди, котиба ёнига борсам тилим калимага келмай қолади, мен фақат саҳнада яйраб гапираман, холос.

— Гапларингизни бир амаллаб қоғозга туширишингиз керак, мен унга имзо чекиб, муҳр босишим керак. Бу билан ҳазиллашиб бўлмайди!

— Директоржон, бошимни кўп қотирманг, ёзолмайман! Яхшиси тилимга имзо чекиб, муҳрингизни босаверинг, бундан осони йўқ! — дебди Охунжон қизиқ оғзидан тилини чиқариб.

ФИНГ ДЕМАДИ

Катта лавозимда ишлаб келган Бойбўриев бирданига амал курсисидан кулаб тушди. Энди енгил машина-ю, шофёр йўқ. Нима қилсин, умрида яёв юрмаган, кўча-кўйни билмаган, — ҳаммасини шофёри биларди.

Куни кеча уни маҳалламиз кўчасида учратиб қолдим. У мен билан маъюс кўришди-да, сўради:

— Мулла Охун, ижроқўмга нечанчи автобус олиб боради?

— Номерини айтганим билан барибир топиб боролмайсиз, келинг, сизга бир яхшилик қилай. Нега деганда бир вақт уйга кечроқ келаётганимда машинангизни тўхтагиб, «Чиқ» дегандингиз.

— Раҳмат, Охун, яхшиликни унутмас экансиз.

Шундай қилиб, Бойбўриевни автобуста олиб чиқиб, ижроқўм биноси яқинидаги бекатга келганда дедим:

— Тушинг, келдингиз. Буёғини ўзингиз топарсиз.

— Ижроқўм эшиги олдига олиб борсангиз, дегандим.

— Йўқ, — дедим унга, — ўшанда сиз ҳам маҳалла чойхонаси олдида тушириб, «Буёғига ўзингиз бораверасиз», дегансиз!

Гапим қаттиқ тегди шекилли, Бойбўриев финг демади. Автобусдан тушиб, у ёқ-бу ёққа аланглаганича қолаверди.

Комил қори

Азалдан Қўқон шаҳри санъаткорлар ва ҳажв ҳамда кулги дарғалари номини олганларнинг маконидир. Бошқа қизиқчилар сингари Комил қори Қулижон ўғли ҳам ана шу шаҳарда 1891 йили туғилиб, вояга етган. У салкам саксон йил яшаб, улкан ижодий йўлни босиб ўтди. 1926 йилдан то ўттизинчи йилгача Юсуфжон чангчи труппасида, қирқинчи йиллари эса Ака Бухор труппасида қизиқчилик қилади. 1937 йилги Москвада бўлган ўзбек санъаткорлари ўн кунлигида ҳам иштирок этган. Комил қори кўпинча қизиқчилик асарларини ижро этишда Пўлат қизиқ билан ҳамкорликда одамларни кўлдирган. «Келин тушди», «Тўн ўғриси», «Ҳаммол», «Ўлик сотди», «Бедана ўйини», «Афғон табиби», «Уч қори», «Нашавандлик», «Шайтон» каби ичакузди томошаларни одамларга кўрсатиб, кўпчилик олқишига сазовор бўлган. Айниқса, унинг «Уч бўқоқ», «Кичкинажон» каби рақс-пантомимаси қизиқчиликда алоҳида аҳамиятга эга. Улкан истеъдод эгаси Комил қори Қулижонов 1968 йили ўз она шаҳрида вафот этган.

Қуйида унинг Пўлат қизиқ билан бирга ижро этган «Тўн ўғриси» асарини эътиборингизга ҳавола этамиз.

ТЎН ЎҒРИСИ

(Бозор. Даврага виқор билан оқсоқол чиқиб, ўзини ўзи мақтайди.)

Оқсоқол. Халойиқ, билмасанглар билиб олинглар! Мана мен бозор оқсоқоли бўламан! Бу ерда ҳеч ким мендан бесўроқ иш қилмайди. Сотгандан ҳам оламан, олгандан ҳам оламан. Олмасам, ўша куни сира уйқум келмайди. *(Шу маҳал бозорга сўфи — Пўлат қизиқ кириб келади.)*

Сўфи. Бу бозорнинг оқсоқоли ким?!

Оқсоқол. Мана мен, олдингда турибман-ку, наҳот билмасанг!

Сўфи. Э, оқсоқол сизмисиз ҳали? Ассалому алай-кум!

Оқсоқол. Ваалайкум! Нима гапинг бор?

Сўфи. Оқсоқол почча, менга бир меҳрибонлик қилинг, пешин номози пайтида ечиб қўйган тўнимни кимдир ўғирлаб кетибди. Агар ўша тўнни битта-яримта бозорга олиб келса менга хабар қилсангиз.

Оқсоқол. Тўнингнинг бирор белгиси борми?

Сўфи. Белгиси: усти қора, ичи қизил, қўлтигида жиндай чоки сўкилган жойи бор.

Оқсоқол. Тўнингни бозорда сотса қанчага оларкин?

Сўфи. Ўттиз сўмга олса керак.

Оқсоқол. Ундай бўлса хизмат ҳақи учун қирқ сўм берасан, шунда тўнингни топиб бераман.

Сўфи. Ия, тўнинг баҳосидан ҳам кўп-ку! Инсоф сари барака, деганлар, лоақал уч сўм олинг, тўрт сўм олинг!

Оқсоқол. Менга қара, ўғрини ушлашнинг ўзи бўлмайди, айтганимни берсанг тўнингни топиб бераман, бўлмаса йўлингдан қолма-е!

Сўфи. Бўпти, сизни бир амаллаб рози қиламан. *(Сўфи даврадан чиқиб кетади. Шу пайт тўн қўлтиқлаган ўғри бола кириб келади. У алангалаб, уёқ-буёққа қарайди. Оқсоқол уни кўриб қолди.)*

Оқсоқол. Хў бола, баққа кел!

Ўғри. *(дўқ қилиб)* Менда нима ишингиз бор, бозорда юргани қўймайсизми?

Оқсоқол. *(мулоҳим товушда)* Мен сени танидим, ўғлим. Даданг билан қалин ўртоқмиз. Агар орқангда яшириб турган нарсанг сотиладиган бўлса, мен яхшилаб пуллаб берайин.

Ўғри. *(ўйланиб)* Қўйинг, оқсоқол почча, чап қовогим учиб турибди.

Оқсоқол. Қовоғинг учган бўлса севинасан. Қани, яқинроқ кел, кўрқма. Олиб келган нарсангни кўрай, қанақа экан?

Ўғри. *(кўрқма-писа)* Бу дадамнинг тўнлари. .

Оқсоқол. Ҳа, баракалла! *(Тўнни олиб, очиб кўради. Қараса сўфи айтган тўннинг ўзгинаси.)* Об-бў, азаматей, бунга қанча нарх қўясан?

Ўғри. Эллик сўм.

Оқсоқол. Элик сўм? Бунинг баҳоси ўттиз сўм.
(*Оқсоқол юшкоқ гапириб туриб, авраб ўғрининг қўли аралаш белидан арғамчи билан боғлаб олади.*)

Ўғри. Нима қияпсиз ўзи? Сизга тўн сотмайман!

Оқсоқол. Ҳа, қўлга тушдингми! Ростини айт, тўнни қаердан олдинг? (*Ўғрини ура бошлади.*)

Ўғри. (*йиғлаб*) Дадамнинг тўни, дедим-ку!

Оқсоқол. Ёлгон. Ростини айт! (*Ўғрини яна ураверади.*)

Ўғри. Вой-вой! Оқсоқол почча урманг, ростини айтаман!

Оқсоқол. Тўғрисини айт, бўлмаса чалпак қилиб қўяман!

Ўғри. Баланд масжиддан олган эдим.

Оқсоқол. (*Сўфини чақиради.*) Хў, сўфи бу ёққа кел!

Сўфи. Лаббай ака, топилдими?

Оқсоқол. Мана бу тўнни танийсанми?

Сўфи. (*тўнни қўлига олиб*) Ҳа, ўзимнинг тўним, усти қора, ичи қизил, қўлтиғининг чоки сўкилган. Ким олган экан?

Оқсоқол. (*бойлоғлиқ болани кўрсатиб*) Мана бу олган экан.

Сўфи. Уринг бу баччағарни! Булар қариндош-уруғи билан ўғри! (*Оқсоқол билан сўфи ўғрини роса калтаклайдилар. Ўғри додлаб, бўкиради.*)

Ўғри. (*Йиғлаб чақиради.*) Дада! Ҳой, дада! (*Ҳовлиқиб мударрис келади ва сўфининг ёқасидан маҳкам сиқиб олади.*)

Мударрис. Сен муттаҳам, нега ўғлимни боғлаб уряпсан!

Сўфи. Ўғлинг ўғри! (*оқсоқолга*) Бу баччағарнинг отасиям ўғри! Отасининг қўлтиғини қаранг, бозорда бекор юрмаган у!

Ўғри. Дадамнинг қўлтиғига чипқон чиққан, қарманглар, оғрийди! (*Оқсоқол билан сўфи мударриснинг белбоғини ечиб, қўлтиғидан бир жуфт калиш ва бошқа нарсалар ерга тушганини кўрадилар.*)

Оқсоқол. Боласи ўғри десам, отаси ҳам ўғри экан.

Мударрис. Кўп кеккайма, ўзинг порахўрлар порахўрисан!

Сўфи. (*оқсоқолга*) Ахир бола ўғирликни отасидан ўрганган-да! (*Даврада уриш-жанжал бўлиб, бир-бирларини судраб, чиқиб кетадилар.*)

АСКИЯ

(Пўлат қизик Нормат ўғли билан Комил қори ўртасида «Чўтир» ва «Кал» лақабларига ишора қилинган пайров.)

Пўлат қизик. Ола хуржунни кўтариб олибсиз, йўл бўлсин қори ака?

Комил қори. Бозорга, ғалвир керак бўлиб қолди.

Пўлат қизик. Хафароқ кўринасиз, ё тутунча-пугунчани йўқотдингизми?

Комил қори. Э, Пўлатжон, шўрим қурсин, тутунчани тушириб қўйибсан, деб янгангиз ҳаммаёғимни юлиб, шағал тўкилгандек қилиб қўйди.

Пўлат қизик. Уйингизда жазлик тамом бўлгандир-да, ёғ қовоқни қозикқа тескари илиб қўйибсизлар.

Комил қори. Ҳа, энди кунимиз ачитма патирга қолди.

Пўлат қизик. Қори ака, устунларнинг тагига гува-лақларни териб қўйибсиз, эски чордевор бузиладими, дейман?

Комил қори. Бу, шувоққача билмабсиз-да!

Пўлат қизик. Тўрва қуллуқ бўлсин, жуда кунгирадор-а?

Комил қори. Куним сақич-мози сотишга қолди, элак олиб чиқиш ёдимдан кўтарилибди.

Пўлат қизик. Қори ака, зўрға кун кўриб юрибсизу, билмаганлар сизни бўйни йўғон, дейдилар.

Комил қори. Бетга айтганнинг захри йўқ!

Пўлат қизик. Ёнингиздаги мачитнинг гумбази битибди, қуллуқ бўлсин!

Комил қори. Шошилмай қолинг, Пўлатжон, битганида ўзим хабар қиламан, ҳали нақш солингани йўқ!

Жўрахон Султонов

Ўзбекистон халқ ҳофизи Жўрахон Султонов машҳур аскиячи Юсуфжон қизиқнинг истеъдодли шогирдларидан бири бўлиб, 1902 йил охирида Марғилонда туғилган. У 1935 йилгача Юсуфжон қизиқнинг концерт труппасида хизмат қилиб, ҳофизлик ва аския айтиш сирларини яхши ўзлаштириб олади. 1932 йили Тошкентга келиб яшай бошлайди. Тошкент театрлари ва истироҳат боғларида мустақил ҳофизлик қилиб, аскиячиликни авж олдиради. Унинг труппасида Фанижон Тошматов, Маъмуржон Узоқов, бастакор, созанда Муҳаммаджон Мирзаев, бухоролик аскиячи аёл — Муҳаббатхон Мусаева (у конференсьелик қилиб, аския пайровларига доимо қўшилиб турарди) сингари санъаткорлар қўшиқ, куй ҳамда аския пайровларини олиб борардилар. Устоз аскиячи Жўрахон Султонов 1966 йил октябрида вафот этади.

Куйида унинг тошкентлик машҳур ҳофиз Шоқосим Шожалилов билан бўқоқ пайровида бўлган аскиясини ўқийсиз.

БҲҚОҚ

(Кўқондан келган, бўқоқ лақабли аскиячи Усмон қорига тегажоқлик қилиб айтилган пайров.)

Шоқосим. Жўрахон, ёнингизда ўтирган меҳмонни яхши танимаяпман. Айтинг, БУ ҚАФЛИК ўзи?

Жўрахон. Мен ҳам танимайроқ турибман, БУ ҚАФЛИКлигини қаердан билай!

Шоқосим. Бўлмаса сўраб билинг-чи, БУ ҚАҚқа борар экан?

Жўрахон. Шунини ҳам сўраб ўтираманми, БУ ҚАҚдан келган бўлса, ўша ёққа бораверади-да!

Шоқосим. Гапни БУ ҚОҚ белидан гапирадиган чиқиб қолдингизми дейман, ўйлаб кўрсам, у одам менга ҳам танишга ўхшайди, кузимга иссиқ қуринаяпти.

Жўраҳон. Ҳа, бу укам тут дарахти тагида тўкилиб ётган қовжираган мевасини териб юрган экан, мен унга БУ ҚОҚмас, дедим.

Шоқосим. Э бўлди, эсимга тушди, анав куни катта йўл ўртасидаги ўрдакни кўриб, БУ ҚОҚилаяпти-я, деб ишора қилгандингиз.

Жўраҳон. Шунақа, қарға қағиллагани қағиллаган, аммо БУ ҚОФ, демайди.

Шоқосим. Жўраҳон уни қўйинг, бошқа пулдор ўртоқларингиз билан юраверсангиз-чи, БУ ҚОҚ одам.

Жўраҳон. Тунов куни болаларга ёнроқ тарқатяпсам, ўзини катталикка олиб, БУ ҚОҚдан беринг ҳам демайди-я!

Шоқосим. Ўлкамизда писта-бодом, аштак-паштак жуда серобдир-да, сизнинг БУ ҚОҚингизга қарармиди!

Жўраҳон. Майли, омон бўлсак унинг БУ ҚОҚдан еганини ахир кўрармиз.

Теша қизиқ

Етти ёшдан етмиш ёшгача бўлган фарғоналиклар Теша қизиқни яхши билдилар. Тўй қилишни ният қилган ҳар бир киши Теша қизиқни тўйида иштирок этишини орзу қиларди. У бировлар айтиб юрган қизиқчиликларни такрорлашни ўзига эп кўрмай, янги-янги латифаю-ҳангомаларни ижод этарди.

Теша қизиқ Комилов Фарғонанинг Қўштегирмон қишлоғида деҳқон оиласида туғилди. Аввалига Юсуфжон қизиқ, Охунжон қизиқларга эргашиб, қизиқчиликлар қилади, кейинчалик ҳаётда кўрган икир-чикирлардан таъсирланиб, латифа, ҳикоя ва бир пардали саҳналар ижод этади. Унинг ўзига яраша шериклари бўлиб, ҳаётини саҳналар яратишар, томошабинлар эса кўзларидан ёшлари чиққудек бўлиб кулишарди.

Афсуски, чинакам қизиқчи Теша Комилов телевидение, радио ва магнитофон ёзувлари ривожланган даврларга етиб келолмади, у 57 ёшида вафот этди. Аммо унинг қизиқ-қизиқ гаплари, латифа, ҳикоялари эл қалбида бир умр сақланиб қолди.

ЛҮЛИ КАМПИР

Давра ўртасига қанор қопдек гулли аёллар кўйлаги кийган, елкасида хуржун кўтарган лўли кампир кириб келади. Хуржунининг бир кўзида бобоҳўрознинг боши кўриниб туради. Бу Лўли кампир Теша қизиқлигини ҳамма билади. Лўли кампир гўё табиб. Бу ерга рўмолини ёйиб, дориларини тера бошлайди. Тили эса лўлилар шеvasида жаврайди:

— Кимга табобатнинг асил, камёб дорилари керак? Келиб қолинг! Бош оғриққа дору бор, кўз оғриққа дору бор! Мана буниси сичқон ўлдиратурғон дору!

— Бунингиз гиштнинг майдалангани-ку! — дейди

қизиқчининг шерикларидан бири келиб, гишт парчаларини қўлига олиб.

— «Гишт? Бо, қанақа гишт? Бул жўн гишт эмас, Азроил минорасининг гишти-ку, бу! Ҳар қанақа кучли сичқонни бир нафасда ўлдиради-қўяди.

Содда харидор бир сўм бериб, олмадек гишт парчасидан бирини олади:

— Ростдан ҳам гишт сичқонни ўлдирадими? Нима қилса ўлади?

— Бу иним, мерганлигингизга боғлиқ. Ана шу доруни кафтда тутиб, сичқон тешган девор ёнида индамай ўтирасиз. Кўзингиз тешиқда бўлсун, сичқон чиққан ҳамон шу дору билан миясига туширасиз. Эсон-омон дору бориб тегса ўлади, бўлмаса ногирон бўлиб, инига кириб кетади.

— Бунақанги гишт парчалари уйимда босилиб ётибди, пулимни қайтар!

— Сотилган дору қайтариб олинмайду! Кимга яна камёб дорилар керак?

ИТ ОВЛОВЧИ ОШНАМ

Ёшлиқдан офтобда қатиқ ялашган Маннон ит отар деган ошнам бор. У ҳамиша усти берк фургон аравада қўлида милтиғи билан юради. Қишлоқларни айланиб, дайди итларни нариги дунёга жўнатади. Даромади чакимас, ҳар бир ит териси учун беш сўмдан олади. Учрашдик дегунча аввал шакаргуфторлик қиламиз, кейин фургон аравада сайр қиламиз. Бу сафар ҳам анча чақчақлашдик, учинчи қадаҳдан кейин нима бўлганини билмайман. Бир маҳал ҳушимга келсам юмшоқ, иссиққина кўрпачаларда ётгандекман. Бошимда пар ёстиқ. Беланчақдами, бешиқдами ётгандайман. Кимдир тўхтовсиз тебратарди. Ўпкам тўлиб кетди, ким экан мени бунчалик эъозлаётган меҳрибоним, деб кўзимни очсам, аравадаги отиб ўлдирилган итлар устида кетаётган эканман. Яхшиямки, олдинроқ билиб, Маннонга билдирмай аравадан тушиб қолдим. Бўлмаса мени ҳам мастликда итларга қўшиб топшириб юбориши аниқ эди.

КЎЗИМНИ ОЧСАМ

Саратонда Кўқонга бордим. Бозорга кираётганда бурчакдаги буфет кўзимга илиқ кўриниб кетди. Энди нима қилдим, тили ширин янгангиз болаларга икки дўппи ва уч иштонбоғ олиб келишга пул берганди. Ҳамёнда бошқа хемири йўқ. Нима қилсам экан, манавини ишлатсам маликан дилоромдан балога қоламан. Буфетга кирмасам сира-сира бўлмайди. Кўзни чирт юмиб кирдим, дўппиники турсину, иштонбоғи бир гап бўлар, деб мўлжал қилдим. Буфетни яратгандан айланай, тик туриб, икки стаканни сипқариб юбордим. Тагин бирини кўтармоқчи эдим, чўнтакнинг таги кўриниб қолди. Ноилож пиёда йўлга тушдим. Кенагасгача кўнглим айниб келди, ахири йўл четидаги ажриққа ёнбошладим. Ичимлик билан тановул қилган чалпақларни ташладим. Ухлаб қолган эканман, уйғонсам, кимдир яктагимнинг ёқасию оғиз ва юзларимни юмшоққина рўмолчаси билан артарди. Уйладимки, меҳрибон сингиллардан бири келиб, артыпти, деб кўзимни очгим келмади. Қайси бири экан, дея кўзимни очсам, Қашқар қишлоқлик Мавлон беданабознинг исковичи чала чайналган чалпагу қуртларни ялаётган экан. У ҳам буфетга кирганми, ҳайтовур ҳийлагина кайфи борга ўхшарди.

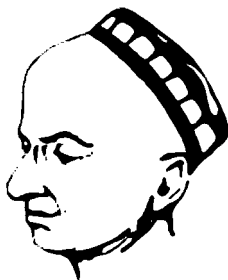
БРИГАДИРНИНГ ЖАВОБИ

Уруш йиллари Теша қизиқ колхозда бригадир бўлиб ишларкан. Унинг бригадасига қарашли пахта майдонларини ёввойи ўт босиб кетган экан. Бир куни колхозга текширувчилар келадиган бўлибди. Айбни ёпиш учун Теша қизиқ экин пайкаллари чеккаларини шошилинича ўтдан тозалатириб қўйибди. Текширувчилар келиб, бригада пахтазорларини айланиб чиқишибди. Аммо текширувчилардан бири пахтазор ичкарасига кириб, аҳволни билиб қолибди.

— Бу ўт босган ерлар ҳам сизнинг бригадангизга қарайдими? — кинояли сўрабди текширувчи.

— Йўқ тақсир, — дебди Теша қизиқ ўзини гўлликка солиб, — бу пахтазорларнинг чеккаси бизга, ўртаси бошқа колхозга қарайди.

Миршоҳид Мироқилов

Паканадан баландроқ, ўртамиёнадан пастроқ, дўнг пешана, кўзлари доимо кулиб турадиган Миршоҳид Мироқилов 1899 йили Қўқон шаҳрида таваллуд топган. У ўн тўрт-ўн беш ёшлигиданоқ қизиқчилар қаторига қўшилиб, кишиларни кулдиришга бел боғлаганлардан. Кейинчалик эса, труппа ва театрларда комик ролларни қотириб ижро этиб, элга танила бошлайди. 1929 йили Тошкентга келиб, Ҳамза номидаги ўзбек драма, ундан сўнгра эса, Муқимий номидаги музыкали драма ва комедия театрларида комик ролларни моҳирлик билан ижро этади. Мироқилов асосан, кичик роллар устаси бўлиб танилган. «Майсаранинг иши»да Мулладўст, «Ҳамлет»да гўрков, «Ревизор»да Бобчинский, «Оғриқ тишлар»да Ризамат каби майда комик ролларни маромига етказиб ижро этиб, томошабинлар олқишига сазовор бўлган. Унга бундай ажойиб хизматлари учун 1937 йили Ўзбекистон халқ артисти унвони берилган.

Машҳур қизиқчи ва комик артист Миршоҳид Мироқилов 1959 йил октябрида олтмиш ёшида Тошкент шаҳрида вафот этади. Унинг ўзи тўқиган кулгили латифа-ю ҳангомалари худди сариёғдек эшитувчиларга ёққани туфайли, ҳамма ҳали-ҳануз кулиб, эслаб айтиб юришади.

Қуйида ана шундай эса қолган ҳикоя ва латифалардан намуналар ўқийсиз.

АФАНДИ ВА МЕН

«Насриддин Афандининг қилмаган ҳунари қолмабди. Охири қирқ жўра ўғрилар тўдасига кириб, ўғрибошига рўбарў бўлибди:

— Тақсир, мени жўраларингиз сафига олсангиз?

— Майли, Афандим, оламиз, — дебди ўғрибоши, — аммо шарт шундай, ҳозирнинг ўзида бирорта бойнинг уйини мўлжалга олиб, кечаси бизни бошлаб борасиз. Мабодо, овимиз бароридан келса, сизни қаторимизга оламиз!

Ўша заҳотиёқ Афанди қуллуқ қилиб чиқиб кетибди-да, йўлда дуч келган бир хонадон эшигига тамға босиб, мўлжални қатъий қилиб келибди. Тонг отар пайтида қирқ жўрани бошлаб, ҳалиги тамға босилган уйга олиб борибди. Ўғрилар овора бўлиб, арзигудек бирор нарсани топиша олмабди. Ниҳоят, қақир-қуқирлар ётган уйга киришибди. Афанди бундай қараса ис босиб кетган шифтда бир сурнай осиглиқ турганмиш. У сурнайни ола солиб чалаверибди. Шунда жўралардан бири:

— Э, ўлинг Афанди, бугунги овни расво қилганингиз етмай, сурнай чалиб, жар солганингиз нима-си? — деса, у шундай жавоб қилибди:

— Ҳой жўра, қизикмисиз, оладиган нарсани ўғирлик бўлса ҳам ҳамма ёғини кўриб олиш керак-да!..»

Мана шу латифа менга жуда-жуда ёқди. Саҳнада, ўтиришларда, улфатчиликларда кўпинча шуни такрор-такрор айтиб бераман. Кейинги пайтларда уйда бўлиб ўтган бир воқеа эсимга тушиб, эшитувчилар қолиб, ўзим куладиган бўлиб қолдим. Гап бундай: оилада болалар кўпайганидан кейин бизга ҳовлили жой беришди. Бир куни спектаклдан сўнг чарчаб бориб ўринга ётдим. Болаларнинг ҳам бўйлари анча чўзилиб қолганди. Катта уйни таъмирлаётганимиз учун ҳаммамиз кичик уйда қатор ётгандик. Бирдан ҳовлида дўпир-дўпир бўлиб қолди. Келинингиз иккимиз бундай қарасак, учта девдек-девдек йигит девор наҳрасидан ошиб тушишяпти. Менинг хотинчам, сизларнинг келинойингиз овозини паст қилиб, «Вой ўлмасам, дадаси, ўғрилар тушишибди», деди. Бундоқ синчиклаб қарасам, хотинчанинг гапи тўғрига ўшаб қолди. Ҳалиги учта гавда уй томонга келаверди. Хотинчам «Вой, дадаси, нима қилдик, келишяпти!» деди. Кўни-қўшниларни чақирришга илож қолмаганди. Хотинчам яна мени туртиб: «Ҳой Миршоҳид ака, энди нима қиламиз!» деди. Бўлар иш бўлди. Энди жимгина ухлаган киши бўлиб ётавер, — дедим. Ўғрилар тепамизга келишиб, устимиздаги кўрпани очиб, «Турларинг!» дейишди. Улар овозидан уйғониб кетган болалар «ойи-ойи»лашиб, онасининг пинжига

киришди. Мен ҳам таваккал қилиб, овозим борича: «Ойи!» дедиму болалар орасига тиқилдим. Хотинчам жон ҳолатда ҳаммамизни кучоқлаб олиб, «Кўрқманглар, болларим, кўрқманглар! Ҳой Миршоҳид ўлгур, намунча қалтирайсан!» деб кўйди. Тўсатдан ҳалиги ўғриларнинг каттаси бўлса керак, дағдагадан тўхтаб:

— Нима, Миршоҳид? Бу чурвақаларнинг қай бири Миршоҳид? — деб қолди. Мен бехосдан «М..мен Миршоҳид!» деб юборибман. Қаранг, ўша ўғрибоши экан, бирдан ҳоҳолаб кулиб юборса бўладими. Шунда ўғрилардан бири «Миршоҳид ака сизмисиз?» дея мени даст кўтариб сўради:

— Ўша артист Миршоҳид-а?

— Ҳа, ҳа, мен артистман.

— Нима, унда бу аёл аянғизми?

— Йўқ, хотиним.

— Э борларинг-е, ҳовлига чиқларинг, — деди шерикларига ўғрибоши, — келинойи, баҳузур ётаверинглар, янглишибмиз. Бизни манави шеригимиз, шу ҳовлига битта одам кўчиб келган: қорни катта, басавлат, кўринишидан савдогарга ўхшайди, деганди. Қани, эшикни очинг Миршоҳид ака, биз чиқиб кетайлик, дея улар ҳовлига чиқишди, кейин у шеригига қараб:

— Ҳов найнов, бу киши Миршоҳид акам бўладилар, савдогар эмас, қизиқчи артист. Кўйни тўла пул эмас, турган-битгани кулги! — деб дакки берди. Улар мен билан қуюқ ҳайрлашиб, мен очган кўча эшикдан чиқиб кетишди.

КЎЗОЙНАК

Раҳматли Мулла тўйчи ҳофизни ҳамманглар танийсизлар. Ул табаррук зотнинг Абулқосим деган менга ўхшаган ўғиллари бор. Уни ҳам биласизлар. Ҳурматли зотнинг шогирди, ҳамкасабаси, бастакор Юнус Ражабий домлани ҳам яхши танийсизлар.

Устоз муллакам вафотларидан кейин мен радио кўмитаси ҳовлисида тасодифан антиқа бир суҳбатни эшитиб қолдим:

— Абулқосим, — дедилар Юнус Ражабий, — Менинг пирим, сенинг отанг, илойим жойлари жаннатда

бўлсин, ҳали қадрлари кўп ўтади, кўп кўмсаймиз. Ҳа, айтгандай, отангнинг бир йўл-йўл беқасам тўнлари бўлгувчиди, ўшани манга ёдгорлик қилиб берсанг, қозиққа илиб қўйиб, нуроний савлатларини эслаб юрсанг, девдим.

— Жоним билан берардим, ўша тўнларини жанозада жоме мачитдан келган домланинг елкасига ташлагандик.

— Шунақами! Унда, айтгандай, бир сиртма сидирга уринганроқ тўнлари ҳам бор эди, ўшани...

— Уни маҳалла имомига кийдирилган.

— Ие, шунақа дегин... Ҳа, у кишининг садаф қадалган бир ҳассалари бўларди, ўшани...

— У ҳассани сўфи бувам тутиб юрибдилар.

— У ҳолда, лоқал кўзойнақларини бергин?

— Йўқ, уста, кеч қолибсиз, — деди Абулқосим, — у кўзойнақни ўзлари тақиб олиб кетганлар...

Эшитдинглар! Бу суҳбат худди эслан чиқмайдиган латифанинг ўзгинаси, биродарлар!

Пойтахтимиз Тошкентда бўлиб ўтган республика аскиячиларининг кўриги қатнашчилари: 1-қатор (чапдан): Мамажон Мадаминов, Ғойиб ака Тошматов, Ижрокўмбува — Турсунбува Аминов, Мамарозиқ Исҳоқов, Абдулҳаймаҳсум Қозоқов; 2-қатор (чапдан): Мадаминжон Юсупов, Фуломжон Рўзиев, Айниддин Зайниддинов, Зайнобиддин Юсупов (1968 йил).

Ғанижон Тошматов

Ажойиб бастакор Ғанижон Тошматов яратган дилрабо кўшиқлар кимни мафтун этмаган, дейсиз! Созандачиликда эса у ижро этган нафис куйларни ҳар бир киши эриб кетгудек бўлиб эшитади.

Ғанижон ака нафақат бастакор, балки меҳрибон мураббий ҳам эди.

Кулги мухлислари эса Ғанижон акани кулги дарғаларидан бири сифатида танийдилар. Бунинг боиси у машҳур қизиқчи Юсуфжон қизиқ Шакаржоновнинг энг чистончи шогирдларидан бири ҳисобланади. Унинг лўнда ва ўткир ҳажалари, нозик лутф билан йўғирилган аскиялари, самимий ва беозор ҳазил-мутойибалари кулги мухлисларига ойнадек равшан.

Ғанижон ака кулгидошлар даврасида, ё бирон бир қизиқчилик кечасида, энг аввало, устози Юсуфжон қизиқ ҳикояларини эслашдан гапни бошларди. Аскиячилар даврасида эса сўз ўйини санъати зарғари эканлигини намойиш этиб, мухлислар олқишига сазовор бўларди.

Ғанижон ака 1919 йили Андижон вилоятининг Асака шаҳрида санъаткорлар оиласида дунёга келди. Ёшлигида Тошкент консерваторияси тайёрлов курсида ўқиб, куйлар басталайди. 1946—1967 йиллари Ўзбекистон радиосида созанда бўлиб ишлайди. Кейинчалик дуторчи қизлар ансамбли раҳбари бўлиб, умрининг охиригача хизмат қилади. У аския жанрини кино тасмасига олишда, уни радио ва телевидениега олиб чиқишда улкан ҳисса кўшган фидойи эди.

СОЗЛАР ПАЙРОВИ

(Бу аския янгийўллик санъаткор аскиячи Дадажон Қосимов билан бўлиб ўтган.)

Дадажон. Фанижон ака, келинг энди бир кулишиб олайлик! Мана доирани қизитиб келдим, ТАКА-ТАКА-ТУМ қилиб юбораверайми?!

Фанижон. Дурустсиз, Дадажон ука, доирада бўш келмайсиз, шу туришингизда БОМБИЛЛАБ юраверасангиз, кейин даф бўлиб кетмайсиз ҳам.

Дадажон. Кўп йиллик хизматингиз зое кетмади, ака, мана ҳукуматимиз сизни ҳам кадрлаб унвон берди, нақд бўлмаса ФИЖЖАК бўлиб кетардингиз.

Фанижон. Сиз ҳам яхши-яхши куйларни ўрганиб даврамизга кирилинг. Тўйма-тўй юраверсангиз: у КАЛ НАЙЧИ бўпти, дейишади.

Дадажон. Яхши ҳунар яхши экан-да, ака. Сиз ҳам скрипкачилигингиздан қолманг, билмаганлар: у СУР НАЙЧИ бўлипти, дейишади.

Фанижон. Мен сизни, ука, дурустроқ созанда бўлинг дейман-да, токайгача ҚОШИҚ УЙНАБ юрасиз. Ё гапимни эшитмайдиган КАРНАЙЧИМИСИЗ?

Дадажон. Маслаҳатларингизга раҳмат, Фанижон ака. Минг қилса УСТОМУЗСИЗ! Ҳаммаси ҳам аста-секин-да. Бир вақтлар сиз ҳам ШАҚИЛДОҚ чалиб юрардингизми?

Фанижон. Отангизга раҳмат, Дадажон, ана шунақа чертиб турсам одам бўласиз-да. Гапимга ТАНБИРИНГ!

Дадажон. Фанижон ака, ажойиб табиатли созандасиз-да, анча-мунча гап сизга тўғри келмайди. «Бор, ДУТОР-СЕТОРИНГА тобим йўқ», деган гапни аччиғингиз чиққандан айтардингиз?!

Фанижон. Ҳа, ука, ЧАНГИМ чиққан жойлари ҳам бўлган. Энди НАВО қилаверинг: у НАЙ МАНЧА эмас, деб.

Дадажон. Устозим бўлсангиз ҳам бир гапим бор. Кечирасиз, кўпчилик ичида сансираб бўлса ҳам айтаман: созларга ҚЎШ НАЙ, деман.

Фанижон. Иййи, бундан ҳам гап чиқипти-ку, ўсибсиз, ука, ўсибсиз! Мен сизни ҳали ҳам ҳаммом томида саҳарлаб ДУФ чалаяпти, девдим.

Дадажон. Камол топинг, Фанижон ака, уста ҳам ўсади-да! Мен бировни кўриб, сиз билан адаштирибман: мана бу ПИОН НИНА чалаяпти, деб.

Фанижон. Шогирд деган уста олдида одоб сақлайди.

Шундай РУБОБ ишлар қилингики, эл баҳра олсин — тоқайгача ҚАЙРОҚ ўйнаб юрасиз, ахир.

Дадажон. Уста, айтганингиз тўғри, мени нақд бўлмаса эгиб, ГАРМОН қилиб юборардингиз.

ХАШАГИ ОЧИЛДИ

(Чорва пайрови)

Ғанижон. Қутлуғ бўлсин биродар, фермага мудир бўлибсиз.

Мудир. Қуллуқ, қуллуқ!

Ғанижон. Энди ишни яхшилаб юборарсиз, сабабли заб (зав) ферма бўлиш орзусида эдингиз.

Мудир. Қувонаверинг ака, баҳонада оғзингиз оқариб қолади...

Ғанижон. Мен пулга олиб ичишга одатланганман. Агар текинга ичсам оқ сутингиз ҳурматидан камчилигингизни айтолмай қоламан.

Мудир. Рост, оғайнилар хом сут берганини ҳурмат қилмай, пўстагингизни қоқиб кетишади.

Ғанижон. Қўрқманг, сизга сут сўраб бормайман, қат(т)иқлигингизни биламан.

Мудир. Бошидан қаттиқ бўлсам, иш чакки бўлмас-а?

Ғанижон. Ҳайвонга емишини берсанг, у сутини аямайди. Аммо унинг ҳақини чаккига сузманг.

Мудир. Тўғри айтасиз, илгариги мудир моллар ризқига тушган қурт эди, мен аксинча уларга хашак жамгардим.

Ғанижон. Рост гапиряпсиз, бўлмаса чакки қадам босганингизда хашагингиз очилиб қоларди.

Мудир. Ака, пичанни қўйинг, бундоқ даромаддан гаплашайлик.

Ғанижон. Аччиғингиз келиб, «Бе-да!» деворай, деб турибсиз. Бундоқ ферма атрофига қовун-тарвуз экканмисиз?

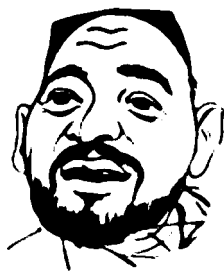
Мудир. Эккандик, сал озроқ сел ювиб кетди.

Ғанижон. Сел ювмаган, палакка ишониб, сир очилмасин, деб мол қўйиб юборибсиз.

Мудир. Ака, икки ён тоғ (янтоқ), молимиз оч қолмайди.

Ғанижон. Ҳар ҳолда полизга ҳам эътибор беринг, бўлмаса меҳмонлар олдига похол солиб юрасиз-да!

Мудир. Тушунарли ака, нима бўлса ҳам фермага келинг, қўрқманг, похол солмайман, сара ёғ (сариеғ)-ли патир ёптирганман.

Сойиб қизиқ

Бу қизиқчи 1939 йили Тошкентга келиб, бир неча йил ўтгач, Муқимий номли театрнинг «Тошболта ошиқ» комедиясида бош ролни ижро эта бошлаганидан сўнг одамлар уни Тошболта дея атай бошлашди. Аслида исм-шарифи Сойиб Хўжаев эди.

Сойиб Хўжаев 1910 йили Андижон вилоятининг Хонобод шаҳрида туғилган, актёрлик фаолиятини 1927 йили Кўқон театридаги «Ҳалима» спектаклида эпизодик роллардан бошлаган. Кейинчалик Андижон театрига келиб, «Ревизор»да Бобчинский, «Майсаранинг иши»да Мулладўст образларини қотириб ижро этиб, томошабинлар олқишига сазовор бўлган. Айниқса, пойтахтда Сойиб Хўжаев Тошболта ролини икки минг мартадан ортиқ ижро этиб, шунингдек, «Ёр-ёр» кинофильмида Аҳмаджонов, «Дилбарим» кинофильмида Зухуров каби комик ролларни қиёмига етказиб ўйнаб, бутун юртимизга машҳур бўлган. Ана шундай моҳир комик актёр, ҳамда қизиқчи Сойиб Хўжаев етмишдан ошганида вафот этган, унинг қизиқчилик соҳасидаги гурунглари, ҳамда латифаларини шогирдлари Батиёр Ихтиёров, Хусан Шариповлар тўйлар, зиёфатлар, кулги кечаларида ҳикоя қилиб, гурра-гурра кулгиларни пайдо қиладилар.

Кўйида Ўзбекистон халқ артисти Хусан Шариповдан ёзиб олинган кулгили воқеаларнинг айримларини ўқийсиз.

ТАХТА ДАЛАСИДА

«Тошболта пахта даласида» номли миниатюра телевизор тасмасига ёзилди. Аммо нимагадир белгиланган вақтда эфирга берилмади. Кечқурун Сойиб акамлар телефон қилиб қолдилар:

— Бевовта қилган мен, бу берилмади-ку?! Ё телевизордагилар ухлаб қолдимми?

Уша пайтлари Сойиб акамлар уйдаги қурилишлари ташвишида фақат ўйлаганлари тахта эди. Ана шуни эслаб, шумлигим тутди.

— Э, уста бу ёғи чатоқ кетибди, — дедим.

— Нимаси чатоқ кетади? — сўрадилар уста.

— «Далалар оппоқ пахта» дейиш ўрнига «Далалар оппоқ тахта», деб юборибсиз, қолган сўзларни ҳам эшитинг: «Узоқдан бошларида оппоқ дуррача, эгниларида оппоқ кўйлак кийган мисоли тахта Пари келарди. Билакларидан ушладим, оппоқ юмшоқ — тахта...»

Шунда уста андак жим қолдилар. Кейин гўшакдан овоз келди:

— Бевовта бўлмай кўяқол. Пахта учун қамашарди, тахта учун қамашмайди.

УРИНМАНГ, УКА!

Сойиб акамларнинг қизиқ одатлари бор эди, тўйга ё меҳмонга борсалар:

— Валлоҳу аълам, аёллар йўқми! Бемалол ечиниб ўтирсак бўлаверадими? — дея сўрадилар. Розилик олгач, пайпоқларини ечиб, туфлиларининг ичига, шимларини эса ёстиқ остига тахлаб кўйиб, аста-секин ёнбошлардилар. Бир куни ана шу алпозда ёнбошлаб ўтиргандилар, бирдан даврага таклиф қилиб қолишди. Шоша-пиша чиққан эдилар, ховлини гурра-гурра кулги босиб кетди. Нимагадир бу галги кулги одатдагидан бошқачароқ, кучлироқ эди. Деразадан қарасак, Сойиб акамлар давранинг ўртасида бемалол ёнбошлаб ўтирадиган формадаги кийимдалар: бошда дўппи, эгниларида кўк нейлон кўйлак, оқ иштон, оёқларида тўй эгасининг ўн бешинчи калиши. Ҳали гап бошлаганларича йўқ, одамлар, атай қиляпти, деб ўйлашиб, қотиб-қотиб кулишяпти. Тўй бошини чақриб, дедим:

— Дарров чиқиб, битта чопон кийдилинг, устларини ёпади!

Тўйбоши топшириқни бажарди. Аммо тўн қурғур торлик қилиб, қоринлари очикда қолди. Шунда уста баланд овозда дедилар:

— Валлоҳу аълам, уринаверманг ука! Худо шундай яратиб кўйгач, уни беркитиш бандасининг қўлидан келармиди!

Турсунбува Аминов

(1889—1971)

«Ижрокўм» лақаби билан машҳур бўлган бу оқсоқол қария шўролар ҳокимиятининг дастлабки йилларида қишлоқ ижрокўми раиси ва жамоа мироби бўлиб сайланган. Шунингдек, Ойдинбулоқ қишлоғида батраклар бирлашмасини тузиб, ўзи бошчилик қилган. У Бачқир (асли Балчиқ қир) қишлоғилик устоз аскиячилар — Дехқон юзбоши (Д. Шерназаров), Тумор қишлоғилик Эрка қори Каримовлардан аския айтиш усулларини ўрганган. Қўқон шаҳрида бўладиган турли аския кечаларида фаол қатнашиб, ўзининг топқирлик малакасини оширади. Айниқса, 1955—65 йилларда пойтахт Тошкентда бўлган аския кечаларида қатнашиб, пайровларнинг турли шаклларида рақиблари билан тортишган. Қизиғи шундаки, бўлиб ўтган аскиялардан кейин Йўлдошхон Носиров, Одилжон Қодиров, Абдусамад Бегимов, Маҳмуджон Қодиров, Хайрулла Ҳикматуллаев сингари ёш аскиячиларга пайров айтишиш пайтидаги камчиликларини тушунтириб, уларга йўл-йўриқлар кўрсатарди. Олтмишинчи йиллар ўрталарида Турсунбува аския материалларини тўплаш ва уларни ўрганиш республика экспедицияси аъзоларидан бири эди. «Гулмисиз, райҳонмисиз», «Бедана» каби пайровларнинг замонавий мавзуларда айтишиш устаси бўлган Турсунбуванинг ўзидан ҳам кўпгина аскиялар ёзиб олинган. Турсунбува қатнашган аскиялар билан танишинг.

ҚОВОҚСИЗ

(Бу пайров Турсунбува билан аскиячи Қодиржон Дехқонов, Икромиддин Каримовлар иштирокида айтилган.)

Қодиржон. Турсунбува, ҳўв анави ошпазни кўрдингизми, ёнидагиларга ҚОВОҚ ОШга керак, деяпти.

Турсунбува. Мулла Қодиржон, аввал мева-чевалардан олсангизчи, дарров ОШ ҚОВОҚсиз бўлсин, демасдан.

Қодиржон. Бўлмаса, ёз меваларидан тўйиб еб олинг, кейин ҚОВОҚ ОШсиз кетаверасиз.

Турсунбува. Ҳой Икромиддин ука! Қодиржоннинг гапларини эшитяпсизми, атайлаб шаҳардан меҳмонга келиб, ҚОВОҚ ОШИсиз кетмайлик, дейдилар. Ундан кўра, ОШҚОВОҚдан ҚОВОҚ ОШИ қилиб қўяқолинг-да!

Қодиржон. Икромиддин, бу ёққа қаранг, бизга пиширишнгиз битта ОШ-ку, ҚОВОҚ ҳам соласиз, дейдилар-а?

Икромиддин. Қодиржон ака, сизлардақа азиз меҳмонларга атаб ҳар хил овқат тайёрлаганмиз, буниси шўрва ОШ ҚОВОҚ-да, азизлар!

Турсунбува. Мулла Икром, Қодиржон акадан ташвиш қилманг, бу кишига ОШ ҚОВОҚдан олинса бўлгани.

Қодиржон. Турсунбува, ажойиб хуш феъл одамсиз-а, келтириб қўйишса, индамай олаверасиз, ОШга ҚОВОҚ солинмайди, деб.

Турсунбува. Сиз ҳам индамай тушираверсангиз-чи, ОШдан ҚОВОҚ яхши, деб.

Қодиржон. Ўзингиз ҳам индамай олаверинг-да, ҚОВОҚдан ОШ яхши, деб.

Турсунбува. Ўзингиз ҳам суриштирмай тушираверсангиз-чи, ҚОВОҚ ОШми, ОШ ҚОВОҚми, деявермай.

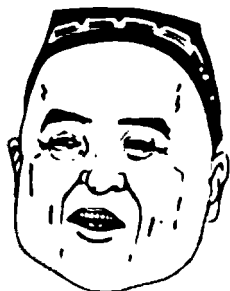
Қодиржон. Бошқаларга қулоқ солмай, олавермайсизми, ОШ ҚОВОҚдан демай.

Турсунбува. Сиздан биринчи эшитяпмиз, одамларга ҳам айтиб юрибсиз ҚОВОҚдан ОШ бўлади, деб.

Қодиржон. Тансиқ экан деб, нафси бузқлик қилиб, Икромиддин пиширган ошни еб қўйсангиз-а, ОШ ҚОВОҚқа сигмайди.

Турсунбува. Сиз ҳам пайти келганида бир қозонни туширсангиз-а, ОШ ҚОВОҚдан кетади, деб.

Икромиддин. Қўйинглар, қовун сайлига келгансизлар, бунақанги совуқ гапларни. Қаёқдан ҳам тансиқ овқат қилдим. Икковинглар бир оз уёқ-буёқдан гаплашиб ўтиринглар. Мен бошқа овқатга ҳаракат қилай, ҚОВОҚсиз!

Абдулхаймаҳсум Қозоқов

1989 йил кузида Қўрғонтепа туманидаги Фозилмон қишлоғида таниқли аскиячи Абдулхаймаҳсумнинг 70 ёшга тўлганлиги нишонланди. Ушанда унга сўз берилганида шундай деди:

— Кулгисевар одам — кўнгли очиқ, беғубор одамдир. Қалби нопок, кўли эгри, ўзганинг ҳисобига яшайдиган шахслар кулгини ёқтиришмайди. Улар кулса ҳам сунъий, зўрма-зўраки куладилар. Аския билан кишиларни кулдириш осон эмас. Мен аския сирларини марҳум устозларим Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Мамажон Мадаминов, Ғойиб ака Тошматов, Ижроқўмбува Аминов, Мамарозиқ Исҳоқовлардан ўрганганман...

Абдулхаймаҳсум Қозоқов Андижон вилоятининг Қўрғонтепа туманида истиқомат қиларди. У кўпинча Қўрғонтепадаги маданият уйида ёш аскиячиларга устозлик қилиб, пайровлар сир-асрорини ўргатиб келган. Умрининг охиригача Абдулхай ака ҳозиржавоб аскиячи шогирдларидан ҳисобланган Ҳасанбой Султонов билан йиғилишларда ва кулги кечаларида аския пайровлари қилган. Унинг антиқа сўз ўйинлари кишилар хотирасида сақланиб қолган.

САВДОДАГИ САВДОЛАР

(Аския)

Абдулхаймаҳсум. Фаровон давримизда барча меҳнат аҳли тегишлича қадрланмоқда. Жумладан савдо ходимлари ҳам. Ҳасанбой, сизни савдога ўтиб ишляпти, деб эшитдим, ростми?

Ҳасанбой. Ҳа, рост, шаҳардаги марказий универмагда бўлим мудури бўлиб ишляпман.

Абдулхаймаҳсум. Икки марта келдим, магазинда

йўқсиз. Сўрасам, сотувчингиз, план бажарилмаётгани учун мудирни молга чиқариб юбордик, деди.

Ҳасанбой. Мен базага кетганимда келибсиз-да, устоз. Энди бемалол келаверинг. Сизга ёқадиган «Ходовой» товар олиб келиб қўйдим.

Абдулҳаймаҳсум. Сиз бизга бозоргир товарларни сотмайсиз, унақасини сақлаб қўйиб, орқа томондан чайқовчига узатиб юборасиз.

Ҳасанбой. Бизда баъзан товарлар пайи билан сотилади. Сиз эса нотўғри тушуниб, «Ҳасанбойнинг товарларини кўрдим, шапкаси бор экан», дебсиз.

Абдулҳаймаҳсум. Ҳасанбой, сизга эскидан одат бўлиб қолган, ноёб мол келиши биланоқ, таниш-билишга сотяпман деб, тирикчилигингизга ишлатадиган харажатларингизни бизлардан чиқариб оляпсиз.

Ҳасанбой. Биз харидорларга, доимо хушмуомалада бўлишга интиламиз. Ёки бирор марта нархни бузиб сотаётганимизда ушлаб олдингизми?

Абдулҳаймаҳсум. Эшитдик, савдонинг пулини гоҳо шахсий манфатингизга ҳам ишлатиб қўяркансиз. Шу боисдан бошлиқларингиз ҳам ҳайрон: Ҳасанбойнинг плани деярли катта бўлмаса ҳам уч ойдан бери тўлмаяпти, деб.

Водийлик аскиячилар: Мамажон Мадаминов, Ғойиб ака Тошматов, Абдулҳаймаҳсум Қозоқовлар Тошкентда бўладиган аския кечаси олдидан суҳбатлашмоқдалар (1971 йил).

Ҳасанбой. Маҳсум ака, бунинг сабаби бошқа. Сизга ўхшаган таниш-билишларнинг илтимосларига қараб насияга ҳам муомала қилиб қўйяпман.

Абдулҳаймаҳсум. Ука, ҳозир қайта қуриш даври, давлат мулкига хиёнат қилсангиз, еб қўйгансан деб, жазолашади.

Ҳасанбой. Менга насиҳат қилаяпсизу, ўзингиз эса чайқовчиликни ҳалигача давом эттиряпсиз. Эшитдик, биздан олган костюмни ўттиз сўм фойдасига сотаётганингизда ёлғон ишлатибсиз. «Кийиб турганим ўзимники-ю, қўлимдаги бировники», деб.

Абдулҳаймаҳсум. Ҳозир одамларимиз жуда ҳалол, давлат мулкини асрашади, ўзингиз тўғри бўлсангиз бўлди, дўконингиз очиқ бўлса ҳам биров тегмайди.

Ҳасанбой. Маҳсум ака, ҳали ҳам вақт бор, тезроқ тўғри хулоса чиқаринг. Акс ҳолда қўлингиз қинғир бўлса тартибга солиш учун... Олиб бориб қўядиганлар бор.

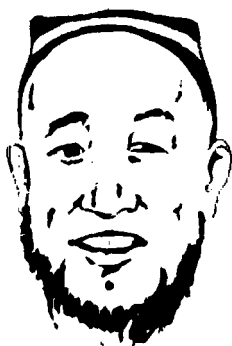
Абдулҳаймаҳсум. Ҳақ гапни айтдингиз, тўғри бўлганга нима етсин.

1988 йил 30 июнь. Тошкент шаҳрининг Тахтапул мавзесидagi «Оталар чойхонаси — кулги кошонаси»нинг очилиш маросимида пойтахтлик аскиячилар: Турсунбой Файзиев, Жамолиддин Зайниддинов, Жалол Раҳимовлар андижонлик кулги устаси Абдулҳаймаҳсум Қозоқов билан «Гулмисиз, райҳонмисиз» пайровини олиб боришмоқда.

Мамарозиқ Исҳоқов

(1903—1979)

Ёшлигидан деҳқончилик билан шуғулланган Мамарозиқ ўз она қишлоғи — Қўқон туманидаги Найманчада меҳнат қилиш билан бирга аскиячиликка ҳам жиддий берилганди. У шўролар даврида ўттиз йилдан ортиқ қишлоғидаги жамоа ҳўжалигига раислик қилди, нафақага чиққач эса, боғдорчилик бригадасига бош бўлиб, мева-чева етиштириш, янги навлар яратиш борасида донг таратди. Найманчада бўладиган тўй-маъракаларни умрининг охиригача бошқариб, ҳамқишлоқларининг меҳрини қозонган. Ҳатто, қишлоқдаги аския кечаларига бош-қош бўлиб, бошқа жойдан келган аскиячи гуруҳлар билан тарафма-тароф бўлган ҳолда топқирликда бел олишарди. Сўз заргарлари орасида унинг пинҳона лақаби «Чўтир» эди.

Аския сирларини билишда Мамарозиқ ака устоз аскиячилар — уста Акбар Усмонов, Мелибой Ғофуров кабилар билан бирга республикамизга таниқли машҳур сўз ўйинлари усталари Деҳқон юзбоши Шерназар ўғли, Эрка қори Каримов, Матҳолиқ Масодиқов ва бошқалар билан аскияда елка тирашиб, камолга етган. У айниқса, «Деҳқончилик», «Сугориш», «Йиғим-терим», «Пиллакашлик», «Мевалар номлари» пайровларида улоқни ҳеч кимга бермасди. Ҳар бир пайровнинг яширин маъноларига алоҳида аҳамият берарди. Шунингдек, аскиянинг фарғонача усулларига қатъий риоя қиларди. Таниш-билишларининг ҳикоя қилишларича, Мамарозиқ ака она қишлоғи Найманчадан олисларга кам борган. Ҳамқишлоқ шогирдлари Акбарали Ҳамидов, Иброҳимжон Жўраевларга аския айтишиш сирларини ўргатиб юрган. Соҳибкор боғбон Мамарозиқ Исҳоқов етмиш олти ёшида вафот этган.

МЕВАЛАР НОМЛАРИ ПАЙРОВИ

(Бу пайров аскиячи *Ғойиб ака Тошматов билан бўлиб ўтган.*)

Мамарозиқ: — Тунов куни Риштон томонга бориб, роса **ЎРИККА** тўйибсиз, айтингчи, қанақа хилидан едингиз?

Ғойиб ака: — Қандай қилиб ўрикка тўяман, ўшанда бизга боғ ўртасида туриб олиб, **ОЛМА-ОЛМА** дейсиз-а!

Мамарозиқ: — Сўраб енг-да, сал қолди ўғри экан деб, **АНЖИР** қилиб қўйишимга!

Ғойиб ака: — Тўғри айтасиз, боғингизга кириб, қачон **БЕҲИМ** (*лаззат*) топганман ўзи?

Мамарозиқ: — Ҳа майли, энди мевалар кўп, еяверинг. Илгари **АНОР ХОН**га бериларди, ҳозир эзиб, **ЧОЙ НОК** қилиб ичаверасиз!

Ғойиб ака: — Яна бизга анорни кўрсатиб, **ОЛ МУРИД**, деб юрманг!

Мамарозиқ: — Боққа бир келиб қолибсиз, буёғи сероб, — **ОЛ ҲИРОТ**дан келган эмас, **УЗИМИ**ни енгү, боғини суриштирмай олаверинг!

Ғойиб ака: — Мени меҳмон Ҳиротдан келган деб ўйлаб, **ОЛ ИЧ-а!** **ОЛ ИЧ-а**, дея қисталангламай, ҳурматимни жойига қўйиб, **КУЛ ОЗ** (*гилос*) дейсиз.

Мамарозиқ: — Боғимизга келгандан сўнг, у-будан еб турунг-да, қуруқ **ЁНФОҚ**ни чақавермай!

Ғойиб ака: — Мезбон ҳа деб алжирайвермайди, боғбон **ХАНДОН ПИСТА**га ўхшаб оғзини очиб гапиравермайди-да!

Мамарозиқ: — Иззатингизни қилиб, меҳмон **ЕР ЁНФОҚ** дегандимда, хафа бўлмай, **ОҚ ЎРИК**дан тўйиб олинг!

Ғойиб ака: — Ҳўв, боғбон! Гапингиз **ЖИЙДА** чўлга ўхшаб буриляпти-я, қани **ИШКОМ**га ўтайлик!

Мамарозиқ: — Бу боғда **ИШ КАМ** экан деб, яна ётиб олманг, **ШИНГИЛ** ишлар кўп!

Ғойиб ака: — Узумзорга кирайлик ҳам, деб бўлмайди-я! Сал қолди ёқамдан тутиб, ерга ағдаришингизга!

Мамарозиқ: — Каллангиз **ЗАМБИЛБОШ** (*узум тури*) бўлиб оғрияпти, шекилли, довдираяпсиз!

Ғойиб ака: — Кўрқманг, ишкомга ўтмайман, **КИШ-МИШ** (*узум*) деб, мени мушук фаҳмлаб ҳайдаманг!

Мамарозиқ: — Билиб турибман, сизга ҚАНТАКИ (ўрик) ёқиб қолибди, мен тепасидан қоқиб турай, бемалол тўйиб олинг!

Фойиб ака: — Оғайни, бўлди етар! Ўрикларнинг ҳам ШИРАСИ зўр экан!

Мамарозиқ: — Шираси зўр, деб кўп еб БЎКИБ (хўкиз лақабига ишора) юрманг, кўрганлар БУ ОДАМ (бодом)га нима бўлди, демасин, соғ-саломат бўлинг!

МАМАРОЗИҚ АКАНИНГ ЧИСТОН ГАПЛАРИДАН

— Тўра омборчи гурскетди қовундай семизлигидан ёрилай дейди-я!

* * *

— Кўп майиз еб, икки ёқлама хуррак отаётган Умар кўкнорига қаранг!

* * *

— Отдан тушса ҳам узангидан тушмайдиган Амир боши билан (кал лақабига ишора) сирғалиб, амалдан кетди.

* * *

— Теша тажангни гапга кўндиришдан кўра қулоғига танбур чертган яхши.

**Ака-ука
Зайнобиддин ва
Мадаминжон
Юсуповлар**

«От изини той босар», деганларидек, Зайнобиддин билан Мадаминжонлар ҳам қизиқчилик кўчасига кириб қолишган. Улар ёшлигидан оталари Юсуфжон қизиқ Шакаржонов иштирок этган сайил ва йиғинларга боришиб, қизиқчилик сирларини ўргана боришди.

Зайнобиддин ака 60-йилларда Фарғона вилоят театрига ишга кирди. «Тоҳир ва Зухра» спектаклида сандиқчи, «Нурхон»да Хузурхўжа, «Майсаранинг иши»да Мулладўст, «Аршин молалон»да Вали каби ролларни ижро этган. Шу билан бирга аския ва қизиқчилик кечаларида фаол иштирок этиб келган. 1978 йилдан Фарғона давлат филармониясида хизмат қилган. 1989 йили унга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» унвони берилди.

Укаси Мадаминжон Юсупов ҳам акаси билан барча йиғилиш ва сайилларда иштирок этиб келган «Хорижли табиб», «Ўзи нима гап?» каби ичакузди интермедиялари ва бошқа аския пайровлари, гурунглари билан ака-ука қизиқчилар томошабинларга кулги бахш этар эдилар. Аммо 1990 йиллар бошларида ака-ука қизиқчилар оламдан ўтишди. Улар айтиб қолдирган қизиқ-қизиқ гаплар ҳамон кулги мухлислари ёдида сақланмоқда.

ҚАНДИНГНИ УР

(Ширинлик пайрови)

Мадамнижон. Ака! Ҳозирги даврдаги халқимизнинг жонбозликларини кўраётган дўстларимиз: «Қандингни ур, азаматлар!» дейишяпти.

Зайнобиддин. Ҳақиқатан ҳам ҳар бир кунимизни Асал ойига ўхшатаман, ука!

Мадамнижон. Қариб қуйилмас экансиз-да, ака! Магазиндаги шунча ширинликлар ёқмадимми дейман, сотувчи жувондан сўраяпсиз: «Ирис борми?» деб.

Зайнобиддин. Узингиз ҳам байрам баҳонасида маст бўлиб ётиб қолган экансиз. «Қиёмига етиб, Тараша ҳолва бўлиб қолибди-я», деб ўртоқлар билан роса кулдик.

Мадамнижон. Ҳамма яхши кўрадиган «Пахтакор» шоколадидек ширин бўлиб юрардингиз, ўзлари ҳам қитдек еганмилар, Шинни бўлиб қолганмилар, дейман.

Зайнобиддин. Шунақа ука, баъзан Мураббо, шинилардан татиб туриб, Нишолда ҳам ялатиб қўясиз.

Мадамнижон. Ака, нима бўлди сизга, Повидло еб туриб, Жем дейсиз.

Зайнобиддин. Байрам дастурхонига қанақа ширинлик зарур бўлса, менга рўйхатини ёзиб беринг, аммо қўшиб ёзманг, ёзсангиз Беновват бўлиб қоласиз.

Мадамнижон. Ака базага бемаҳал борманг, қоровул чиройли лентага боғлаб, «Зоологичний» экансиз, деб юрмасин.

Зайнобиддин. Ўзингизни ҳам етаклаб бораман ука. Ўша қоровул байрам кунлари шунчаки ҳазил, деб биқинингизга чўп тикиб, Хўрозқанд деб, болаларга пуллаб олар.

Мадамнижон. Ака, мен «Қорақум»декман, қоровул ёқтирмаса керак, ўзингиз Каллақанддек чақнаб бораверинг.

Зайнобиддин. Укажон, ширинликлар ҳақида ширин-ширин гапларни айтдик. Шакарнинг ози ширин, деганлар. Шакаржоновлигимизни ҳам унутмайлик, бўлди энди.

Айниддин Зайниддинов

Тошкентлик аскиячиларнинг саркори ҳисобланган Айниддин Зайниддинов авваллари ҳажвий ҳикоялар, интермедиялар, бир пардали сахна асарларини ижод этади. Кейинчалик эса аскиячилар баҳсларида иштирок этиб, кулги мухлисларини хушнуд эта бошлади.

У 1925 йили Тошкент шаҳрида хизматчи оиласида туғилган. 1954 йили Низомий номидаги педагогика институтининг тил ва адабиёт факультетини тугатиб, мактабда, кейин эса рўзнома ва журналлар таҳририятларида ишлади. Айниддин Зайниддинов бир неча бор аскиячиларнинг кўрик-танловлари совриндори бўлган. Айниддин вафотидан кейин унинг пойтахтдаги аскиячиларга саркорлик ишини Убайдулла Абдуллаев, Фозилжон Султоновлар давом эттиришяпти.

ЎЗИНГ ЁЛҒОНЧИ

Тавба! Нима учун одамлар мени ёлғончи, дейди? Қаранг, умримда биттаям ёлғон гапирмаганман. Мана, эшитиб кўринглар.

Шу денг, уйда ётавериб диққинафас бўлиб кетдим-да, бисотимдаги учта — иккитаси йиртиқ-йиртиқ, биттасининг бариям йўқ тўнларимдан бариям йўгини кийиб, йўлга равона бўлдим. Кетаётсам, олдидан учта ариқ чиқиб қолди, иккитаси куп-қуруқ, биттасининг намиям йўқ. Намиям йўқ ариқ ичида учта балиқ ётибди, иккитаси ўлик-ўлик, биттасининг жониям йўқ. Уша жониям йўқ балиқни бариям йўқ тўнимнинг этагига солиб, йўлда давом этдим. Бир жойга борсам, қаршимда учта уй турипти, иккитаси вайрон-вайрон, биттасининг девориям йўқ. Уша девориям йўқ уйга кириб қарасам, учта ўчоқ боракан, иккитаси бузук-бузук, биттасининг ёниям йўқ. Уларнинг тепасида

учта қозон эса ҳам осиглиқ, иккитаси синиқ-пиниқ, биттасининг тагиям йўқ. Тагиям йўқ қозоннинг ичида учта пичоқ кўринди, иккитаси пачақ-пачақ, биттасининг сопиям йўқ.

Ишнинг ўнгидан келишини қаранг, дарров енгни шимариб, сопиям йўқ пичоқ билан жониям йўқ балиқни тозаладим. Ёниям йўқ ўчоққа тагиям йўқ қозонни яхшилаб ўрнатиб, қовура бошладим.

Бир пайт денг, биров хабар берганми ёки балиқ ҳиди димоғларига кирганми, узун-қисқа бўлиб, қирқта улфатим келишди.

— Ҳа хумпарлар, насибаларинг қўшилган экан-да,— деб балиқни қозон-позони билан ўртага қўйдим. Олаверибмиз-олаверибмиз, баъзилар бўкиб ҳам қолди. Шунда биттаси: «Тагига олов-молов ёққанмидинг?» деб қолди. Қаранг, шошилишда олов ёқишни унутган эканман.

Қани эндиям биров мени ёлғончи, деб кўрсин, «Ўзинг ёлғончи», дейман.

ОШ ХАТИ

Кунларнинг бирида Насриддин афанди қозиникига келиб:

— *Бой ота сизни тўйга айтиб юбордилар, — деса, қози:*

— *Мени тўйга таклиф этиш учун сендан бўлак тузукроқ одам қуриганмиди? — деб тўнғиллабди. Шунда Афанди:*

— *Тузукроқ одамлар тузукроқ одамларни айтишга кетишди, — деган экан.*

Тошкентлик машҳур Саидахмад аскиянинг (у аскияда рақибларини «бир чўқишда» қочирадиган зукко, ҳозиржавоб бўлгани учун шундай деб аташган) ош хатини қандай тарқатгани тўғрисида бўлган ҳангомани эшитинг.

Саидахмад аския ўғлини суннат тўйи қилмоқчи бўлибди. Таомилга кўра наҳорда юртга ош бериши керак. Бундан хабар топган маҳалла масжидининг имоми ёнига уч-тўртта салла-каллаларни олиб, маслаҳат ошига киришибди. Зиёфат сўнгида имом:

— *Хўш, десак, мулла Саидахмад иним, сиз кўп саховатли, юртга танилган одамсиз. Тўй ошини каттароқ қиласиз. Етти даҳага ош хати юбормасак айб бўлади.*

Бу бирламчи савоби калон бўлса, иккиламчи ул шарият пешволарининг дуоларидан баҳраманд бўлғайсиз, шунда Яратган Олло бирингизга ўн беради, — дебди. Бошқалар ҳам бу гапни маъқуллаб, етти даҳа масжидига, ҳар бирдан йигирма нафардан одам келишини айтиб, алоҳида-алоҳида таклифнома ёзишибди.

— Хатларни ким тарқатади? — мутавали ундан илҳақ бўлиб сўрабди.

— Хотиржам бўлинглар, ўзим етказаман, — дебди Саидахмад аския, — қўшнимнинг йўрға эшаги бор, ўшани миниб, бир зумда тарқатаман. Сизда оёқ иккита, у жониворда эса тўртта...

— Маъқул, — дебди имом. — Бу ёғи ҳал, энди бошқалари майли-ку, катта масжидимиз — Ҳассти имомга уч-тўртта извош юбориш керак!

— Уни ҳам тўғрилаймиз, — дебди тўй эгаси.

Шундай қилиб, маслаҳат билан наҳорги ошга ўн пуд гуруч дамлашни, боз устига домла-имомларга биттадан чопон кийдиришни бўйнига қўйиб, маслаҳатчилар қўзғалишибди.

Орадан беш кун ўтгач, бомдод намозини нари-бери ўқиб, имом бошлиқ маҳалланинг барча намозхонлари ошга келишибди. Имом билан қори казо-казоларни кутиб олиш учун Саидахмад аския ёнида ҳассакаш бўлиб туришибди...

Ошга айтилганларнинг деярлик барчаси келиб-кетса ҳамки етти даҳа масжидидан ҳеч ким кўринмабди.

— Хатларни топширганмидингиз иним? — сўради имом тўй эгасидан.

— Ҳовва, тақсир.

— Ўзингизми ёки бирор кимса орқали?..

— Ўзим тақсир. Мана шу қўлларим билан анави омбордан чиқаётган сувга оқизиб: «Бор эгаларингга!» деганман тақсир.

— Э-э, тақсир деманге, садқайи одам кетинг!

— Бўпти, бундан буён бетақсир деганим бўлсин, — дебди Саидахмад аския пилдираб кетаётган имом орқасидан ва қўшиб қўйибди.

— Етти даҳадаги ўзим танимайдиган одамларга ош бериб, эсимни ебманми. Мана ҳолимга қараб, ўттиз кило гуруч дамлатдим, ҳаммага етиб ортди. Қолганини қўшниларга тарқатаман, тўй ошидан хотин, бола-чақалар ҳам есин! Савоби кўпроқ тегади. Нима дединглар? — деб ҳаммани кулдирган экан.

Иброҳимжон Жўраев

Найманча қишлоғи уста Акбар Усмонов, Мамарозиқ Исҳоқовдек пайровлар тортишувида елкаси ерга тегмаган аскиячилар макони ҳисобланади. Кўқон туманига қарашли ана шу қишлоқда устозларидан аския айтишиш сирларини ўрганиб, сўз ўйинлари устаси Иброҳимжон Жўраев етишиб чиққан.

Иброҳимжон 1927 йили сартарош оиласида дунёга келган. У отасидан соч, соқол олиш ҳунарини ўзлаштириб, кейинчалик мустақил равишда сартарошлик қила бошлайди. Шу билан бирга қишлоқдаги аския кечаларига фаол қатнашиб, аскиячиликда кўпчиликка танила бошлайди. Йигирманчи асрнинг олтмишинчи йиллари бошларида Тошкент вилоятининг Янгийўл туманига кўчиб келиб, сартарошлик ишини давом эттиради. Унинг бирдан-бир мақсади пойтахтда бўладиган аския ва қизиқчилик кечаларида ўзини синаб кўриш эди. Шу боис дам олиш кунлари Тошкент шаҳрининг Лангар, Чилонзор Оқтепаси маҳаллалари чойхоналарида аскиячилар йиғинларига қатнашиб, кулги майдонида кураша бошлайди. Уша пайтларда Расул Муҳаммадий аския соҳасида илмий изланишлар олиб борарди. Иброҳимжондаги топқирлик, сўз ўйинларини маржондек териб ташлашдек ҳислатлар олимни қизиқтириб қўяди. У иштирок этган пайровлардан баъзиларини магнит тасмаларига ёзиб олади. Шунингдек, Иброҳимжон машҳур аскиябоши Фанижон Тошматов гуруҳида иштирок эта бошлайди.

Кейинги пайтда Иброҳимжон Жўраев ўз она қишлоғи Найманчада яшарди. Аммо Тошкентга кўчиб келди. Ўзини даволатмоқчи эди, бевақт ҳаётдан кўз юмди. Қуйида Иброҳимжон билан тошкентлик шоир, Фа-

фур Фулом номли бадиий нашриётнинг энг биринчи ташкилотчи директори Насрулла Охундий ўрталарида бўлган қўшиқ пайровини қисқартирилган ҳолда ўқий-сиз.

АСКИЯ

Иброҳимжон. Насрулла ака, сизни шоир, деб юрардим, билсам қўшиқ айтишни ҳам қотираркансиз. Ҳофизлик МУБОРАК бўлсин!

Насрулло. Раҳмат, укажон! Аммо тингловчилар билиб қўйишсин, ГУЛУЗОРИМ деб, ажриққа ёнбош-лаб, хиргойи қилган мана шу Иброҳимжон бўладилар. Тол новдасини ушлаб олиб, ЗУЛФ САВДОСИ АЛИФ ҚАДДИМНИ ДОЛ ЭТМИШ, деб нола қилган ҳам шу киши.

Иброҳимжон. Ҳайрон бўлманглар, акамиз гоҳо шу-нақанги ТЎЛҚИНланиб кетадилар. Аввалги куни қўлла-рига битта бутилкани олиб, унга МУНОЖОТ қиляп-тилар: КЎНГЛИМ ОЛГАЧ УЛ ПАРИ МАЖНУН ШАЙ-ДО ҚИЛДИЛАР, деб.

Насрулло. Мен ўз кўзим билан кўрдим: Иброҳим-жон КУЧА БОҒИДА дўппини яримта қилиб, ФАРҒО-НАЧА ШАҲНОЗни айтяптилар: ШАМЪИ ҲУСНИН-ГА НИГОРО, ЎРТАНИБ ПАРВОНАМАН, деб.

Иброҳимжон. Акамни тушунган ИЛҒОР одам де-сам ишонмайсизлар. Кеча тол новдага миниб, БО-ШИМА ИШҚИНГ ТУШИБ, САВДО БЎЛУРМУ МУНЧА ҲАМ, деяптилар. СУВОРА бўлиб кетинг-е!

Насрулло. Баъзида Иброҳимжоннинг феъли айниб туради. Тунов куни белига беш-олти бўш бутилкани осиб олиб, ҚАЛАНДАР биз бўламиз, деяптилар. Боз устига хониш қиляптилар: БОРА-БОРА КЕТДИ ҚАД-РИМ, ИНТИҲОРИМ КИМ ДЕСУН, деб.

Иброҳимжон. Билиб олинглар, ҚАЛАНДАРлардан тўрт-бештамиз, бешинчиси Насрулла акам бўладилар. У куни ариққа думалаб ётиб, АҚЛУ ҲУШ УЧДИ БО-ШИМДАН, Э ПАРИ ДЕВОНАМАН, деб хиргойи қиляптилар.

Насрулло. ЎЛТУРҒУСИ қизиқ деб, Иброҳимжонга қарасам, анча ўзига келиб қолибди. Ўша бўш бутилка-

ларни ерга уриб синдириб, ОШУҚ БЎЛУРДА БИЛ-
МАДИМ МЕН НОТОВОН ҲАСТАКИМ, деяпти.

Иброҳимжон. Гап бошлашда, ҳофизлик МУБОРАК бўлсин, дегандим. Энди эса сизга ШАРМУ ҲАЁ МУБОРАК, Насрулло ака!

Насрулло. Бу одамга ишониб ҳам бўлмай қолди, МУСТАҲЗОД десам, ФАРФОНАЧА ЖОНОН чиқиб қолдилар. Дарров юрагимдаги гапни айтиб қўя қолдим: УЛ КУН ЖОНОН ЮЗНИ ТОБОН АЙЛАДИНГ, АБР ИЧИНДА ОЙНИ ПИНҲОН АЙЛАДИНГ, деб. Ё касби-рўзим САРТАРОШ, дея юраверасизми?

Иброҳимжон. Насрулла ака, ўйлаб кўрсам ҳали ашулалар жуда кўп экан, яхшиси, МЕҲНАТ АҲЛИГА навбатни берайлик, ҚИЛИНГ ҒАЙРАТ, БУ ВОДИЙ СУВГА СЕРОБ ЎЛСИН, дейлик!

Насрулло. Тўғри айтасиз, ТО САҲАР ашула айтиш мумкин. Қисқаси, аския ЯККА БУ ФАРФОНАДА, дея хулоса чиқарайлик!

Анджон шаҳридаги истироҳат боғида бўлиб ўтган республика аскиячилари ва қизикчиларининг кўрик танлови (1988 йил) ғолибларини томошабинлар қутлашмоқда.

Муҳиддин қизиқ Дарвишев

(1936—1995)

Фалакнинг гардиши билан қизиқчининг таржимаи холи ҳам ўзига ўхшаш қизиқ бўларкан. Муҳиддин ёшлигидаёқ ҳар хил гаплар айтиб, қилиқлар қилиб, тенгдошларини кулдириб юраркан. Унинг ёшлиги Ўзбекистон туманининг Доғистон, Эшон, Супра ва Бувайда туманининг Оққўрғон, Янгикўрғон қишлоқларида ўтди. У ўрта мактабни битириб, Самарқанддаги қишлоқ хўжалиги олийгоҳининг агрономия куллийетида ўқишга кирди. Олийгоҳда тўтаракларга қатнашди. Ҳатто, А. П. Чеховнинг асарлари образларини ижро этиш борасида ўтказилган танловда биринчиликни олди. Олийгоҳни яхши тамомлагач, Бувайда туманидаги жамоа хўжаликларида агрономлик қилди. Шу билан бирга Фарғона вилоятининг Қўқон атроф туманларида бўлиб ўтган кулги-табассум кечаларида чиқишлар қилиб, ўзининг турли хил латифа ва ҳангомаларини айтиб, кулги ишқибозларини мамнун этади. Туман марказларидаги халқ театрида эса комик ролларни ҳам ижро этади. Бу орада у Учкўприк туманининг маданият уйида ишлайди. Республикада бўлган қизиқчи ва аскиячиларнинг 1-, 2-, 3-, 4-кўрик-танловларида шоҳсупаларга кўтарилиб, ёрлик ҳамда дипломларни қўлга киритади. 1989—1990 йилларда эса Қўқон шаҳар маданият уйи қошида ташкил топган «Қаҳ-қаҳа» ҳажвий гуруҳига раҳбарлик қилади ва шу асосда кооператив очади. 1995 йил октябрида жигар хасталигидан вафот этади.

От изини той босар, деганларидек, Муҳиддиннинг кенжатоӣ ўғли Жалолиддин отасидан ўрганган қизиқ-қизиқ латифаларни образга кириб айтиб, тенгдошлари ва бошқаларни кулдиргани-кулдирган.

ИТНИНГ ИТЛИГИ

— Муҳиддинниги меҳмонга бордик, — деб ҳикоя қилади андижонлик аскиячи Ҳасанбой Султонов. — Мен, раҳматли Қодир Деҳқонов, Мансур Охунов. Кўрсак, у уйда экан, зумда чиқди, ичкарига таклиф этди. Қарасак дарвозахона йўлаги ўртасида катта кўппак ит ётибди.

— Индамайди, юраверинглар, — деди Муҳиддин. Ҳақиқатан индамас экан. Ҳаммамиз устидан хатлаб ўтдик, ит индамади. Муҳиддиннинг ўзи ҳам ўтиб, итнинг қорнига қаттиқ бир тепди. Ит фингшиганича нари кетди. Бундан хотинининг жаҳли чиқди шекилли жавраб берди.

— Жимгина ётган шўрликни нега тепасиз!

— Ҳе, ит бўлмай ўлсин! — деди Муҳиддин хотинига жавобан. — Шунча акалари келибди, кўнгил учун лаоқал, бир марта акилламади-я!

Биз бир-биримизга қараб, уччовимизнинг ҳам аскиячилар орасида пинҳона лақабимиз «Ит» эканлигини эслаб, кулиб қўйдик.

ИККИ ДАРВОЗАЛИ ҲОВЛИ

Раҳматли падари бузрукворимиз аравасоз уста бўлган эканлар, — деб ҳикоя қилади Муҳиддин. — Ҳовлимиз паҳса деворига ўрнатилган икки табақали дарвозанинг биридан катта филдиракли Қўқон араванинг бузуғи кирса, иккинчи дарвозадан янгиси ёки созлангани чиқиб кетаркан.

Ўттизинчи йиллар ўрталарида бойларни тугатиш ишлари авжига чиққанди, яъни улар Украина ё Сибирга кўчирма қилинарди. Қўқон атрофида кимнинг ҳовлисида икки табақали дарвозаси бўлса ўша қулоқ ҳисобланарди. Текшириш навбати бизнигига келди: ҳаммада биттадан икки табақали дарвоза бўлса бизникида иккита. Текширувчилар ичкарига кирмаёқ: «Бу одам ашаддий қулоқ!» — деган хулосага келишди. От, аравамиз тортиб олиниб, ота-онамизни Украинага кўчирадиган бўлишди. Кўч-кўронни қизил вагонга ортишиб, жўнатишди ҳам. Кейин эса қариндош-уруғу таниш-билишлар, «У бой эмас, арава созловчи уста эди, шунинг учун иккита икки табақали дарвозаси бор эди», деб у ер-бу ерга ариза ёзишавериб, Украинадан ота-

Такрорланмас қизиқчи ва аскиячи Муҳиддин Дарвишев қарияларни қулдириб, дуоларини олмоқда.

онамни зўрға қайтариб олиб келишган экан. Бир ёғи коллективлаштириш даврида аравасоз уста сувдек зарур бўлиб ҳам қолибди-да! Ана шунақа, оға-инилар, мен икки дарвозали ҳовлида «қулоқ» оиласида дунёга келган Муҳиддин Дарвишев бўламан!

ТЕЗЛАШТИРИШ

Жуда қатта қурилиш бўлаётган жойга комиссия келибди. Муҳандис у ёққа, ишбоши — прораб бу ёққа ҳаллослаб чопармиш. Етти-саккиз қурувчи эса қуруқ замбилғалтакни шалдиратиб, у ёқдан-бу ёққа гилдира-тармиш. Комиссия аъзолари ҳайрон бўлишиб, қурилиш бошлиғидан сўрашибди.

— Нима иш бўляпти ўзи?

— Қурилишда қайта қуришни жадаллаштиряпмиз, — деб жавоб берибди бошлиқ.

— Замбилғалтакларда юк йўқ-ку?!

— Ишларни тезлаштирганимиз учун юкларни ортишга ҳам вақт етишмаяпти-да!

ВОКЗАЛДА

Соат ўнда кетадиган «Андижон—Тошкент» поезди-га чиқиш учун икки киши Кўқон вокзалига борибди. Шунда биринчиси иккинчисидан сўрабди:

— Соат неча бўлди?

— Тўққиз.

— Ҳа-ҳў, поезд жўнашига роса бир соат бор экан, ҳўв анави магазинда таниш ошнам бор, юр, гаглашиб ўтирамиз.

Магазинчи қадрдон ошналарини илиқ кутиб олибди. У бир буханка нон, икки дона помидор келтириб, тўнтарилган яшик устига ёйилган газетага қўйибди. Стаканларга ароқдан қўйиб, роса эзмаланиб ўтиришибди. Охири улардан бири қўлидаги соатига қараб:

— Унта кам ўн бўлибди, кетдик, — дебди. Улар перронга келишса поезд йўқ.

— Поезд қани? — сўрашибди бир кишидан.

— «Андижон—Тошкент» поездини сўраётган бўлсангиз, кетганига бир соат бўлди, — дебди перрон хизматчиси.

Ўшанда маст йўловчи шеригига айтармиш:

— Асқарвой, яхшиям соатга қараб чолганимиз. Бўлмаса икки соат кеч қоларканмиз.

ЧАЙҚОВЧИГА МУКОФОТ

Ҳафизхон исмли бир киши Сибирь томонга бораётган самолётда учиб кетаётган экан. Ярим йўлда бир барзанги қўлида тўппончаси билан учувчиларга ўшқира бошлабди:

— Ҳозир, чет элга ҳайдайсан!

Ўшанда ҳамма йўловчилар титраб, кўрқиб ўтиришарди. Жони ҳиқилдоғига келган наманганлик Ҳафизхон ўрнидан даст туриб, учувчиларга дўқ ураётганнинг орқасидан секин бориб, икки қўлини қайирган экан, тўппончаси тушиб кетибди. Қолганлар унга ёрдам беришиб, ўшқираётганнинг оёқ-қўлини боғлашибди. Самолёт ўз вақтида бориб қўнибди. Тушаётганларни милиционерлар ўраб олиб, подполковниги йўловчиларга қараб:

— Орангизда Ҳафизхон ким? — дебди.

— Мен, — деб ўртага чиқибди. Подполковник

унга қахрамонлиги учун мукофотлар берибди. Ҳафизхондан ўша пайт радиодан келган мухбир интервью олибди:

— Айтинг-чи, Ҳафизхон, қандай қилиб барзангини қўлга туширдигиз?

— Қарасам учувчини четга ҳайда, деб зўрляпти. Зўрлаш бунақа бўлади, деб икки қўлини қисдим, йиқилди.

— Мабодо чет элга ҳайдаса борармидигиз?

— Чет элда нима бор, бу шаҳарда помидорнинг килоси ўн сўм, чет элда бир сўмдан сотаманми?

ДАДАМНИНГ ИШИНИ...

Кунлардан бир куни Бозорбой ака деган эшагини толга боғлаб, у бу олгани бозорга кирибди. Чикса эшаги йўқмиш. Шунда овозининг борича ҳайқирибди:

— Ҳалойиқ, манави толга эшагимни боғлаб, бозорга кириб чиқсам, йўқ. Шуни билиб олинглар, мен яна бозорга кириб чиққунимча эшагимни келтириб, жойига боғлаб қўйинглар, қўймасанглар отамнинг қилган ишини қиламан!

Шундай дебди-ю, у яна бозорга кириб кетибди. Бир маҳал чикса эшаги жойида турганмиш. Елкасидаги хуржунни эшакка босиб, индамай кетаверибди. Эллик қадамча юргандан кейин 2—3 ёш йигит эшакнинг жиловидан ушлаб сўрабди:

— Дадангиз нима иш қилганди?

— Эшагини ўғирлатиб қўйиб, уйга яёв қайтган эканлар, — дебди Бозорбой ака.

АФАНДИ ВА ИҒВОГАР

Бир одам иғвогарлиги туфайли қишлоқда отнинг қашқасидек бўлган экан. Кўчада кетаётган Афандининг рўбарўсидан ўша иғвогар чиқиб қолибди. Шунда Афандининг эшаги кетма-кет ҳанграб юборибди. Ҳалиги иғвогар Афандига дебди:

— Бу қанақаси, айтиб қўйсангиз бўлмайдимиз? Менингни ёнимда ҳанграйдимиз?

— Биродар, — дебди Афанди, — бунинг тилига сиз тушунмасангиз, мен тушунмайман.

Шу пайт эшак бошини қаттиқ силкиб, ҳалиги одамнинг башарасига сўлагини сачратибди.

— Айтиб қўйинг, унинг устидан ёзиб, таъзирини бераман!

— Э-э, тушунарли, — дебди Афанди, — мен эмас ўзингиз айтинг, унинг тилига сиз тушунаркансиз. Эшак ҳар ҳолда эшак-да!

НАВРЎЗ КУНИ

Байрам арафасида бошлиқ барча милиционерларни йиғиб, уларга уқтирибди:

— Эртага Наврўз байрами. Ҳамма хушмуомала бўлиши керак!

Эртаси куни автобус бекатида гавдали бир милиционер турганда, кимдир қаттиқ акса урди.

— Ким акса урди! — жиддий оҳангда сўради милиционер. Ҳеч ким индамади. Акса урган бир онахон экан, у «Апшириш мумкинмас эканда, бекатда» деб ўйлаб, тескари қараб тураверди.

— Ким акса урди, деяпман!?

Яна ҳеч ким индамади. Бекатдагилар елка қисиб, милиционерга ҳайрон ҳолда тикилишарди. Шунда ҳалиги онахон, айтмасам бўлмайдиганга ўхшайди, деб милиционерга ўнг қаради:

— Ўғлим, мен билмай...

— Соғ бўлинг, онахон! — деди милиционер зўрмазўраки илжайган ҳолда честь бериб. — Соғ бўлинг! Наврўзингиз қутлуғ бўлсин!

ҚЎҚОН РУҲИЙ КАСАЛХОНАСИ ҲАНГОМАЛАРИ

Ота-бола экан

Касалхонанинг кўча томонидаги деразасидан икки бемор қараб турганди, икки киши кўчада бир-бири билан сўкишиб ўтиб қолди:

— Аҳмоқ экансан!

— Сен жиннисан!

Бу гапларни эшитиб турган беморлар бир-бирига дерди:

— Буларнинг иккови ҳам соғмас экан. Бир-бирини болхонадор қилиб боплашяпти.

— Ҳой оғайнилар! — деди беморлардан бири ово-

зининг борича бақриб. — Буш келманглар! Бирингга арпа, бирингга бугдой! Гиж-гиж.

— Ановиларни қара, бизлардан кулишяпти, ақли паст хўтик! — деди кўчада сўкишаётганларнинг ёши каттароғига.

— Мендан эмас, сен эшакдан кулишяпти! — ўшқирди кичикроғи. Шунда деразадан қараб турган беморлардан бири ҳайрон қолиб, деди:

— Вой ановиларни, бир-бирига бегона десам, ота-бола эканлар!

Таксичининг қилиғи

Кунлардан бир куни касалхонага текширувчи келди. У дарвозадан кириши билан тузуккина бир кишига рўбарў келиб, ундан сўради:

— Бош врачнинг хонаси қаерда?

— Қани ўтиринг, ўзим олиб бориб қўяман, — дедида, сўнг текширувчининг бир қўлидан ушлаб: «Фир-фир-фир! Ду-дуг!» деб бошлаб кетди. Бош врач ўтирадиган хона олдига бориб, «Етиб келдингиз, уч сўм тўланг!» — дебди. Текширувчи яна у ер, бу еримга тушириб қолмасин, деган хаёлда шоша-пиша ёнидан уч сўм чиқариб берибди. У бош врач ҳузурига кириб, бўлган воқеани баён қилибди. Ўшанда бош врач хотиржам дебди:

— Ҳа, уми? У аввал шаҳарда такси ҳайдовчиси бўлган-да!

Сиз соғсиз...

Беморлардан бири касалхона ҳовлисидаги узун даврахт тепасига чиқиб олиб, сира тушмабди. «Кечаси билан қолиб кетса йиқилиб тушмасин», деган ўйда бош врач уни қўрқитиб туширмоқчи бўлиб, милтиқ олиб келиб ўшқирибди:

— Қани, туш! Тушмасанг, отаман!

— Отсангиз отаверинг, тушмайман!

Шу пайт ҳовлида юрган беморлардан бири бош врачнинг қўлидан милтиқни тортиб олиб, бақрибди:

— Яхшиликча туш, бўлмаса отаман!

Бу гапдан кейин у дарахт устидан апил-тапил тушибди. Бош врач шунда ундан ўпкалаб деди:

— Мен ёлвордим, дўқ урдим тушмадинг, анови-нинг бир оғиз гапига югуриб тушдинг-а? Одам ҳам шунақа бўладими?

Бош врачга қараб, дарахтдан тушган бемор куйиниб гапирибди:

— Ахир, сиз соғсиз, у эса жинни! Унга ишониб бўладими, отса отаверади!

Сузиш мусобақаси

Беморлардан тўрт-бештаси касалхона ҳовлисидаги суви қуриб қолган ҳовузга тушиб, худди сувда сузаёт-гандек у ёқ-бу ёққа бориб келишаркан.

— Ҳа, йигитлар, нима қияпсиз? — сўрабди бош врач.

— Сузиш мусобақаси ўтказаяпмиз, — жавоб берибди улардан бири.

— Ҳовузда сув йўқ-ку! — ажабланибди бош врач.

— Сув бўлмаса ҳам ҳовуз бор! — дебди бошқаси.

— Ҳа, майли, мусобақа ўтказаверинглар, — дея бош врач ўз хонасига кириб ўтирганда, улардан биттаси кириб келди.

— Нима бўлди, мусобақа тугадими, ҳеч ким сувга чўкмадими? — мийиғида кулиб сўрабди бош врач.

— Яхши ўтказдик. Фақат, бир киши сузишни билмаганидан сувга чўкканди, уни кийим-пийими билан симдорга ёйиб қўйдик! — деб мақтанибди бош врач ҳузурига келган бемор.

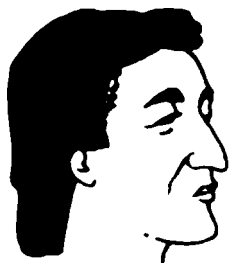
Мих қоқиб қўй

Шифохонага ҳар ҳафтада бир марта сартарош келиб, беморларнинг сочини ўзининг ўтмас машинкасида олиб, қийнарган. Ўша сартарош келган куни бир бемор шеригига айтармиш:

— Оғайни, бир мих топиб келиб, сочимнинг орасига болға билан қоқиб қўй.

— Нега ундай деяпсан?

— Анови сартарошнинг машинкаси михга тегиб синса, сочимизни ололмасди-да!

Рустам Ҳамроқулов

Одатда, қизиқчилар кулги билан машғул бўлганликлари туфайли бўлса керак, кўп йил умр кўрадилар. Аммо фалокат оёқ остида деганларидай, Рустам навқиронлигидаёқ автомобиль ҳалокатидан оламдан кўз юмди. Унинг нияти, режалари бошқача эди, амалга ошмай қолиб кетди.

Рустам Ҳамроқулов асли поплик бўлиб, театр санъати олийгоҳини тугатганидан кейин Алишер Навоий номидаги Наманган вилояти музыкали драма театрига ишга боради. Орадан кўп ўтмай, тиришқоқлиги ва санъатга бўлган муҳаббати туфайли театрнинг етакчи санъаткорига айланади. Шу билан бирга у қизиқчиликка алоҳида эътибор беради. Унинг нафис пардага ўралган кулгили ҳикоялари, қочириқли ҳажвиялари ва нозик лутфлари ҳар қандай тингловчини ҳам ўзига мафтун этарди. У кулгини оламдаги энг зўр бунёдкор куч, деб биларди. Истеъдодли қизиқчи қисқа умр кўрган бўлса ҳам анчагина кулгили асарлар яратган.

НИМАНИНГ НИМАСИ БЎЛМАЙДИ?

Элимизда шундай гап бор: осмоннинг устунни бўлмайди, ҳовузнинг қопқоғи, кўрпанинг енги, ошпичоқнинг қини бўлмайди.

Бир кун санъаткор дўстлар билан бирга ўтиришиб қолиб, яна нималар бўлмаслигини ўйлаб топдик. Билсак жуда кўп нарса бўлмас экан. Масалан, маймуннинг шими, муттаҳамнинг ушлаб оладиган думи, баъзи шофёрларнинг ўпкаси, йигитларнинг юбкаси, ферма мудирининг эти, чайқовчининг бети, ҳолвайтарнинг тузи, ифвогарнинг юзи, қайроғочнинг гули, қурумсоқнинг пули, ҳўкизнинг сути бўлмайди, бошлиқни шахматда ютиб бўлмайди. Ҳалол одамнинг қайғуси, порахўрнинг уйқуси бўлмайди. Тоғ тошининг майини, отарчининг тайини бўлмайди.

ҚАССОБ ОТАРЧИ

Бир бўри ўлжа излаб қишлоққа тоғдан тушибди. Қараса, олдидан бир кўзичоқ чиқиб келаётганмиш.

— Ҳа-а, сени ейман! — дебди бўри.

— Кошки эди, — дебди кўзичоқ. — Ўзим ҳам сизни қидириб юргандим... Фақат, илтимос, мени ейишдан олдин битта ашула айтиб берсангиз. Ширин овозингизни эшитиб, роҳатланиб ўлсам.

Бўри жон-жон деб, кўзларини юмганича катта ашуладан бошлабди:

*Во-яй, юрурмиз тоғлар аро-я,
Қайдасан кўзи қаро-я,
Ув-ув! Ув-ув!*

Бир маҳал ашулани тугатиб, бундоқ кўзини очиб қараса олдида кўзичоқ йўқмиш, жуфтакни ростлаб қолибди. Шунда бўри пешанасига шап эткизиб уриб:

— Касбинг-ку қассоблиг-а, нима қилардинг отарчилик қилиб, — дебди.

ТҲЙДАГИ ТАРЗАН

Бир жойга тўйга боргандик, энди тўй-тўйда! Тўйхона эгасининг яқин-йироқлари, илонбошилару саватбошлар дарвозани икки томонга очиб, икки қатор деворга орқаларини тираган ҳолда туриб, келганларни кутиб, кетганларни кузатиб туришибди:

— Келинлар, ҳов келинлар! Қани ичкарига, ичкарига!

— Хуш келибсизлар! Хуш келибсизлар!

— Яна кимлар келяпти?

— Тракторчилар.

— Уларни гўзапоя устига олинглар!

— Энди домлалар келишяпти.

— Ҳа, уларни айвонга олинглар!

— Нима қиламиз, раҳбарлар келишяпти?

— Дарров ичкаридаги тузатилган жойга олиб, яхшилаб кутинглар!

Тўй бўлганидан кейин ўз-ўзидан енгил машиналар турна қатор бўлиб кетади. 50—60 енгил машина кўча чеккасида турибди. Беш ё олти яшар бир зумраша машиналарнинг ҳали униси, ҳали буниси устига чиқиб,

қичқиради. Қўл қовуштириб турганлардан бирининг ўғли эканми, мақтай кетди:

— Бизнинг ўғилча. Чингачгук йўғ-е, Тарзан бўляпти, ота ўғил-да! Машинани жуда яхши кўради...

Зум ўтмай зумраша бир машинанинг капотини очди. Эгаси бориб, болага қаттиқ гапирмай капотни ёпиб келди, отаси дурустроқ лавозимда экан-да. Кейин у нариги машинага ўтиб, одамларга кўринмайдиган томонига яширинди, чўнтагидан пичоқчасини олиб, машина эшигига алланимани чиза бошлади. Машина эгаси боланинг отасига айтганди, ота жонивор бориб қойий кетди:

— Бас қил, яп-янги пичоқни ўтмас қилиб қўясан!

ТАЖАНГНИНГ ЎҒЛИ

Катта ариқдаги сувда оқиб келаётган тўрт яшар болани кўрган бир одам дарров уни олиб, оёғини осмонга қилиб, хушига келтирди.

— Яхшиям болакай кўриб қолдим, соғ-омон қолдинг, — деса, болакай нима дермиш денг:

— Раҳмат, тоға! Илоё сизни ҳам дадам қурутсин!

— Ие, оббо, оғзингда замбарагинг борми, кимнинг ўғлисан?

— Мамарайим тажангнинг ўғлиман!

Қаранг, ҳатто, дадасининг лақабигача билади-я! Болани олиб бориб, уйига қўйиб келса, кетма-кет Мамарайим тажанг ҳам келибди. Ҳалиги одам ўйлабдики, ўғлини қутқарганим учун менга тўн кийгизса керак, шунга келгандир, деб:

— Ҳа, ака қўйинг, бир ердаги одаммиз, менинг ўрнимда бошқа бўлганида ҳам шу ишни қиларди, — деса, Мамарайим тажанг дермиш:

— Ҳеч қанақанги оворагарчилиги йўқ, боламнинг дўпписи қани, ё уни олмай оқизиб юбордингизми?

ПУДАШ

Илон изи бўлиб учиб келаётган «Жигули»ни автоинспектор тўхтатди. Ҳайдовчи басавлат одам экан, тўйдан келаётганини айтиб, автоинспекторни писанд қилмай ўтираверибди.

— Қани, ҳужжатларингизни олинг! — талаб қилибди инспектор.

— Қанақа ҳужжат керак, мана! — дебди ҳайдовчи.

— Тўйда кўп отганга ўхшайсиз, машинани четга олинг!

— Сал-пал ичдик, мастмасман!

— Унда, янги чиққан япон аппарати бор, дарров қанча ичганингизни аниқлаб беради, — инспектор сумкасидан аппаратни олиб унга тутибди. — Қани, пуданг-чи!

— Пудасак, пудайверамиз, — деб ҳайдовчи аппаратга пуфлабди, ўшанда аппаратдан садо чиқибди:

— Жиринг-г! Солиной ака қудаларининг тўйига бориб, кетма-кет тўрт пиёлани сипқарганлар, устидан газакка шампан ичганлар.

— Ё, тавба, аппаратингиз зўр, йўғ-е бузуқ экан! Раҳима сен ҳам пудачи, тўғри нотўғрилигини биламиз қўямиз, — дебди Солиной ака. Орқада уч яшар боласини олиб ўтирган янга ҳам аппаратга пуфлабди. Аппаратдан шундай садо чиқибди:

— Жиринг-г! Раҳима янгамиз ҳам аввал шампан, кетидан озроқ коньяк ичганлар. Газагига минерал сув ичганлар.

— Ёпирай! Бу аппаратингиз бузилган, аёл киши ҳеч замонда коньяк ичармиди? Энди Анварчик ҳам пудасин, шунда аппаратнинг бузуқми, тузуқлиги аниқ бўлади, — дебди Солиной.

Автоинспектор уч яшар Анварга аппаратни тўғирлабди:

— Қани ўғлим, бир пудаб юбор! — дебди Солиной. Анвар пуфлабди, аппарат гапга кирибди:

— Анваржон ҳам элик грамм ароқ, кетидан шампан ичганлар, газагига шоколад еганлар!

— Айтдим-ку бузуқ деб, — туриб олибди Солиной. Автоинспектор ҳам аппаратим ҳақиқатан бузуқ экан, бўлмаса уч яшар болани ароқхўр қилиб кўрсатармиди, деган хаёлда Солинойга юзланди:

— Ака, мана ҳужжатларингиз, аппаратимиз бузилганга ўхшайди, бирорта телевизор тузатувчи устага кўрсатиб кўрайчи буни. Энди сиз чеккадан телликни оширмай, эҳтиёт бўлиб ҳайданг! — деб автоинспектор қўлидаги аппаратини 5—6 марта силкиб, ҳайрон бўлганича қолаверибди. Йўлда машинасини учириб кетаётган Солиной эса хотинига мақтанармиш:

— Аяси, болага ичирманг, ичирманг дердинг, мана ичирса фойдаси тегаркан-ку!

АЙТИШУВ

Бу айтишув яқинда автобаза директори билан Ачам кампир ўрталарида бўлиб ўтган. Бир ёғи аканг қарағай ҳам автобазада ҳайдовчилик қилганмиз-да, шу боис айтишувдан хабардорман. Нима кўп — юртимизда тўй кўп. Тўйга автобус сўрайдиганлар ундан кўп. Ачам супрақоқтиларини уйламоқчи бўлганларидан автобазага шеър битиб келибдилар, уни директорга ўқибдилар:

*Бўйга етди супрақоқтим, уйламаса бўлмайди,
Келин деган узокроқдан, хантовузсиз келмайди...*

Директор ҳам режалари бажарилмай хуноби ошиб, бир ёқдан автобус сўровчилар жонига текканидан қуйидаги шеърини жавобни тайёрлаб қўйган экан:

*— Энди, хола, юрадиган етти-саккиз хизматда,
Қолганлари бузук-ёриқ ётишибди «иззатда».
Собитхонни берай десам, орқасидан урдирган,
Садирники, яна кеча олд ойнасин синдирган.
Боқи шайтон тормози йўқ, колоткаси ейилган,
Ислои алкаш статорсиз, гунчаги ҳам эгилган.
Чап чироғи ёнмаса ҳам майли, Рустам, борақолсин,
Тузукжина қизиқчи у дуоингиз олақолсин!*

Қаранг, Ачам баҳона бўлди-ю, менга жавоб тегди-қўйди!

Ҳожибой қизик

— Сохта кулгини ёқтирмайман, — дейди хўжандлик қизикчи Ҳожибой. Дарҳақиқат, унинг мимикаси ва ҳаракатларида зўрма-зўракилик, бачканалик учрамайди. У ўзига хос услубда қизикчилик қилиб, кулги шинавандаларини ром этади.

Ҳ. Тожибоев Тожикистоннинг Пролетар туманидаги Янгиқишлоқ қишлоғида деҳқон оиласида туғилади. Унингчани битирганидан кейин икки йил қишлоқ жамоа хўжалигида ишлаш билан бирга олий ўқув даргоҳига кириш учун жиддий тайёргарлик кўради. Унинг мўлжали киноактёр ёки рассом бўлиш эди. Уелининг мақсадини эшитганда отаси Шодимурод ака билан онаси Шаҳринисо опалар аввалига бир оз ёқтирмай бошқа касбни топгин ўғлим, дея ранжишганди. Аммо Ҳожибой айтганидан қолмади. 1973 йили Тошкентдаги театр ва рассомлик институтига ўқишга киради. Бу даргоҳда улкан санъат усталаридан таълим олади. Дипломни қўлга олгач, Хўжанддаги драма ва комедия театрига йўлланма билан боради. Кейинроқ эса Андижон давлат филармонияси солисти Шерали Жўраев гуруҳи билан концертларда конферансьелик қила бошлайди. Шу билан бирга ора-чора қизик-қизик гаплар айтиб, томошабинларни гурра-гурра кулдиради. Орадан бир йил ўтгач, қизикчилик соҳасида мустақил қадам ташлай бошлайди. Ўзбекистон ва Тожикистон туманларида бўладиган кулги кечаларида ўзбек ҳам тожик тилларида қизикчилик қилади. 1990 йили Тошкентда бўлиб ўтган ёш қизикчилар танловида ғолибликни қўлга киритади. Шундан кейин Ҳожибой ўзининг қизикчилик репертуарларини бойитиб, янги-янги замонавий мавзуларда чиқишлар қилади. Ҳозирги кунда эса у алоҳида концерт дастури асосида республика театрлари сахналарида томошалар кўрсатмоқда. Куйида Ҳожибой Тожибой ижодидан намуналар ўқийсиз.

КЕЧИКИШ

Маҳалламиздаги обрўли бир чапани одам таниш ҳофизникага келиб, дебди:

— Биродар, кейинги якшанба куни элга наҳор оши бермоқчиман. Ўшанга бориб, ошга келганларни яхши кушиқларингиз билан хурсанд этсангиз?

Ҳофиз ёнидан тўйга бориш рўйхати бор — темир дафтарини варақлаб дебди:

— Эрталабки ошга бўлса, вақтим бор экан, албатта бораман!

Орадан ҳафта ўтиб, шанба куни кечқурун бир жойга бориб хизмат қилиб, уйига ҳофиз анча кеч қайтибди. Эртаси куни эрта билан уйқудан кузини очса тонг ёришиб кетибди. Шоша-пиша кийиниб, асбобини қулига олиб, югурганича тўйхонага борибди. Борса, тўйхона эгаси асаби бузилган ҳолда уёқдан-буёққа юриб, сўкинаётганмиш. Шунда ҳофиз унинг ёнига бориб, ёлбора бошлабди:

— Акажон, кечиринг, айб ўзимда! Кеча бир тўйдан анча кеч қайтиб, ухлаб қолибман! Кечиринг, айб менда!

— Нимангни кечираман, расво бўлдим!

— Кечиринг, ҳамма кетган харажатларингизни тўлашга ҳам розиман!

— Ҳа сенлар шунақасанлар, шарманда қилдинглар!

— Агар истасангиз, бошқа бир тўйингизда кечқурундан то тонггача хизмат қиламан, кечиринг ака!

— Нимангни кечираман! Ҳалигача ош дамлайдиган ошпаз ҳам келгани йўқ-қ! — деб тўйхона эгаси кўкрагига урармиш!

ЖОНИМ

Бекатга навбатдаги автобус келиб тўхтади. Ҳамма чиқиб бўлди. Фақат бир буйдоқ йигит ёнидаги қизга илтифот билан дерди:

— Жоним, сиз чиқинг, кейин мен!

— Йўқ, аввал сиз чиқинг, мен сиздан кейин чиқаман, — деб қиз йигитга йўл берди. Шунда йигит бир қўлини кўксига қўйиб, ёлворгансимон такрорлади:

— Жоним, йўқ деманг, аввал сиз чиқасиз.

Буларнинг гаплари гашига теккан автобус ҳайдовчиси ўшқирди:

— Ҳой йигит, аввал сен чиқ, кейин «жон»инг чиқади!

ГАПЛАРИМИЗ ҚИЗИҚ

Куча чеккасида турсам рўбарўга «Жигули» келиб тўхтаб, ҳайдовчи ойнани тушириб сўради:

- Биродар, бу йўл қаёққа боради?
- Ҳеч қаёққа бормайди, — дедим.
- Наманганга борадими?
- Қизиқ экансиз, йўл бормайди, ўзингиз борасиз!

* * *

Салдан кейин бир танишим келиб деди:

— Ошна, самоварга чиқиб, уч-тўрт улфат ош дамлайлик!

— Ё тавба! Самоварга чиқиб? Ахир қайнаб турган самоварга чиқамизми? Яна уч-тўрт киши ош дамларканми? Самоварнинг устига бир киши зўрға сиғадику! Қайнаб турган самоварга-я? Ўзинг чиқавер. Ундан кўра, чойхонага борайлик, дегин!

АВТОБУСДА

Автобусда кетаётиб, аллакимнинг сизга тикилиб қараётганини сездингиз. Мастлигидан кўзлари сузилиб кетаётган барваста йигитнинг қомати автобус силкинганда лангарчўпи олиб қўйилган дорбоздек чайқалади. Аммо унинг елимдек нигоҳи сиздан узилмайди. Бирикки ўғринча қараб қўясиз.

— Йўқ, нотаниш, — ўйлайсиз. У сурилиб, рўпарангизга келади. Ғўлдирабгина ўкинч билан тилга киради.

— Танимадинг-а?.. — Сўз оҳангидан сиз танимаганингиз учун ўртаниб кетаётганини сезасиз, вазиятни юмшатишга уринасиз.

— Қаранг-а, хотирам қурсин. Танимайроқ турирман. Ўзингизни таништиринг ака, ёдимга келмай турибди-я.

Унинг юзида ўкинч янада бўртиброқ кўринади, мушти тугилиб, аламдан бош чайқаганини кўрасиз. Ўртадаги жимлик сизга азоб бераётганини сезиб, у яна оҳиста тўнғиллайди.

— Ана шунақасан-да, танимайсан-да!

Хотирангиз панд бергандек хуноб бўлиб, балки эслаб қоларман, деб унинг юзига нигоҳ ташлайсиз. Юрагингиз орқага тортиб кетади. Чунки у ҳамон сизга қаттиқ тикилиб турибди. Ғазабдан юзлари, муштлири ҳам катталашиб кетгандек.

— Танимадинг-а, — бош чайқади у.

— Йўқ, акажон, танимадим. Автобуга кирганингиздан буён танимай турибман. Одамни қийнамай, кимлигингизни айтсангиз-чи!

Жаҳл аралаш айтган гапингизни гўё эшитмагандек, у паст овозда гўлдирайди.

— Ана шунақасан-да, танимайсан-да.

— Жон ака, одамни қийнаманг, ўзингизни таништиринг. Ўлар бўлсам, ўлиб бўлдим-ку! Кимлигингизни айта қолинг, — ялина бошлайсиз. У эса ҳамон нигоҳини сиздан узмаган. Ўкинч тўла кўзлари сузилиб, ўзича бу ҳолнинг аламлигини чуқур ҳис қилибми, бош чайқаб қўяди.

Ўзингизни тиканда ўтиргандек ҳис этасиз. Миянгиз архивига жавоб ахтариб кетган саволлар бари қуруқ қайтади. Буқадек тикилиб, яқин келиб қолганидан оғзидан ароқ ҳиди анқиб турган йигитнинг кутилмаган ҳаракат қилиб юбориши мумкинлигини эслаб, хавотирланасиз.

— Танимадинг-а?

Ялиниш ҳам фойда бермагандан сўнг, энди жим туриш лозим, деган хулосага келиб, автобус деразасидан ташқарини бепарво томоша қилаётган киши бўласиз. Аммо тобора қаттиқроқ тикилаётган нотаниш кимсанинг нигоҳи хавотирингизни ошириб, бирор корҳол рўй бериб қолса, ўзингизни ўнглаш учун унга қуён қараш қиласиз. Йигитнинг юзида эса ҳамон ўша ифода.

— Ана шунақасан-да, танимайсан-да!

Дод деб юборингиз келади.

— Танимадим! Юз карра танимадим. Ўзингизни таништирамангизчи, қон бўлиб кетдим-ку, кимсиз ўзи?

Унинг юзидаги ифода ўзгармайди.

— Танимадинг-а? — оғир бош чайқаб қўяди у.

Асабларингиз қақшаб, ундан бирор жўяли сўз ундириб бўлмаслигига иқроп бўлиб, ҳар қанча мушкул бўлмасин, рўпарангиздаги «танишин»гизни унутишга

қарор қиласиз. Кутилмаганда унинг сўз бойлигигига янги калом қўшилади.

— Ёдингдами?..

Хурсанд бўлиб, уни қувватлаш учун бидиллай кетасиз.

— Ёдимдан кўтарилибди-я, ака қаранг, қачон учрашган эдик?

У эса бепарво ва вазмин жавоб беради:

— Ёдингдами, бундан олти йил аввал... Бозор эшигидан чиқаётганигда сигарета берган эдим... Танимадинг-а... Шунақасан-да.

— Э, ака ўша сизмидингиз? Энди танидим-а. Илгарироқ эслатсангиз ҳам бўларди-ку, — беихтиёр унга ялтоқланасиз.

— Тўхта! Сен артистсан-а? Қўшиқ айтиб берасан, — хаёлига ногоҳ келган бу фикр уни қанча қувонтирган бўлса, сизни шунча маъюслантиради. Маймун йиғлагулик бу ҳолдан чиқишга уринасиз.

— Йўқ, ака мен ҳеч қўшиқ айтмаганман, қўшиқ айтадиган артист эмасман.

— Айтасан... — кескинлашади у. — «Майда-майда»ни айтасан.

Афтингизга мушт тушириб қолишидан кўрқиб, паллағда товуш билан қўшиқ айтишга киришасиз.

«Майда-майда мероқси,

Жонам ба чашмани ту...»

— Тўхта? — қичқиради у. — Майдалашиб кетдик. Йирикроғидан айт.

Атрофга халоскор излаб, ночор тикиласиз, гўё у ҳам автобусда бошқа одамлар борлигини сезгандек товушини баландлатади.

— Ҳамманг қўшиқ айтасан? «Майда-майда»ни... Ким айтмаса, — у белкуракнинг юзасидек келадиган кафтларини бир-бирига ишқаб, айтмаган кимсанинг пачоғини чиқаришини ифодалаган бўлади. Автобусдаги олдинги қаторда ўтирган қотмадан келган уйқудаги йигитдан ташқари барча ёшу қари, кампир-у қиз, йўловчию-ҳайдовчи қўшиқ айтишни бошлайди.

— Майда-майда...

Олдинги ўриндиқдаги чолнинг овози алоҳида эшитилади:

— Майда-майда, майда-майда,

Шопиржон тезроқ ҳайда...

Орқада бир кампир қўлини дуога очганини кўрасиз:

— Майда-майда, майда-майда,

Ер ютсин сени, майда-майда...

Шофёр йигит ҳам саросимада, бир йўлга, бир йўловчиларга қараб қўшиқ айтади:

— Майда-майда, майда-майда,

Секинроқ айтинглар, майда-майда,

ГАЙга яқинлашиб қолдик, майда-майда...

Автобус қаттиқ силкинади. Олдинги ўриндиқларнинг бирида ухлаб ўтирган қотма йигит уйғониб, пой-ма-пой қўшиқ айтаётганларга ва уни чайқалиб тинглаб бораётган йигитга ҳайрат билан тикилади. Вазиятни тушуниб етганданми, бадмастнинг рўпарасига келиб, унинг ёқасини ушлайди. Бадмаст кўзини очар экан, у чаққон ҳаракат билан орқага тисарилади. Аллақандай гайритабиий ҳаракатлар қилиб, кўз илғамас тезликда оёқларининг юзаси билан бадмастнинг афтига тарсаки тортади.

— Нима «майда-майда», нима «майда-майда». Ҳозир машина босиб кетган қурвақадек қилиб қўяйми?

Бадмаст ташаббус қўлидан кетганини, рўпарасида каратэчи турганини сезиб, жимиб қолади.

— Э, бор экансан-ку, ука! Бир соатдан бери азобимизни берди бу ярамас, — деб бадмастнинг юзига шапалоқ тортишга улгурасиз. Автобусдаги кампиру чоллар каратэчини олқаб, дуога қўл очганларида унинг авзойи бирдан ўзгаради.

— Бас қилинглар, жим! У мушукдек сакраб ўрнидан туради. «Майда-майда» қўшиғи эскириб кетди. Эшитиб олларинг, ҳаммаларинг энди «Қиз бола»ни айта-санлар...

Ҳамма анграйиб қолади.

ҚИЗИҚЧИ ЁЗУВЧИ

Адҳам Ҳамдам

Оламда шундай одамлар борки, улар билан гаплашган кишининг губорлари тарқаб, ўзини енгил ҳис этади. Раҳматли Адҳам Ҳамдам ана шундайлардан эди. Уни ҳамма «Фарғона Афандиси» ёки «Афандининг невараси» деб қўйишарди. «Юманите» газетасининг муҳаррири Андре Вюрмсер Тошкентга келганида Адҳам ака тарифини эшитиб, Фарғонага атайлаб борганди. У Адҳам Ҳамдамдан жуда кўп оригинал латифанамо, кулгили ҳикояларни эшитиб, француз тилида «А.Ҳамдам ўғли — ҳозирги замон Насриддини» сарлавҳали икки саҳифадан иборат мақола эълон қилганди. Бундан ташқари, Азиз Абдураззоқ, Йўлдош Сулаймон, Бекмирза Маҳмудовлар Адҳам аканинг юзлаб латифаларини, кулгили ҳангомаларини матбуотда чоп этганлар.

А.Ҳамдам 1915 йили Тошкентда туғилган бўлиб, шоира Зулфия, Илёс Муслимлар билан амакивачча эди. У Самарқанд дорилфунунини тугатиб, 1938 йили ўша ердаги нашриётда, сўнг ёзувчилар уюшмасининг Самарқанд бўлими раҳбари бўлиб хизмат қилган. Унинг урушдан кейинги ҳаёти Фарғона билан боғлиқ. Вилоят газетасининг бош муҳаррири, ўтган асрнинг 70-йилларидан умрининг охиригача ёзувчилар уюшмасининг вилоят бўлими бошлиғи. Ҳозир Адҳам Ҳамдам тирик бўлганида 90 ёшга тўлган бўлар эди. Ана шу муносабат билан қизиқчи-ёзувчининг кўпчиликка маълум бўлмаган латифа-ҳикояларини кулги шинавандаларига тақдим этамиз.

ҚОЗОНИНГЛАР БИТТАМИ?

Эътиборли меҳмонларни Адҳам ака Кувадаги бир колхозга бошлаб келганди. Меҳмонлар билан гурунглашиб ўтирганида уни раис қозон бошига имлаб чақиради. Адҳам ака келса уч-тўрт одам хизматга шай турибди. Улар олдида раис Адҳам акадан сўрайди:

— Меҳмонларнинг кўнгли нимани тусайди? Палов қилайликми, ё жамбил шўрва? Агар аччиққина шавла десангиз ҳам биз тайёр!?

Одатига кўра Адҳам ака меҳмонлар томонга қараб туриб, бир кулимсираб олдида, кейин ҳаммага эшиттириб савол берди:

— Нима қозонинглар биттагинами?!

Бу саволга ошпазлар хохолаб кулиб юборишди.

КУЛДИРИШ ШИФОКОРИ

1977 йили Адҳам Ҳамдам Қримдаги «Ўзбекистон» санаторийсида дам олиб келдилар. У кишидан «Дам олишлар қандай ўтди?» деб сўраганимизда қуйидаги қизиқ бир воқеани айтган эдилар.

Адҳам аканинг кўпчиликни кулдириб юргангани кутатган сиҳатгоҳнинг бош шифокори у кишини ўзининг хизмат хонасига чорлаб сўрабди:

— Жуда хушчақчақ одам экансиз, касбингиз нима?

— Касбимиз сизга ўхшаш шифокор, — дебдилар Адҳам ака ҳазил аралаш. Бош шифокор бу ҳазилни чин фаҳмлаб яна савол берибди:

— Илмий унвонингиз борми?

— Бор бўлганида қандоқ, — дебдилар кулимсираб, — фан номзодимиз.

— Қайси соҳа бўйича илмий иш олиб боргансиз?

— Сочни асраш бўйича, — дебдилар Адҳам ака тепакал бошларига ишора қилиб.

— Бўлмаса, — дебди бош шифокор, — илтимос, бугун кечга яқин клубимизда ёш аёлларга сочни асраш тўғрисида маъруза қиласиз, келишдикми?

— Келишдик! — дебдилар аскарчасига честь бериб. Шундан кейин Адҳам ака сайр қилиш учун Қора денгиз қирғоғига кетибдилар. Кечга яқин сиҳатгоҳ дарвозасидан киришлари билан катта ҳарфларда ёзилган эълонни кўрибдилар: «Бугун санаторий клубида тиббиёт фанлари номзоди А.Ҳамдамов «Ёш аёллар сочи-

ни асраш» тўғрисида маъруза қиладилар. Қизиққан барча ёшларнинг иштирок этиши сўралади!» Бу эълонни ўқибоқ Адҳам ака шоша-пиша бош шифокор хонасига кирибдилар. «Мен сизга ҳазил қилгандим, бошқача тушунибсиз», дебдилар.

— Ҳазил-пазилингизни билмайман, клубда қўлларига қоғоз-қалам ушлашиб, ёш қиз-жувонлар кутиб ўтиришибди. Қани, юринг, — дея бош шифокор Адҳам акани қистабди. Улар ичкарига киришлари билан қарсақлар янграбди. Бош шифокор Адҳам акага сўз берибди. Минбарга чиққан Адҳам ака аввал сочлар ва уларнинг турлари ҳақида бир амаллаб сўзлабдилар, айтганларини тингловчилар бирма-бир ёзиб олишаётганмиш. Улар диққатини чалғитиш учун дебдилар: «Энди ёзмай, айтганларимни каллангизга яхшилаб жойлаб олинг! Хўш, шу кунги тим қора, майин хушбўй ҳидли сочларингизни, ҳатто, орангизда тилло ва кумушранг сочлилар ҳам бор экан, уларни қандай умрингизнинг охиригача асрайсиз? Бунинг учун шаҳардаги хўжалик дўконларидан яп-янги қайчи ва целлофан халтачасини оласиз, ҳозирги гўзал сочларингизни ярмидан шартта қирқиб, унга жойлаб, сандиққа солиб қўясизлар, кексайиб, сочингиз тўкилиб, менга ўхшаб қолганингизда сандиқни очиб, целлофандаги сочингизни олиб: «Оҳ, менинг ёшликдаги гўзал сочим», деб эслайсизлар!..»

Клубда ёш аёлларнинг кулгиси гуриллаб кетибди. Шунда Адҳам ака, қўлларини силкиб, кулгини тўхта-тиб, дебдилар: «Уэр сингиллар, мен тиббиёт фанлари номзоди эмас, кулдириш фанлари номзодиман. Эълонни ёзганлар янглиш ёзишган!» деган эканлар, яна кулги авжига чиқибди.

Ҳотам Тешабоев

Юсуфжон қизиқ Шакаржонов, Охунжон қизиқ Ҳузуржоновлар қизиқчилик мактабининг ҳозирги кундаги давомчиларидан бири Ҳотам Тешабоевдир.

Ҳотамжон Марғилон шаҳар маданият уйида ташкил этилган халқ театрида камол топди. Эндиликда шу театрнинг режиссёри бўлиб ишламоқда. У қизиқчилик билан бирга аския айтиш, оғзаки ғижжак ва бошқа созлар оҳангида куйлар чалишни ҳам ўз ўрнига қўяди. Ҳ. Тешабоев туман, вилоят кўрик-танловларида қатнашган. У республикамиз қизиқчи ва аскиячиларининг 1-, 2-, 3-, 4-кўрик танлови лауреати бўлган.

ОВДА

Маҳаллада бирга ўсиб-улғайган ўртоқлар билан овга борадиган бўлдик. Менда ов милтиғи бор эди, олволдим. Дўстлар машинада юриб ўрганган эканлар. Мен эса кўпроқ пиёда юрардим, шунинг учунми, ҳалиги иккала дўстим юролмай қолишди, қоринлари очиб ҳуштак чалаяпти.

Иккала дўстимни қўлтигидан елкамга олволганман, кетяпмиз, кетяпмиз. Урмоннинг ўртасига келсак, бир кичкинагина уйча бор экан. Уйчага ўртоқларни олиб кириб, деворга суяб ўтқазиб қўйдим. Сизлар шу ерда дам олиб ўтиринглар, мен бирор нарса топиб келаман, пишириб еб, кейин Марғилонга қайтамиз, деб милтиқни олиб чиқиб кетдим. Кетаётсам хашақлар орасида бир йўлбарс турган экан, рўбарўсидан чиқиб қолибман. Менга қараб ириллаган эди, шошганимдан «Ассалому алайкум!» дебман. Менга тушунмади шекилли, яна қаттиқроқ ириллаган эди, ўзимга-ўзим Ҳотам эсинг борида қоч, дедим-да, орқага қараб чопдим, тезликни соатига 120 га босдим. Йўлбарснинг

тезлиги ортиқ экан, 140 га босиб, етиб олай, етиб олай, дейди. Учакишгандай, уйгача етиб келай деганимда йиқилиб тушсам бўладими? Йўлбарснинг тормози ушламас экан, лип этиб уйчага кириб кетиб қолди. Ўрнимдан дарров турдим-да, уйчанинг эшигини ёпиб, маҳкам қилиб қўйдим. Айланиб ўтиб, деразадан қараб дўстларимга манавини еб туринглар, ҳозир бундан каттароғини олиб келаман, дедим.

ПЕНСИОНЕР КЕЛИН

Оғайнилар, сизларга айтадиган арзим бор, айтсам майлими? Мен тенгилар неварали бўлишди, ҳалиям уйланганим йўқ. Дадам, бувам, бувимлар, ҳатто, опам, акам, укаларимгача менга келин ахтариб юришади. Ҳа, менбопини топишолмайди, ёки Ҳотамжон балким ўзингнинг севганинг борми, деб бир оғиз мендан сўрашмайди ҳам. Сўрашса-ку, бир амаллаб айтардим. Қўшнимизнинг қизини яхши кўраман. Ҳа, шундоққина ён қўшним. Бирор мард топилмайдик, шу ўртадаги деворни олиб ташлаб, иккала ҳовлини бир қилиб юборса. Уларнинг ҳовлисидан ўтган ариқ бизникидан чиқиб кетади. Кичик сув ўтадиган жойда омбор бор, мен ҳар куни ана шу омбор тагига кириб, томоша қилиб ётаман. Қайси бир дам олиш куни эди, дадалари, ойилари юмуш билан бозорга кетишди. Мен эса омбор тагида ётиб томоша қилардим, ҳовлиларини супирдилар, идишларини ювдилар, ҳамма ишларни тахт этиб, айвончага тўшакча солиб, устига чиқиб, Шерали Жўраевнинг чиройли қўшиқларидан айтиб, дўппи тикиб ўтирдилар. Мен томоша қилиб, маҳлиё бўлганимдан дадам келиб қолганларини билмай қолибман. Дадам: Ҳотамжон захда нима қилиб ётибсиз, деб қолдилар. Сир бой бермай, товугимиз шу ёққа ўтиб кетибди, тув-тув, деб қичқириб қолдим. Дадам товугимиз йўқ эди-ку, деб ҳайрон бўлдилар. Ҳозир ўтиб кетган товук бизники эмасмиди, деб баҳона қидирдим. Ўшанда дадам бошларини қимирлатиб, ўғлим энди уйлантириб қўймасак бўлмайди, деб айтдилар. Мен одоб сақлаган киши бўлиб, дадажон, ҳали ёшман, энди қирққа кирдим, бунинг устига бирор жойда ишламайман, уйлантириб қўйсангиз келинни кийинтириш керак, боқиш керак, десам, сиз ташвиш қилманг ўғлим, унаштириб қўйган келиннинг пенсияга чиққанига икки йил бўпти, десалар бўладими!

Йўлдошхон Носиров

1937 йилнинг қирчиллама қиш чилласида туғилган Йўлдошхонни ҳеч ким аскиячилар саркори бўлади, деб ўйламаганди. Йўлдошхон Қўқон шаҳридаги пайпоқ тўқиш комбинати, 2-пахта тозалаш заводида ишлаб юрган пайтларидаёқ ёш аскиячилар тўгараги машғулотларига қатнаша бошлайди. 1964 йилдан бошлаб, устозлари етакчилигида аския давраларида иштирок этади. 1966 йили республика аскиячилари танловининг лауреати бўлади. Унинг ташаббуси билан 1985 йили Қўқон шаҳрида аскиячилар клуби ташкил этилди. Бу клубга ҳозиргача бош-қош бўлиб келмоқда.

ШАҲАРЛАР ПАЙРОВИ

(Бу аскияни Йўлдошхон қўқонлик аскиячи Адҳамжон Мирхалилов билан айтган.)

Йўлдошхон. Адҳамжон, республикамиз харитасида кейинги ўн-ўн беш йил ичида қирқдан ортиқ янги шаҳарлар пайдо бўлди. Келинг, Ўзбекистон бўйлаб бир саёҳат қилайлик. ҚАРШИ эмасмисиз?

Адҳамжон. Жуда яхши ўйлабсиз. Менда ҳам шунақа ният бор эди. Демак, саёҳатлар МУБОРАК!

Йўлдошхон. Адҳамжон, узоқ йўлга чиқяпмиз. Йўлга у-бу пиширтириб олинг. НОРИН бўлса ёмон бўлмасди.

Адҳамжон. Йўлдошхон, саёҳатта кетаётганимизни сиз билинг-у мен билай. Бегонани аралаштирманг. Ўрта-мизда БУКА бўлиб юрмасин!

Йўлдошхон. Поездга билетни олиб қўйдик. Бу саёҳатга жўнашимизда НИШОНада.

Адҳамжон. Йўлдошхон, икковимиз бир йўлга тушсак, бизга ҚУВА ҳам бир тош. Шунақа эмасми?

Йўлдошхон. Тўғри айтдингиз, энди бизга йўл пиландими? Олдин УЧҚЎРФОНни кўрсатиб келайми?

Адҳамжон. Йўлдошхон, йўлни БУХОРОга солсак дегандим. Лекин ЖИЗЗАХда ушланиб қолмасак эди-да!

Йўлдошхон. Нега ушланиб қолар эканмиз, ёки ҳалигидай... таниш ШАҲРИХОНларингиз борми?

Адҳамжон. Эй, кўйсангизчи, шундай гапларни. Мен билган Шаҳрихонлар уй-жойли бўлиб кетишган. Нима дейсиз, кичкина КЎРМАНА-КАРМАНА олиб борсак-микан?

Йўлдошхон. Демак, меҳмонга кириб ўтамиз демоқчисиз. Шундайми? БЕКТЕМИР поччам тўғри тушунса тушунди... Бўлмаса, икковимизни КОСОНга қараб қуллаб қолса-я?!

Адҳамжон. Унақада ҚЎШКЎПИРнинг таги минг танга бўлиб кетар дейманов...

Йўлдошхон. Бир саёҳатга чиққанимизда ХОРАЗМ томонларни ҳам кўрсатиб келсангиз АСАКАнгиз кетармиди?

Адҳамжон. Йўлдошхон, мени айлангиргани олиб келсангиз. Ҳамма нарсани номма-ном тушунтиринг, МАНФИТман.

Йўлдошхон. Мен ҳам сизга ишониб юрувдим. Роса топишибмиз-да. Сиз ҳам ФИЖДУВОНа экансиз.

Адҳамжон. Сафарга чиқишдан олдин ҳамма нарсани олдингизми? Ҳеч нарса эсингиздан чиқмадими? ЧИРОҚЧИ?!

Йўлдошхон. Адҳамжон, хотирангизга қойилман. Чироқни эсга солмаганингизда ЯНГИЕРларда роса адабимизни ер эканмиз.

Адҳамжон. Йўлдошхон, ҳар эҳтимолга қарши ТЕРМИЗни ҳам олволинг.

Йўлдошхон. Ҳали ШЎРЧИ бу ёқда қолиб, УЧКЎПРИКдан сув ичамиз денг.

Адҳамжон. Саёҳатимиз ҳам якунлаб қолди. Келинг, ОШни ҚОРАСУВ боғида қила қолайлик.

Йўлдошхон. Мана кўп жойни айланиб чиқдик. Ҳамма шаҳарлар бир-биридан чиройли, гўзал. Ҳаммаёқ ГУЛИСТОНу ШАҲРИСАБЗ. Адҳамжон, энди бошқа аскияларимиз ҚЎҚОН боғида авжга чиқаверсин.

Жўрахон Пўлатов

Наслдан наслга ўтиб келаётган қизиқчилик туфайли Жўрахон ҳам аскиячилар кўчасига кириб қолган. Унинг ота-боболари таниқли қизиқчи аскиячилар бўлишган. Катта бобоси Шомат қизиқ бўлса Зокир эшон, Саъди маҳсумлар билан бирга Бердиёршум бошчилигида хон саройида ташкил топган гуруҳда фаол қатнашган. Кичик бобоси Нормат қизиқ эса, Зокир эшон бошчилигидаги кичик оғзаки саҳна асарларини яратишда иштирок этиб, кулги шинавандаларининг олқишига сазовор бўлган. У сафдошлари мулла Ҳошим, Мўмин қишлоқи, Саъди маҳсум, Юсуфжон қизиқлар билан «Қарзни ундириш», «Болани ўқитиш», «Атторлар» каби кичик комик спектаклларни сайлгоҳлар ва дала боғларда ижро этиб, ичакузди ролларини моҳирлик билан бажарган. Жўрахоннинг отаси Пўлат қизиқ эса ота-боболари касбини давом эттириб, замондошлари Юсуф қизиқ, Охунжон қизиқ, Ака Бухор, Мамадали қорилар даврасида аския пайровлари ва қизиқчиликларни олиб борган. Ҳатто, у 1937 йили Москвада бўлиб ўтган ўзбек адабиёти ва санъати декадасида ҳам қатнашиб, қизиқчилик соҳасида муваффақиятлар қозонган.

Энди Жўрахоннинг ўзи ҳақида гапирсак, у 1934 йили кўқонлик қизиқчи хонадониде туғилди. Отаси Пўлат қизиқ ўша пайтлари Жўрахон Султоновдек аскиячи-ҳофизнинг санъат оламида парвоз қилаётганига ҳавас қилиб, ўғлим ҳам шундай бўлсин, деган ниятда фарзандига унинг номини қўйганди. Шундан кейин у бошқа фарзанд кўрмади. Жўрахон якка-ю ёлғиз оила эркатойи бўлиб вояга етди. 1956 йили армия сафидан хизматни бажариб келиб, мусиқа мактабига кириб ўқиди. Аммо ота-боболари касби қизиқчилик, аскиячилик уни тинч қўймади. Турли бадий кечалар, тўй

ва зиёфатларда бўлган аскиячилар пайровларида иштирок этди. Кейинчалик Муҳиддин Дарвишев, Йўлдошхон Носиров, Ғиёсиддин Абдурахимов, Муҳаббатхон Тошпўлатова, Муҳаммаджон Шариповлар билан биргаликда аскиячи, қизиқчилик гуруҳи ташкил этиб, унга бошчилик ҳам қилди. Ҳозирги кунда у пойтахтда бўладиган барча байрам ва қизиқчилик кечаларида йил сайин фаол иштирок этиб келмоқда.

Энди эса Жўрахон иштирок этган пайровлардан бирини ўқиб кўринг.

ЭШИККА ҚАРАНГ

(Кўқонлик аскиячилар Жўрахон Пўлатов билан Неъматжон Тошматовлар ўртасида бўлиб ўтган қурилиш материаллари пайрови.)

Жўрахон. Неъматжон ука, хусусий дўкон очганингизни эшитиб, ёнингизга бормоқчи эдим, айтинг-чи, иморатга ярайдиган материал борми ё йўқми? Ёки ўзи келиб қолар деб, РОМ очиб ўтирибсизми?

Неъматжон. Ака, ҳозир асабим сал бузилиб турибди. Ром очишни ҳам йиғиштириб қўйдим. Сизга ўхшаган бир миждов келиб ФИШТ-ФИШТЛАБ, гишинг-гишингланувчилар бор-да.

Жўрахон. Харидорлар бирор нарсани сўраса ҳар доим МУМ тишлаб ўтираверасиз, ука!

Неъматжон. Яхши гапиришса айтганини қиламиз, аммо СЕН-МЕНГА (цементга) бориб, асабимнинг ОШИҚ-МОШИФИНИ ўйнатиб юборишади.

Жўрахон. Савдо ходимсиз, салга ОШИҚ-МОШИ-ФИНГИЗ ўйнаса ЁФОЧдек озиб, соғлигингизни йўқотасиз, асабни асранг!

Неъматжон. Мана ўзингиздан қиёс қилинг, дўконга бормасдан, асабимни узун МИХ билан ковляпсиз!

Жўрахон. Ҳой ука, бунақанги жиззаки бўлсангиз, савдода ишлолмайсиз, сал кенгроқ бўлинг, дўконни доим ҚУЛФЛАМАЙ, бундоқ очиб ўтиринг!

Неъматжон. Дўконни очаман, бироқ сизга ўхшаганлар келиб, материаллар нархларини кўриб, ТАХТАдай қотиб қолишади.

Жўрахов. Нега ундай дейсиз, ҳозир ҳаммаёқда ТЕ-РАК экиш авжида-ку, ўша тераклардан ТАХТА тилдириб, нархини арзонлаштирсангиз бўлмайдими?

Неъматжон. Айтиш осон, бунақанги уддабуронлик қилиш қийин. Ўрмон хўжалигига бориб, терак-перак сўрасангиз, сиз сўраган арзон терак ҳали ўсиб етилгани йўқ, дейишиб, ЭШИКни кўрсатишади.

Жўрахов. Э ука, ўзингиз ҳам ўта лоқайд экансиз, фақат дўконга ЕЛИМланиб қолмай, ўзингиз тахта тиладиган кичик корхона очиб, тадбиркорлик йўли билан материалларни уйиб ташланг.

Неъматжон. Дўконга ОҲАК, ҚУМни уйиб қўйганман, қани сиздек бир сувоқчи бўлса — кўтара савдо қилардим.

Жўрахов. Бўлди ука, сиздан тадбиркор чиқмас экан, ТОШингизни териб юраверинг!

1988 йили Андижонда бўлган республика аскиячилари ва қизиқчиларининг кўрик-танлови ғолибларидан бир гуруҳи: (чапдан) Жўрахов Пўлатов, Ҳасанбой Султонов, Муҳиддин Дарвишев, Иўлдошхон Носиров, Муҳаббатхон Тошпўлатовалар шаҳарлар номлари пайровини олиб боришаётир.

Шомурод Ўтамуродов

Шомурод ога 1955 йили Тошкент театр ва рассомлик институти тугатганидан кейин Нукусдаги К. С. Станиславский номидаги музикали драма ва комедия театрига келиб, комик ролларни ижро эта бошлайди. Шу билан бирга қизиқ-қизиқ ҳангомаларни тўқиб, йиғилишлар, концерт ва кулги кечаларида кўпчиликни кулдиради. Кўп йиллик хизматлари эвазига унга Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ артисти унвони берилди, шунингдек, Бердақ номидаги Давлат мукофотига ҳам сазовор бўлди.

ТОҒАМГА ТОРТГАНМАН

Қизиғи шундаки мен на отамга, на онамга ўхшайман. Қари-қартангларнинг айтишича тоғамга тортган эмишман. Тоғам эса овулдаги энг ақлли, ҳозиржавоб, бамисоли Ўмирбек лаққидек одамларни думалатиб кулдирадиган киши эди. Урушдан олдинги йилларда бола эдик, колхоз идораси олдида ўйнаб юрардик. Бир вақт узоқдан янги олган ҳангисини йўрттириб тоғам кела бошлади. У бизга яқин келганида симёғочдаги радиокарнай бирданига тилга кирди:

«Нукус вақти билан соат ўн икки!»

Радиокарнай овозидан эшак ҳуркиб, тоғамни ағдашиб ташлади. Тоғам ўрнидан сакраб турди-да, радиокарнайга қараб қўлини паҳса қилди:

— Ўв, сендан биров соат сўрадимми? Неча бўлганини эшагимнинг ҳанграшидан ҳам билиб оламан!

ҚЎШИБ СОТИШ

Спорт магазинига кирсам менбоп ажойиб куртка турибди. Олмоқчи бўлдим, сотувчи унга лижа қўшиб берди.

— Лижа учмайман-ку!

— Агар лижани олмасангиз, куртка ҳам сотилмайди.

Иложсиз лижани ҳам олдим. Нега десангиз биздаги ҳамма магазинчилар қўшиб сотиш касалига йўлиққан. Чойнакка — оташкурак, нафталинга — ток қайчи, кўк чойга — белкурак кабиларни қўшиб сотишаверади. Ҳозир ўша лижа мойи билан турибди. Бир вақт келиб, у камёб молга айланса ўша магазинчининг ўзига олиб бориб топшираман. Ўшанда у мен берган лижага занг босган конькиларни қўшиб сотар.

ЎМИРБЕКНИНГ ОҒАЙНИСИ

Ўтов ташқарисида Ўмирбек хаёл суриб ўтирганда Дўстназар деган оғайниси келиб қолди.

— Нега хомушсан? — сўради Ўмирбек.

— Э сўрама, — деб гап бошлади оғайниси. — Ёшим ўттизга етганида ўттизта Дўстназар деган исмлиларни топаман, деб аҳд қилгандим, йигирма тўққизтаси топилди, биттасига қолганда қийин бўляпти, излайвериб оёғимда оёқ қолмади.

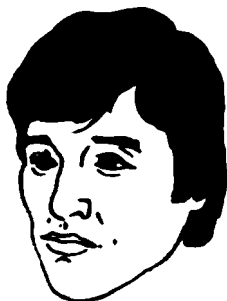
— Ўттизинчисини топиб берсам нима берасан.

— Сенга тўн кийдирардим.

— Унда тўнни олиб келавер, ўттизинчи Дўстназар ўзинг бўласан.

— Э пишмаган хом калла, — дебди оғайниси суюниб, — ўзимга келганида янглишибман-да!

Абдуллажон Акбаров

Қизиқчи бўламан деганлар кўп, аммо унинг уддасидан чиқадиганлар саноқли. Абдуллажон ёшлигидан қизиқчи бўлишга интилди. Кулги кечалари, қишлоқда бўладиган тўйлардаги қизиқчиликларни кузатиб борди. Фарғона Давлат педагогика институтини тугатганидан кейин Олтиариқ туманидаги Фафур Фулом номли 34-ўрта мактабда кимё ва биологиядан дарс бера бошлади. Шу билан бирга кичик-кичик йиғилишларда ўзининг қизиқчилик маҳоратини синаб кўрди.

Аста-секин Абдуллажон Акбаров ёр-дўстларининг тўй, гап-гаштакларида, шаҳар ва қишлоқлардаги кечаларда ўз истеъдодини ишга сола бошлади. Шундай қилиб, у Кўқон атрофидаги жойларга қизиқчи бўлиб танилди. Республикамизда ўтказилган «Қизиқчи-89» кўрик-танловида шоҳсупанинг иккинчи поғонасини эгаллади.

— Ўзим кичкина, кўримсиз одам бўлсам ҳам орзуларим улкан, — дейди Абдуллажон бир пиёла чой устида суҳбатлашиб қолсангиз.

Яхши орзу, ният киши келажаги учун қанот ҳисобланади. А. Акбаровнинг Юсуфжон қизиқ, Охунжон қизиқ, Муҳиддин Дарвишевлар сингари бўлиши учун унга омад тилаймиз.

ҲАЙКАЛ ОЛДИДА

Шўро замонида Тошкенту Москвани кўрмаган «Пахта бизнинг бойлигимиз, ўттиз сўмдир ойлигимиз», деб юрган ўзбек деҳқонларидан Абдурайим ва Мамарайим тоғаларга Ҳиндистонга саёҳатга бориш учун йўлланма берилибди. Улар Ҳиндистонни роса томоша қилиб, ибодатхоналарни ҳам кўришибди. Ибодатхонада олти қўлли аёл — Кришна ҳайкалини кўриб, Абдурайим тоға дебди:

— Мамарайим, анови ҳайкал-хотинни қара, олтита қўли бор экан-а!

— Қизик, — дебди Мамарайим тоға ҳайкалга тикилиб, хаёлга чўмаркан ўзбек аёлларининг иши кўплигидан тиним билмаслиги кўз ўнгидан ўтибди. — Роса ўзбекларбоп хотин экан-да, Абдурайим?

ОИЛАДАГИ ИЗЗАТ-ҲУРМАТ

Эр хотинини, хотин эрини ҳурмат қилса бундай оилада жанжал, можаро бўлмайди. Чунки ота-бобола-римиз ҳурмат қилсанг, иззат топасан, деганлар.

Бир йигит уйланиб, фарзанд кўрганидан кейин хотинини ёнига чақириб, дебди:

— Хотинжон, ўртоқларим битта болали бўлганларидан сўнг, ўз хотинини сенсираб чақиршияпти. Мен ҳам бутундан бошлаб сизни сенсираб чақирсам, нима дейсиз?

Хотини индамай ерга қараб ўтираверибди. «Сукут аломати ризо», деб тушунган эр илк бор сенсираб дебди:

— Қалайсан хотин?!

— Ўзингчи? — деб жавоб берибди хотини.

АЙҒОҚЧИ

Ўн беш ёшида уйланган бир йигитнинг тўнғич ўғли етти ёшга етиб, ота қаерга борса у билан бирга бораркан. Ёш ота эса кўчада кўринган чиройли-чиройли қизларга гап отгиси келаркану ёнидаги айғоқчидан ҳадик-сираркан. Охири у ўғлига айтибди:

— Ўғлим, бегона қиз-жувонлар олдида мени дада, деб чақирмагин, уяламан. Ака дегин, хўпми?

Ўшанда ўғли елкасини қисиб туриб дадасига деярмиш:

— Бўпти! Унда аямни ҳам бегона эркаклар олдида опа, деб чақираман-да!

ШАПАЛОҚ

Сартарошхонада шогирд бола соқол олаётиб, мижознинг чап юзини кесиб олибди. Устасининг аччиғи чиқиб, бир шапалоқ ураётган экан, шогирд бола энгашиб қолиб, тарсаки мижозга тегибди. Бола гўрликка

бориб, бечоранинг қулогини ҳам кесиб олган экан, мижоз кўрқанидан:

— Жон ука, индамасдан челака ташлаб қўявер, устанг кўрмасин, — дебдию секин чиқиб кетибди...

ЧИҚМАГАН ЮТУҚ

Бир куни яхши ният билан беш юз сўмлик лотерея билети сотиб олдим.

Бир томонга лотерея билетларини, бир томонга газетани қўйволиб астойдил текшириб чиқсам... бир сўм ҳам ютуқ чиқмади. Аламимни кимдан олишни билмай, бўғилиб ўтирган эдим, шу пайт хотиним кириб:

— Вой дадаси, нима чиқди? — деб қолди. Баттар жазавам қўзиб:

— Нима чиқарди, сенга яна битта эр чиқди, — десам, нима деди денг:

— Агар у ҳам ўзингизга ўхшаган бўлса, бориб пулини олиб келаверинг, — эмиш, гапини қаранг!

УЙДА

Эр диванда газета ўқиб ўтирса, телефон жиринглаб қолибди:

— Хотин, телефонни ол. Агар мени сўрашса йўқ, дегин.

— Эрим шу ерда ўтирибди, — деган экан, эрининг жаҳли чиқиб:

— Мен уйда йўқман дедим-ку! — деса, хотини:

— Сизга телефон қилишгани йўқ, — деб хўрсиниб қўйибди.

ҲОЗИРЧА ДУРУСТ

Қайта қуриш ишлари оммавий тус олган пайтда бир фермада ҳам «хўжа кўрсин» учун қайта қуриш қилишибди. Ферманинг ён-берида ўтлаб юрган бир «дайди» қўй колхоз қўйига қараб:

— Сизларда қайта қуриш қалай кетяпти, — деган экан, у:

— Ҳозирча дуруст. Мана, арқонимиз уч метрдан беш метрга узайди, лекин... Охурни олти метр суриб қўйишгани чатоқ бўлди-да, — деб зорланибди.

ЭР-ХОТИН

Олатдагидай сархуш келган эрига хотин дўқ қилиб:

— Ё мени дейсиз, ё ароқни! — деса, эри шумшайиб тураверибди. Хотинининг баттар жазаваси кўзиб:

— Бўлинг, танланг! Ҳозироқ! — деб бақирса, эр жониворга жон кириб:

— Ароқ ўзи нечта?! — деярмиш.

ИЖАРАГА ОЛГАНМАН

Ҳозирги пайтда тўртта одам йиғилиб қолса сиёсатдан гаплашади. Айниқса, аёл киши сиёсатга аралашса қийин бўлар экан.

Бир хотин эрига қараб:

— Дадаси, мана қайта қуриш, ошкоралик бўляпти, лекин аёлларнинг меҳнати ҳали ҳам енгиллашгани йўқ. Шунинг учун бугундан бошлаб уйдаги ҳамма ишларимни хўжалик ҳисобига ўтказаман, — деса, эри ҳайрон бўлиб, «Нима қилмоқчисан?» деб сўрабди.

— Эрталаб нонушта тайёрлаб берсам 50 тийин, овқат тайёрлаб берсам бир сўм, кийимларингизни ювган куним уч сўм берасиз!..

— Бир тийин ҳам бермайман!

— Нега бермас экансиз!

— Чунки, мен сени отангдан ижарага сотиб олганман...

АБДУРАЙИМНИНГ БУЙРУҒИ

Ҳарбийлар сафида хизмат қилиб юрган Абдурайимдан бир куни майор сўрабди:

— Нега бугун хомуш кўринасан?

— Ҳамма тенг ҳуқуқли, дейсизлару бизга буйруқни бераверасизлар, биз бажараверамиз.

— Тушунарли, — дебди майор мийиғида кулиб, — бўлмаса бугун сен буйруқ берасан, мен бажараман.

— Ҳамма буйруғимни ҳам бажараверасизми?

— Ҳа, ҳаммасини.

— Унда аскарлар сафга туринглар! — буюрибди Абдурайим, ҳамма сафга турибди, майор ҳам оддий аскарлар сафига кирибди.

— Уртоқ майор, икки қадам олдинга чиқинг! — Майор буйруқни бажарибди. Абдурайим эса аскарларга қараб дебди: — Бугундан бошлаб манави майор сизларга буйруқ беради, мен бир ҳафтага Фарғонага — уйга бориб келаман!

Йўлдош Мирқурбонов

У ёшлигидан қизиқчиликка берилганди. Маннон Уйғур номидаги Сурхондарё вилоят театрига ишга кирди-ю, қизиқчиликни авж олдирди. Машҳур Юсуфжон қизиқ, Охунжон қизиқ ва уларнинг давомчилари Муҳиддин Дарвишов, Зайнобиддин ҳамда Мадаминжон Юсуповларнинг қизиқчилик услубларини ўрганди. Ўзичалик бу борада изланишлар қилди. Шу боис спектаклларда ҳам комик образларни қотириб ижро этмоқда.

ГАСТРОЛГА БОРГАНДА

Андижонда гастролда юрибмиз. Спектаклларни нон, чой, конфет, олма шунга ўхшаган нарсалар билан таъминловчи йигит келиб: «Йўлдош ака, спектаклларга олиб келган конфетларни артистларимиз еб қўйишяпти. Ҳар куни конфет ташийвериб мадорим қолмади. Бир маслаҳат беринг нима қилай?» деб қолди.

— Қани юр-чи, шу баҳонада магазинларниям томоша қиламиз, — дедим. Иккаламиз озиқ-овқат магазинига бошлашиб кириб бордик.

Қулоқларига шапалоқдек тилла балдоқ таққан, тилла тишли сотувчи аёлнинг олдига бордим-да:

— Сизларда еб бўлмайдиган, тошдек қаттиқ конфетдан борми? — дедим. Жувон анқайиб қараб турди-ю, ранги оқариб кетди.

— Унақа конфетлар бизда йўқ, — деди титраб.

— Борликка бору, бизга кўрсатгингиз келмаяпти-а! Барибир «списать» қилиб юборасизлар. Яхшиликча кўрсатинг, бўлмаса текшириб кўрамиз. Топмагунча қўймаймиз, — дедим ёлғондакам пўписа қилиб.

Биз конфетларни бирма-бир ушлаб қаттигини қидира бошладик.

Бир пайт: «Келинлар, келинлар, меҳмонлар! Қадмларингизга ҳасанот», деган гапни эшитиб, бури-

либ қарасам, қорнига ёстиқ бойлагандек йўғон киши биз томон пешвоз келяпти. Йўғон киши қалтираб келиб, иккаламиз билан қучоқлашиб кўришди. «Балким, спектакларимизни кўрган бўлса, таниб қолгандур», деб ўйладим. У бизни қўймасдан ичкарига бошлаб кирди. Ҳалиги киши ўзини магазин директори, деб таништирди. Биз ҳам исmlаримизни айтдик. Суҳбат устида «Туманларда бўлдик, бугундан шаҳарга келиб магазин айланиб юрибмиз», дедим.

Директор: «Зап келибсизлар-да, қани, дастурхонга қаранглар», деди. Бояги тилла тишли аёл кириб-чиқиб стол устини ноз-неъматлар билан тўлдириб юборди. «Қани, қани, олинглар», деб қистарди директор. Қорин очиқиб, музика чалиб турганди.

Зиёфат роса қуюқ бўлди.

— Кўриб қўй, — дейман реквизитор йигитга пичирлаб, — обрўни қара!

Директор олдимизга биттадан ўроғлиқ нарса қўйди. «Бу сизларга мендан арзимас совға», деди. Сўнг, яна, бир оз ўтирсангизлар бўларди, деди. Мен: «Энди борайлик, ҳали театрға ҳам ўтишимиз керак», дедим.

— Театрға бормоқчи бўлсангизлар, ҳозир биттасини юбораман, «ғир» этиб бориб билет олиб беради, — деди.

— Биз ўзимиз театрда ишлаймиз, кечқурун спектаклимизга боринглар, — дея таклиф қилдим.

Директор негадир ҳангу манг бўлиб қолди.

— Сизлар артистмисизлар! — деди бўшашиб.

— Ҳа, туманларда хизмат қилдик, бугун театрларингизда спектакль кўрсатамиз, — деди.

— Ҳмм, ҳали бор-йўғи артистмисизлар?

— Бу ерга келишимиздан мақсадимиз, саҳнага олиб чиқаётган конфетларни артистларимиз паққос тушириб қўйишиб, бу йигитни ташвишга қўйишди. Шунга иложи бўлса, тишни синдирадиган қаттиқ конфетлардан топиб берсангизлар, — дедим.

Директор ёмон ўқрайди. Олдимиздаги совғаларни олиб шкафага тиқди. Кейин деди:

— Унақаси бизда йўқ. Бошқа магазинлардан қидиринглар.

Мирза қизиқ билан Обидшоу

Бу қизиқчиларнинг иккови ҳам тенгдош, иккиси ҳам Тошкент театр ва рассомлик олийгоҳини бир пайтда тугатган истеъдод эгаларидир.

Мирза қизиқ пойтахтнинг Қўйлик даҳасида хизматчи оиласида туғилган. У гўдак чоғида отаси вафот этиб, ўн фарзандни тарбиялаб, вояга етказиш онаси Ойсара аяғ қолади. Ана шундай оилада улғайган Мирза Холмедов олийгоҳни битирганидан кейин санъатнинг қизиқчилиқ соҳасига қадам қўяди, элга танилади, ўз номида кулги театри ташкил этиб, муваффақият қозонади.

Обид Асомов эса Тошкентнинг Новза даҳасида темирйўлчи хонадониди дунёга келади. Отаси Боситхон Асомов вагонларни кузатувчи — вагон оғаси вазифасида ишларди, онаси Тўхтагон опа фарзандлари Собит ва Обидларнинг ажойиб қизиқчи бўлишлари учун қайғурдилар. Бироқ катта ўғил Собитхон барвақт оламдан ўтди. Обид эса ёшлигидан Аркадий Райкин чиқишларини кузатиб, унга тақлидлар қилиб, ўзи ҳам мустақил равишда кулги мухлисларини хурсанд этди. Телеэкранда «Обид-шоу» кўп серияли кўрсатуви бўлиб, мухлислари орасида унинг қизиқчилиқ лақаби ҳам «Обид-шоу» бўлиб кетган.

КЎЗ ДОКТОРИ ХОНАСИДА

(Мирзабек Холмедовдан)

Ҳарбий хизматга чақирилганларни тиббий кўриқдан ўтказиш пайти эди. Бир корейс йигити кўз доктори хонасига кирди. Унинг кўзини текшириш учун доктор аввал майда ҳарфларни кўрсатган эди, у ҳаммаси-

ни тўғри айтди. Навбат катта-катта ҳарфларга келганида йигит тутилиб, ўқиёлмай қолди.

— Нега майда ҳарфларни шариллатиб ўқидинггу каттасига келганда тутиляпсан? — сўради доктор ҳайрон қолиб.

— Катта ҳарфларингиз кўзимга сигмаяпти-да, — дея жавоб берибди корейс йигит ўшанда.

НОС ҚАНИ?

Бир неча йил илгари қурилган эски уйнинг дарвозаси олдига енгил «Нексия» автомашинаси келиб тўхтади. Ундан башанг кийинган бир йигит тушиб, ҳовлидан ўтиб уйга кирди:

— Ассалому алайкум, ота! Мени танимаяпсизми, дейман. Мен ўглингизман. Ўн йилча бурун нос олиб келиш учун мени бозорга юборгандингиз. Ўшанда шаҳарда қолиб кетиб, яхшигина иш топиб олгандим. Топишим яхши бўлганидан уйландим. Ҳозир ўз уй-жойим, фарзандларим, одамлар кўрса ҳавас қиладиган машинам бор. Қалай ота, зўрми?!

— Зўрликка зўр-а! Энг кераклиси менга нос эди. Қани нос? — деди қария бўшаб қолган носқовоғини кўрсатиб.

ТУҒУРУҚХОНАДА

(Обидшоу бисотидан)

Озиқ-овқат дўконида ишлаб юрган пайтимда хотинимнинг дарди тутиб қолиб туғуруқхонага элтиб кўйдим. Эртасига кечга яқин хабар олгани борсам, менга ўхшаган эркаклар иккинчи қаватдаги деразаларга қараб, хотинчалари билан гаплашишяпти. Мен ҳам оқ халатли аёлга қараб: «Асомовани чақириб юборинг, илтимос!» дедим. Кўп ўтмай, хоним дераза олдида пайдо бўлдилар.

— Нима бўлди? — сўрадим ундан қўлимни карнай қилиб.

— Суюнчи беринг, даласи, ўғил!

— Ўғил дейсанми? Кимга ўхшайди? Менгами ё ўзинггами?

- Бўй-баста ҳам, башараси ҳам худди ўзингиз?
- Оғирлиги қанча экан?
- Уч кило-ю, икки юз!
- Ойимнинг айтишларига қараганда мен уч кило-ю беш юз бўлганман. Суриштириб кўр, яна ўғлимни тортган ҳамшира тарозидан уч юз граммни уриб қолган бўлмасин!

БУВИМНИНГ ГАПЛАРИ

Очиғини айтсам, эркаларимиз аёллари билан театр ё кулги кечаларига боришга ҳалигача ийманиб туришади. Бунга, ҳатто, аёлларимиз ҳам ўрганиб қолишган. Узоққа бормай, яқинда хонадонимизда бўлиб ўтган бир қизиқ воқеани айта қолай. Кулги кечасига таклифнома олиб келиб, хотинжонга тутқаздим:

- Бирга борамиз, бир яйраб кулгин!
- Қўйинг, болаларга уйда қараб турадиган ҳеч ким йўқ.

— Бувим борлар-ку!
 — Улар етмишдан ошганлар, қийналиб қоладилар.
 — Бўпти, — дедим-да, бувимни кўярда-қўймай кулги кечасига олиб кетдим. Томошахонанинг энг олдинги қаторига бувимни ўтказиб, ўзим саҳнага чиқдим, қизиқчилик қилиб, одамларни кулдирдим. Кеча тугагач, бувимни уринтирмай етаклаб келиб, жойларига ётқиздим. Эрта билан нонушта пайтида бувимдан сўрадим:

- Буви қалай кеча ёқдимиз?
- Ёққанда қандоқ томошахона жуда чиройли экан. Шифтдаги ўймакор гуллари ҳам антиқа.

— Бувижон, томошахонани қўйинг, кечада мириқиб кулдингизми? Мен одамларни кулдирганимда гапларимни эшитиб, яйраб кетгандирсиз?

- Яйраш қаёқда болам, сенга ачиниб кетдим. Роса жағинг-жағинга тегмай гапирдинг-да!

— Гапларимга бундоқ сиз ҳам кулиб ўтирдингизми, демоқчиман.

- Ростини айтсам, гапларингни сира эшита олмадим, болам!

— Нега энди?
 — Негалигини биласан, чап қулоғим азалдан эшитмайди, ўнг қулоғим шамоллаб қолганди, пахта тикиб

олгандим. Уни олиб ташлаш эсимга келмабди-да, бо-
лам!

Ана сизга бувим, яъни момоларнинг гаплари.

Тошкентлик қизиқчилар Тухтамурод Азизов билан Собит Асомовлар
ўзларининг кулгили ҳангомалари билан қаҳқаҳалар пайдо қилиш-
моқда (1978 йил).

Одамбой Абдуллаев

Оиладаги ўн фарзанднинг бири Одамбой эди. У мактабда ўқиб юрган вақтидаёқ латифалар айтиб, кўпчиликни кулдириб юрарди. Ҳатто, баъзи бир кишилар: «Мактабимиз директорининг ўғли масхарабоз бўладиганга ўхшайди», деб кесатиб ҳам кўярди.

Одамбой 1973 йили Хоразм вилоятининг Шовот туманидаги «Беш мерган» қишлоғидаги ўрта мактабни аъло баҳолар билан тугатиб, Тошкент давлат театр ва рассомлик институтига ўқишга кирди. Институтни муваффақиятли тугатганидан кейин эса 1985 йилгача Самарқанд шаҳридаги қўғирчоқ театрида ишлади. Ҳозирги кунда у Урганчдаги Огаҳий номли музыкали драма ва комедия театрида комик ролларни ижро этмоқда. Шу билан бирга Хоразм вилоят телевидениесига ҳафта сайин кўрсатиладиган «Бир табассум сози билан» ҳажвий музыкали бўлимни мунтазам бошқариб келади.

ТАРВУЗ

Мен ҳам қизлар билан сайр қилиб юрганман.

Кўп эмас, учтагинаси билан-да?

Бир кун и уйда ҳеч ким йўқлигидан фойдаланиб, ҳалиги учинчи қизимни уйга таклиф этдим. Каттакон саккиз килолик тарвуз бор эди, уни сўйиб, қизни меҳмон қилдим. Бир пайт десангиз, гап билан бўлиб саккиз килолик тарвузнинг етти kilosини ўзим, бир kilosини ҳалиги қиз еди. Меҳмондорчиликдан кейин қиз мени кузатиб қўйинг, деса бўладими. Уни кузатиб кетаётиб ўйлаб қолдим, аттанг тарвузни бекор ебманда... Кетяпмиз, кетяпмиз катта-катта уйлар бор, миттиси йўқ. Ҳалиги қиздан саккиз қадамча орқада қолиб кетибман.

— Нима мен билан юргингиз келмаяптими, — деди қиз.

— Йўқ, сиз билан юргим келяпти-ю, кеча янги туфли олгандим оёғимни қисяпти.

— Булмаса автобусга чиқа қолайлик.

— Йўқ, автобусга чиқсак, тиқилинчда анжирдек эзилиб кетаман, бўлмайди...

Кетаяпмиз-кетаяпмиз, катта-катта уйлар бор, кичкинаси йўқ.

Бир пайт узоқдан бир кичкинагина уйча кўриниб қолди. Хурсанд бўлганимдан чопиб бордим. Ичкаридан мўйловли амаки чиқиб «оқидан керакми, қизилиданми!» дейди.

— Амаки менга оқиданам, қизилиданам керакмас, сиз... ҳалиги... тарвуз еб қизлар билан юрганмисиз?

— Нима? Жўна ҳозир тарвуз-парвузингни чиқариб кўяман!

Қандай келган бўлсам ўшандай кетдим.

Кетяпмиз-кетяпмиз, катта-катта уйлар бор, кичкинаси йўқ.

Борган сайин қадамларим майдалашиб боряпти. Охири катта уйларга ҳам киришга аҳд қилдим. Шартга бир уйга кириб кетаётсам, «Қаёққа кетяпсиз», — дейди ҳалиги қиз. Мен, шундай бир танишим олдига кетяпман, дедим. Кейин билсам қиз ҳам ўша уйда турар экан.

Кўярда-қўймай қиз мени уйига таклиф этди. Эшик кўнғироғини босувдик, кампир буви очди:

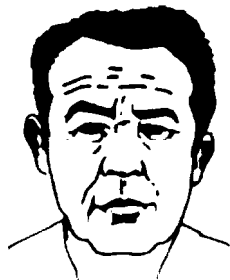
«Ҳа... келинглар, келинглар! Эрталаб бозордан битта тарвуз олиб келиб, холодильникка кўювдим, ўшани сизларга сўйиб берақолай, муздаккина» деганди, аъзойи баданим титраб кетди. Бувижон тарвуз емайман, дейишга бўлмади...

Уйларида рангли телевизорлари бор экан, биринчи программада «Робинзон Крузо» деган кино бўлаётган экан. Робинзон сув ўртасида оролда битта ўзи ўтирибди. Алам қилганидан сенга ҳавасим келади Робинзон, деб юборибман. Фильм тугаб, хоккей бошланди. Хоккейга қизиқиб кетиб, уч бўлак тарвуз еб қўйибман. Яна бирпас ўтирардим, ҳаммасига сабабчи шарҳловчининг «Го-л!..л...л!» дегани бўлди.

«Тарвуз емай ўл...л!»

«Ҳаммаёқ хў...ў...л!»

Муртазо Юсупов

Уни қишлоқдагилар Муртазо, гоҳо Муртоз қизиқ, деб ҳам аташади. Афандинамо бўлганиданми, кулги билан кишилар кайфиятини кўтаришга ҳаракат қилади. Ҳазил-мутойиба деса томдан ташлашга тайёр. Ўзи Иштихон туманидаги тикувчилик фабрикасида ҳўжалик мудири вазифасида ишлайди.

Ўтиборингизга Муртазо қизиқ ҳангомаларидан айримларини ҳавола этамиз.

АКАМСИЗ

Турғунлик йиллари Муртазо эрталаб ишга бориб, кеч қайтарди. Хотини оғир оёқ бўлганлигидан ишламасди. Уйдан пахта теримига одам чиқмагани учун бригадир раисни бошлаб келибди. Раис Муртазони ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ койий кетибди:

— Эш-шак! Кучук! Ҳўкиз!

Ўшанда Муртазо қизиқ икки қўлини кўксига қўйиб раис ўшқиргани сари «Акамсиз», сўзини такрорлаб тураверибди. Ташқарига чиққан раис бригадирга «Бопладимми!» деб мақтанибди. Шунда бригадир мийиғида кулиб, «Эш-шак» деганингизда «Акамсиз», дея у боплади, деб тушунтирган экан, раис мулзам бўлиб қолибди.

БРИГАДИР ЖИМ БЎЛДИ

Бир куни бригадир сувчи йигитни койий кетди. Қараса бўлмайдиган, шундан Муртазо қизиқ деган орага тушди:

- Ака-укасишлару бақиринингларга ҳайронман.
- Қанақасига ака-укамиз? — сўрабди бригадир.
- Ўртоқ бригадир сизнинг исмингиз Болта, унинг исми Теша. Ахир Болта билан Теша ака-ука-да!

Абдурахмон Сиддиқов

Уни водийда кўпинча «риштонлик қизиқчи», деб аташади.

Абдурахмон 1978 йили аскарликдан қайтиб келгандан сўнг ҳофизларга доирачилик қилиб, қишлоқларда бўладиган тўйларда юради. У ана шу тўйларда Муҳиддин Дарвишев ҳангомаларидан айтиб, кўпчиликни кулдиради. Кейинчалик эса қизиқ-қизиқ латифа ва ҳикояларни ўзича тўқийди, уларни тўй ва кичик давраларда айтиб, маҳоратини синаб кўради. Шундай қилиб, Абдурахмон Сиддиқов қизиқчилик кўчасида дадил қадам ташлай бошлайди. У Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат маданият илмгоҳини сиртдан битирган. Ҳозирги кунда ўзи туғилиб ўсган жойи — Фарғона вилоятининг Риштон туманидаги Чек-Насриддин қишлоғида яшайди.

ҚАЕРДАН ЎРГАНГАНСАН?

- Хурсанали, лайлакнуса кийимларни кийиб олибсанми, буларни қаердан топяпсан?
- Риштондан.
- Сигарета чекишни қаердан ўргангансан?
- Риштондан.
- Қора кўзойнак тақишни-чи?
- Риштондан.
- Баккенбард, соқол-мўйлов қўйишни-чи?
- Буни ҳам Риштондан.
- Одамгарчиликни ҳам ўргансанг бўларди, ука?
- Албатта, ўрганаман! Аввал Москва телевидение-си кўрсатсин, кейин ўрганиб оламан!

ОЗГИНА ҚЎШГАНМАН

Машинасига ёқилғи қуйиб чиққан ҳайдовчи жон-жаҳди билан бензин қуювчига бақирди:

— Инсоф борми, ўзи? Бензинга шунчалик кўп бошқа мой қўшасизми?

— Оғзингга қараб гапир, бензинга кўп бошқа мой қўшмаганман.

— Унда нима қўшгансиз?

— Бошқа мойларга озгина бензин қўшдим, холос.

ЭСДАН ЧИҚИБДИ

Яп-янги аравачали мотоциклни ҳайдаб кетаётган бир киши кўча чеккасидаги дарахтга зарб билан урилибди. Уни эшитган автоинспектор бир зумда етиб келиб, тергай бошлабди:

— Биродар, наҳотки, шундай баҳайбат дарахтни кўрмаган бўлсангиз?

— Кўрдим, — деди у ўзини оқлаш учун, — аммо мотоциклининг аравачаси борлиги эсимдан чиқиб қолибди-да!

МЕН ЕТИММАН

Улкан тижорат дўконига бир ёш йигит кириб, уёқбуёққа кўз югуртириб, сотувчи қизга юзланибди:

— Анави қоғоз қутидаги нима?

— Нархи саккиз юз минг сўмлик видеомагнитофон.

— Ўшандан бештасини олиб беринг?

— Бажонидил, тўрт миллион бўлади.

— Энди манави қоғоз қутидаги нима?

— Ҳар бири икки миллиондан турадиган япон кинокамераси.

— Бундан иккитасини олиб беринг.

— Марҳамат, олинг. Ҳаммаси олти миллион бўлади.

— Мана пули, санаб олинг.

Эртасига шу дўконга бир қария кирибди-да, кўзойнагини тақиб, нархларни ўқий бошлабди:

— Бир миллион юз минг, саккиз юз минг... Вой-бўй, қизим, буларни ҳам сотиб оладиганлар бормикин?

— Ҳа, бор.

— Менга анави ўн сўмлик таёқни олиб беринг?

— Отахон таёқ эмас, аждар расми туширилган ҳасса, нархи юз сўм.

Шу пайт дўкон мудирини қарияни кўриб қолиб, куюқ сўраша кетибди. Олаётган буюмини кўриб ажабланиб дебди:

— Отахон, шундай бадавлат киши бўлатуриб, арзимаган юз сўмлик ҳассани оласизми, лоақал манави етти юз минглик пўстиндан олинг, қишда мазза қилиб кийиб юрасиз.

— Э, ўғлим, унга пул қани. Ўзим нафақада бўлсам, оладиган нафақам ейдиган овқатимиздан ортмайди.

— Кўйинг-е! Сизда пул бўлмаса ариқда сув ҳам бўлмайди. Кеча ўғлингиз олти миллион сўмлик мол олиб кетди. Наҳотки...

— Нима деб валдираяпсиз, ўғлимнинг отаси бор, мен эса фирт етимман!

ЙЎҚОЛГАН СИГИР

Шўринг қурғур бир дехқоннинг соғиб ичиб турган сигири тўсатдан йўқолиб қолибди. Ҳовлиқиб кўчага чиқса бир одам ўтиб кетаётган экан.

— Биродар, йўлингизда мабодо, бирорта ола сигирни учратмадингизми?

— Йўқ, нимайди?

— Сигирим йўқолиб қолди-да!

— Пешанаси ола қашқамиди?

— Худди шунақайди?

— Думининг уч томони оқмиди?

— Топдингиз, ўша меники!

— Бўйнидаги арқони қорамиди?

— Худди шунақа, айтган белгиларингизнинг ҳаммаси тўғри!

— Тўғри бўлса, унда сигирингизни сира кўрганим йўқ.

— А?!

Ботир Муҳаммадхўжаев

(«Қизиқчи—89» лауреати)

Болалигидан санъатта бўлган интилиш Ботирни тинч қўймади. У Тошкент шахрининг Себзор даҳасидаги ўрта мактабни тугатганидан кейин Тошкентдаги театр ва рассомчилик санъати институтига киради. Бу институтда драма ва кино актёри ихтисоси бўйича дипломли бўлади. Аммо у институтни тугатганидан кейин театрдa бирор ролни ижро этишдан кўра қизиқчилик қилиб, одамларни кулдиришни ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Ийгилиш ва кечаларда ўзи тўқиган латифа ва ҳажвияларни, тақлидларни ижро эта бошлайди. Шу билан бирга қизиқчилар клуби «Кўзгу»да фаол қатнаша бошлайди. Бу ерда Мирза Холмедов, Обид ва Собит Асомов, Тўхтамурод Азизовлар билан биргаликда катта-катта концертларда қизиқчилик қилиб, кулгу шиванавандларини ҳушнуд этади.

БЕЗОРИНИНГ ЖАВОБИ

Айбланувчи Шодиқул Бекқулов қора курсида ерга тикилганича маъюс хаёл суриб ўтирибди.

— Ўрнингиздан туринг, суд келмоқда!

Ҳамма ўрнидан сакраб туради. Думалоқдан келган тепа кал судья стуллар орасидан пилдираб ўтади-да, бориб креслога ўтиради:

— Хўш, — деди пешанасини дастрўмолча билан арта туриб судья, — айбланувчи Шодиқул Бекқулов нима учун Таннозхон деган аёлни куракда турмайдиган сўзлар билан ҳақорат қилдингиз?

Айбланувчи Шодиқул Бекқулов чуқур бир хўрсиниб олди-да, тушунтира кетди.

— Мен эрталаб ишга кетаётгандим, яъни автобусда ёнимдаги ўриндиқ бўш эди, мана шу аёл ёнимга ке-

либ ўтирди. Қўлидаги сумкани очиб ичидан ҳамёнчасини олиб, ундан абонемент олиб, компостер қилиб, яна уни ҳамёнчасига солиб, сумкани ёпиб йўлда давом этди. Бир оздан кейин текширувчи чиқиб, текшира бошлади, навбат шу аёлга келганида, қўлидаги сумкани очиб, ичидан ҳамёнчасини олиб, сумкани ёпиб, ҳамёнчани очиб, абонемент билетини текширувчига узатди, кейин ҳамёнчани очиб, ичига абонементини солиб, ҳамёнчасини ёпиб, сумкасини очиб, ичига ҳамёнчани солади. Мен бекатда тушиб, трамвайга ўтирган ҳам эдимки, ўша аёл билан келишиб олгандек, у ҳам ёнимга келиб ўтирди. Бирдан сумкасини очиб ичидан ҳамёнчасини олиб, ичидан абонемент олиб, ҳамёнчасини ёпиб, абонементни компостер қилиб, яна ҳамёнчасини очиб ичига солиб, сумкасига солган ҳам эдики, бирдан ердан чиққандек салонда текширувчи пайдо бўлди. Бирин-кетин билетларни текшира бошлади. Бу аёл эса ҳар доимгидек, сумкасини очиб, ичидан ҳамёнчасини олиб, сумкасини ёпиб, ҳамёнчасини очиб ичидан абонемент олиб контролёрга узатди. Кейин ҳамёнчасига солиб, сумкасини очиб, ҳамёнчасини унга солиб...

Бирдан судьянинг қоши чимирилди ва асабий ҳолда деди:

— Менга қаранг айбланувчи Шодикул Бекқулов майнавозчиликни бас қилинг, бўлмаса ҳозир...

Судьянинг башараси алланечук ўзгариб, терлаб кетди.

— Ахир мен нима қилай, кейинги бекатда ҳам текширувчи текширди-да! — дея олди, холос.

БОЛАЛАР ҲАҚИДА

Бир киши ҳовлиқиб шифокорга сим қоқди:

— Доктор беш яшар ўғлим авторучкамни ютиб юборди!

— Ҳозир бораман! — дебди доктор.

— Сиз келгунингизча мен нима қилай?

— Қаламда ёзиб тулинг.

* * *

— Ойи, сиз отмисиз? — сўрабди ўғли.

— Йўғ-е!

— Унда нега мени «тойчоғим», дейсиз.

Соҳиб Мамасолиев
(«Қизилқичи—90» лауреати)

Янги туғилган чақалоққа Соҳиб Хўжаевдек кулги устаси бўлсин, деган ниятда отаси Соҳибжон исмини қўйган экан. Ёш Соҳиб улғайгани сари отаси Турсункул ака уни санъатга ҳавасини орттиришга интиларди. Бу интилиш бекор кетмади, кейинги йилларда Соҳиб Мамасолиев Тошкент театр ва рассомлик санъати институтини тугатиб, Обид Асомов бошчилигидаги «Наргиз» студиясида ижодий ишини давом эттирди. Соҳиб кўпинча жаҳондаги машҳур санъаткорлар овозига тақлид қилишни яхши кўради. Унинг бирдан-бир орзуси Соҳиб Хўжаевдек кулги дарғаси бўлиш. Яхши ният — ярим мол. Орзуси ушаллади, албатта.

ШИФОКОР ҲУЗУРИДА

Ҳассасини дўқиллатиб, шифокор ҳузурига келган қария, унга дардини айта кетди:

— Дўхтир болам, кечалари ухлолмайман. Оёқларим зирқираб оғрийди. Бунинг устига-устак бошим ҳам қақшаб оғрийди. Дори-пори берсангиз, дўхтиржон, оғриқларим қолса, дардан халос бўлсам. Ўн беш фарзандим бор, ахир!

— Неча ёшдасиз, отажон?

— Етмишдаман, болам.

— Етмишга кириб, уялмасдан бошим, оёғим, дейсизми? Мана мен, шифокор бўлатуриб, қирқ ёшда бўлсам ҳам бош, оёғим оғрийди. Оғриқ қўзиганда хотинимни чақираман. Оғриган жойларимни уқаласа яхши бўламан-қоламан.

— Дўхтир болам, унда айтинг-чи, хотинингиз қачон бўш бўлади?

— Э, отахон хотинимнинг бўш вақти йўқ. Яхшиси уйга бориб, бувимларнинг бўш вақтларини билинг, дардингиз давоси топилади-қўяди.

Болтабой Тошматов
(«Қизиқчи—90» лауреати)

Тошкентлик ишчи Нуъмонжон ака ўғли Болтабойнинг спортга қизиқишидан мамнун эди. Ўғли 1972 йили ўрта мактабни тугатгандан сўнг армия сафига чақирилади. У икки йил мобайнида спорт мусобақаларига қатнашиб, оғир атлетика бўйича спорт устаси деган унвонга сазовор бўлди. Ҳарбий хизматни ўтаб қайтгач, у Тошкент Давлат дорилфунунининг тарих факультетига кириб ўқийди. Шу билан бирга Мирза Холмедов, Анвар Мамарасулов сингари қизиқчилар даврасига қўшилади. Улардан қизиқчилик сирларини ўрганаркан ўзига хос йўл танлайди: ҳар хил ҳайвонлар, паррандалар қилиқларини қилиб, кишиларга кулгу бағишлайди. Унинг репертуаридаги кўпгина кулгили ҳангомалар мимик кўринишларга эга. Ҳозирги кунда Болтабой кулги мухлисларини янги-янги чиқишлари билан суюнтирмақда.

ИСМИМ ПАНД БЕРМАДИ

Гавдам сал бўлиқроқ бўлгани туфайли ҳарбий хизматга борганимда баъзилар «Нега исмингиз Болтабой?» дейишса, бошқалар «Спортчимисиз?» деган саволни беришди. Охири спортчи бўлсам бўла қолай деб, мусобақаларда иштирок этиб, спорт устаси бўлдим.

Кунлардан бир кун менинг спорт билан шуғулланаётганимни кўриб турган хизматдошим нима дейди денг: «Исмингиз Болтабой, шунга яраша отангизнинг исмлари Тешабойдир, сиз уялиб, Тошматов қилиб олгандирсиз?»

— Э, тавба! — дедим мийиғимда кулиб, — исмимага қараб баҳо берманг. Отамнинг исм-шарифлари Нуъ-

монжон Тошматов, Ҳеч қанақа Тешавой бўлганмас. Гавдамга қараб исм-шарифимни тўқиманг.

— Ҳа, унда жуссангизга қараганда исмингиз панд бермабди.

— Тўғри айтасиз, исмим панд бермайди, ўзим ҳам исмимни оқлаш учун ҳаракат қилдим.

ОҚТОМОҚНИНГ ҚИМИЗИ

Кўпинча тошкентлик беданабозлар Чимкентнинг кенг яйловлари ва бедопояларига боришиб бедана овлашади. Кунлардан бир кун беданабоз Раҳим мўйлов деган овга кетаётса, қишлоқ чеккасида бир қозоқ аёли қимиз сотиб ўтирган экан.

— Қимизнинг зўрми? — сўрабди мўйлов.

— Ичиб кўринг, биласиз, — дебди аёл. Мўйлов катта пиёладаги қимизни симириб юборибди-да, яна қуй, дегандай аёлга қарабди.

— Энди, буни ўзинг ичиб бер, — дебди мўйлов. Аёл пиёладаги қимиздан икки марта хўплаб, қолганини мўйловга узатибди.

— Исминг нима? — сўрабди мўйлов.

— Оқтомоқ.

— Эринг, болаларинг борми?

— Эрим шофёр эди, авария қилиб ўлган. Бир ўғил-чам бор.

— Менинг ҳам хотиним кейингисини туғаётганида туғруқхонада ўлган. Кел энди, Оқтомоқ, томоғингдан бир ўптир.

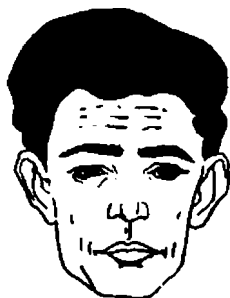
— Қалай бўларкин?

— Ҳеч нима бўлмайди, ма, манави беданамни ушлаб тур, сени яхши кўриб қолдим, бир ўпай.

Оқтомоқ мўйловнинг беданасини қўлида ушлаб турибди, у эса аёлни бағрига босиб, жон-жаҳди билан ўпибди. Кейин Оқтомоқдан беданасини қўлига олса бедана ўлиб қолган экан.

— Ие, она-болали сигирга буни алмаштирмагандим, уришқоқ зўр эди, ўлдириб қўйибсан-ку?!

— Кўкамов, — дебди Оқтомоқ, — қимизнинг зўрлигидан мени бағрингга босиб ўпдинг. Усиндайда бедана экану, қўлимда хўроз бўлсам ҳам ўлиб қоларди-да! Ачинма, яна бир зўрини анов бедапоядан тутиб оларсан!

Убайдулла Абдуллаев

Унинг ўзи Тошкентдаги 106-ўрта мактабда математикадан дарс беради. Шу билан бирга тошкентлик аскиячилар — Айниддин Зайниддинов, Турсунбой Файзиев, Фозилжон Султонов, Жалол Рахимов, Жамолиддин Зайниддиновлар даврасида кулги кечаларида қатнашиб, кундан-кунга ўз маҳоратини ошира борди.

Убайдулла Абдуллаев «Муштум», «Гулистон» журналлари ва «Тошкент ҳақиқати», «Тошкент оқшоми» рўзномалари саҳифаларида катталар ва кичикларга аталган митти хандалари билан тез-тез қатнашиб туради.

КЎКАТЛАР ПАЙРОВИ

Убайдулла: — Ҳой, қадрдон дўстим, ҳозир мустақил юртимизда баҳор келинчаги Наврўзой кезиб юрибди. Агар хўп десангиз, ана шу келинчак шаънига шифобахш кўкатлар номлари пайровини бошласак, дейман.

Жамолиддин: — Тўғри айтасиз, ҳозир ҳамма ўзини кўкатлару гулларга урапти. Шунинг учун бугундан бошлаб мен ўзимни Жамбил, деб атадим. Қоқига ўхшаб сарғайиб ўтирмай сиз ҳам бир гап айтинг?

Убайдулла: — Баракалла, кўкатлардан сўз очганим учун бирданига Жағ-жағингиз очилиб кетдими, дейман. Жамбилман, деб Райҳонларга зимдан кўз олайтир-япсиз-а! Тагин унинг Чучукмомо деган бувиси билиб қолмасин, нақ қулоғингиз тагида Шавла қайнатиб, таъзингизни беради-я!

Жамолиддин: — Байрам чоғида сиз ҳам қўлингизда гулдаста билан Бўтакўзнинг йўлини пойлаб юрманг, эгингиздан Исириқ бўйи келиб, Хашагингиз очилиб қолади-я!

Убайдулла: — Жуда мени камситманг, Сув қалампирини бўлиб, аччиқ-тизиқ гаплар қиляпсиз-а?

Жамолиддин: — Сал асабийлашяпсизми, нима бало, Аччиқмия еганмисиз ўзи?

Убайдулла: — Ундай деманг, ҳатто Чучукмияни ҳам емаганман. Очамбитидай чақиб, асабга тегяпсиз-да, хурсандчилик кунлари ахир бундоқ Ялпизлаб ҳам турингда.

Жамолиддин: — Майли аччиғингиз келмасин, тагин жаҳл устида Янтоққа ағанаб юрманг, эҳтиёт бўлинг.

Убайдулла: — Сиз ҳам салга асабийлашиб, Газанда бўлмай, тилингизни ширинроқ қилинг, бўлмаса эшитганлар, бу ўзи азалдан сассиқ Саримсоқ экан, деб ўйлашади.

Жамолиддин: — Майли энди, Ўсма кетар, қош қолар, дейдилар. У-бу гапни қўйиб, манавини эшитинг. Яқинда Паркентга боргандим, кўчада одамлар кўк сомса сотишяпти экан, бу қайси гиёҳдан, деб сўрасам, Мотор деган гиёҳдан экан. Олиб енг ака, юрагингизни қиздиради, дейишади.

Убайдулла: — Улар сизни Эрмон йигит деб билишганда, танангизга Дармон бўлсин, дея ўйлашган бўлса керак.

Жамолиддин: — Йўқ, топмадингиз. Паркентликлар шаҳримиздан Бегона Утди, деб ўйлашибди. Агар сиз борганингизда кўчамиздан Семиз Ўтди, дейишган бўлармиди.

Убайдулла: — Етар энди дўстим, гиёҳлар номларини эшитавериб, қулоғим ҳам Отқулоқ бўлиб кетди. Дам олайлик, эртага Лола сайлига боришимиз керак.

Жамолиддин: — Яшанг дўстим, гулбаҳор кунлари Ўрик гулларидай очилиб-сочилиб юрайлик! Ҳамиша соғ-саломат бўлинг! Қани, юринг, «Наврўз» чойхонасига бориб, бир Чой ўтдан ичиб, ҳордиқ чиқарайлик.

НОРИННИНГ ТАЪМИ

Бизнинг маҳаллада бир ифвогар бор. У ҳар кимнинг касбидан, кийимидан, юриш-туришидан, гапидан, қилган ишидан ёки овқатидан бир камчилик топмаса кўнгли ўрнига тушмайди. Маҳалладаги хонадонлардан бирида қирқ йил бир заводда ишлаб нафақага чиқаётган отахоннинг олтамиш ёшлик юбилейлари нишонланди. Меҳмондорчиликда тортилган норинда гўшт мўлроқ эди. Ифвогар олдига қўйилган тақсимчадаги нориндан навбатдаги луқмани олар экан:

КУЛГИ ДАРФАЛАРИ

Аскиячи ва қизиқчилар ҳақида

**«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент — 2005**

Муҳаррир *Қ. Қаюмов*
Рассомлар: *Р. Эгамбердиев, Ҳ. Содиқов.*
Бадий муҳаррир *А. Мусахўжаев*
Техник муҳаррир *Р. Бобохонова*
Саҳифаловчи *М. Атнамова*
Мусаҳҳилар *Ю. Бизатова, Ж. Тоирова*

Теришга берилди 24.05.2004. Босишга рухсат этилди 20.01.2005.
Бичими 84x108¹/₃₂. Таймс гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма
табоғи 6,72. Нашриёт-ҳисоб табоғи 5,87. Адади 3000 нусха. Буюртма
№ 817. Баҳоси келишилган нарҳда.

**«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси босмахонаси,
700083, Тошкент шаҳри, Буюк Турон, 41.**